

Thorsdagen den 21 April.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Föredrogos, men bordlades ånyo:
 Lag-Utskottets Utlåtanden N:is 33—37, samt Betänkande N:o 38.
 Andra Kammarens Andra Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 7 (i samlingen N:o 27), och
 Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts Utlåtanden N:o 4 (i samlingen N:o 28).

§ 2.

Föredrogs Stats-Utskottets Utlåtande N:o 46, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition i fråga om fortsatt utgifvande af teknisk ekonomisk beskrifning öfver Statens jernvägsbyggnader.

Ordet lemnades åt:

Herr Key: Den Kongl. Proposition, som till Riksdagen blifvit i detta ärende aflåten, är antagligen föranledd af sednast församlade Stats-revisorer, hvilka, i betraktande af de betydliga utgifter som nu ifrågasvarande verk redan medfört, och hvilka femdubbelt öfverstiga hvad vid anslagets beviljande ursprungligen varit afsedt, hemställt att, efter det Styrelsen öfver Statens jernvägsbyggnader afgifvit yttrande angående dels dessa utgifters nuvarande belopp, dels huru mycket som till fullbordande af den under arbete varande beskrifningen ytterligare kan erfordras, "Riksdagen måtte i förevarande ämne meddela de föreskrifter, hvar till omständigheterna må finnas föranleda; lärande arbetet med beskrifningarne rörande öfriga stambanor icke böra företagas eller fortgå utan Riksdagens särskilda medgifvande".

Redan vid 1868 års riksdag påpekade jag det vidunderliga förhållandet med detta anslag och anhöll att få veta huru det blifvit användt, enär något resultat då ännu icke varit synligt, och på denna förfrågan behagade Herr Civilministern lemna det svar, att ritningarna och planchererna till detta arbete voro utarbetade och i det närmaste fullt färdiga, hvaremot texten då ännu hölle på att bearbetas, och uttalade Herr Civilministern jemväl den förhoppning, att detta dyrbara verk snart skulle kunna utgifvas och blifva i bokhandeln tillgängligt. Sedan denna tid hafva hela två år förflutit, och först sedan Revisorerne fästat uppmärk-

samheten på detta ärende, hafva plancherne i år blifvit för Riksdagen tillgängliga, men någon text till desamma har icke syns till.

Förhållandet med detta arbete ställer sig sålunda. Vid 1862—1863 årens riksdag anhöllo Rikets Ständer, att Kongl. Maj:t ville låta utarbete och genom trycket utgifva en teknisk-ekonomisk beskrifning öfver de för Statens räkning utförda jernvägsbyggnader; hvarjemte Rikets Ständer, under antagande att ett sådant arbete skulle komma att medföra kostnader utöfver inkomsten genom arbetets försäljning, till samma kostnaders bestridande anvisade ett förslagsanslag af 10,000 R:dr, att i mån af behof från Riksgäldskontoret utbetalas. Nu äro emellertid blott plancherne färdiga till beskrifningen öfver vestra stambanan, och detta arbete har kostat 52,370 R:dr. I analogi härmed och efter samma proportion skulle den sammanlagda kostnaden för en beskrifning med plancher öfver Statens öfriga stambanor uppgå till ett belopp af 250,000 R:dr, ty då vi nu hafva sett, att ifrågavarande kostnad för blott en enda bana utgör 52,000 R:dr och det återstående arbetet omfattar 4 stambanor jemte sammanbindningsbanan, så är det visst icke otänkbart, såsom mig synes, att en femdubbel kostnad förestår.

Men äfven en annan omständighet, utom kostnaden, förefinnes här vid lag, som synes mig utgöra skäl att icke vidare bevilja dylikt anslag. Rikets Ständer afsågo nemligen, att beskrifningen eller sjelfva texten skulle vara hufvudsaken i detta arbete, men ännu har icke en enda rad af den teknisk-ekonomiska beskrifningen varit synlig, ehuru denna, just denna, naturligtvis är nödvändig för att arbetet skall kunna medföra den afsedda nyttan. Inom Stats-Utskottet har det, vid frågan om beviljande af anslag till utgifvande af lärda verk eller andra litterära företag, alltid ansetts vara ett oeftergiftigt vilkor för anslagens beviljande, att arbetena i fråga presenteras, så att en hvar der kan bilda sig något begrepp om huru anslaget användes för det afsedda ändamålet; men oaktadt här ifrågavarande anslag blifvit mer än fem gånger öfverskridet, och oaktadt man ytterligare begär 50,000 R:dr, har man ändock icke aktat nödigt att meddela en enda rad af beskrifningen, som dock är nödvändig för bedömande af kostnaden för hvart och ett utfördt arbete, och som varit just det ändamål Riksdagen med det ursprungliga anslaget afsett. Nu vet man blott, att vi hafva så och så många mil jernvägar, och att dessa kostat så och så många millioner Riksdaler, men några detaljerade upplysningar hafva icke i dessa hänseenden blifvit lemnade. Statens jernvägsbyggnader hafva varit en utan tvifvel förträfflig elementarskola för våra ingenjörer, men det är Staten, som fått betala läropenningarne, under det att dessa unga män sedermera fått ganska lönande anställningar så väl inom vårt eget land vid enskilda jernvägsbyggnader som äfven utomlands; det torde icke vara för mycket begärdt att få se huru dessa läropenningar blifvit använda.

Jag tror för min del, att Riksdagen gjorde klokast uti att dröja ännu ett år, till dess vi kunde få se åtminstone ett enda häfte af denna så dyra, så länge utlofvade, så länge fördröjda beskrifning, och yrkar att emellertid den gjorda framställningen må af Riksdagen för närvarande afslås.

Herr Jöns Pehrsson: Jemte det jag instämmer med den föregående talaren, har jag äfven ett annat skäl för yrkande af afslag på Utskottets ifrågavarande hemställan, och det är, att det skulle vara skada att bekantgöra för efterverlden huru oerhördt slöseriet varit vid Svenska Statens jernbanebyggnader; ty om beskrifningen blir det ringaste sanningsenlig i detaljer, så tror jag att man inser och bekänner, att kostnaden blifvit mycket större än man behöft utgifva.

Äfven ett annat skäl har jag för mitt yrkande af afslag, och detta består deruti, att för någon kort tid sedan uti bokhandeln utkommit och allmänheten tillhandahålles, på enskild företagsamhet, en utförlig beskrifning öfver sammanbindningsbanan i Stockholm jemte till denna beskrifning hörande ganska vackra plancher, allt för det billiga priset af 3 R:dr R:mt, och härutaf kan man se att det är skäl att öfverlemnna utgifvandet af dylika verk åt den enskilda företagsamheten utan all Statens inblandning.

Hvad nu beträffar kostnaderna för anskaffande af materialier för beskrifningen, så synes styrelsen hafva kunnat anskaffa dylika materialier vid byggnadernas fortgång, utan att för detta ändamål behöfva använda så stora summor som här för utgått, helst dessa summor lära utom öfrig aflöning tillfalla jernvägens tjänstemän vid byggnaderna, och detta utgör ett ytterligare skäl att yrka afslag å Utlåtandet.

Herr Bjerkander: Då jag inom Utskottet biträdt den mening, som nu utgör Utskottets förslag, så anser jag mig böra redogöra för de skäl som förmått mig att instämma uti den af Utskottets majoritet gjorda hemställan. Då frågan först inom afdelningen förekom, ärnade äfven jag yrka afslag å detsamma, men efter de upplysningar i ämnet som der utaf sakkunnig person lemnades, ansåg jag mig tvärtom skyldig att förorda bifall till beviljande af det anslag Kongl. Maj:t till detta ändamål åskat.

Den första talaren nämnde, att Rikens Ständer vid 1863 års riksdag för arbetets utförande antagit 10,000 R:dr. Denna uppgift är dock icke alideles korrekt. Förhållandet är nemligen, såsom också utlåtandet upplyser, att Rikets Ständer ansågo sig böra hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t ville låta utarbета och genom trycket utgifva en teknisk-ekonomisk beskrifning öfver de för Statens räkning utförda jernvägsbyggnader, för hvilket ändamål Rikets ständer till Kongl. Maj:ts disposition anvisade ett förslagsanslag af 10,000 Riksdaler att till bestridande af kostnaderna härför, i mån af behof, utbetalas. Men jag vill fästa uppmärksamheten derpå, att något kostnadsförslag då ännu icke var upprättadt, utan att detta först sedermera blifvit af Jernvägsbyggnadsstyrelsen afgifvet, äfvensom att detta kostnadsförslag blifvit något öfverskrivet, men dock icke så mycket att något egentligt afseende derå bör fästas, då den beräknade kostnaden icke öfverskridits med mera än 707 R:dr. För denna obetydliga summas skull vore väl icke skäl att afbryta ett sådant arbete, och hvad fortsättningen angår, så har nu Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen att medgifva, det kostnaden för ifrågavarande karte-verks fortsättande, i hvad det afser nordvestra, norra och östra stambanorna jemte sammanbindningsbanan genom Stockholm, må utgå af jern-

vägbyggnadsmedel. Härvid lärer väl då icke vara annat att göra än att låta dervid bero och bifalla Kongl. Maj:ts förslag. För den åsigt att arbetet bör utsträckas öfver Statens hela jernvägsnät talar äfven den omständigheten, att de största konstarbetena förekomma på nordvestra och sammanbindningsbanorna, hvarföre det är af stor vikt, att beskrifningen öfver dessa banor utarbetas såsom varande mera nödvändig än de andra beskrifningarne. Vidare tager jag mig friheten fästa uppmärksamheten derpå, att det anslag som nu begäres icke är något nytt anslag utan af Kongl. Maj:ts föreslaget, att dessa medel skola tagas utaf jernvägsbyggnadsanslaget, och orsaken härtill är den, att Byggnadsstyrelsen ansett att man genom dessa plancher och beskrifningar skulle vinna så mycken insigt och erfarenhet uti byggandet af jernvägar, att på detta sätt en besparing i anläggningskostnaden skulle uppkomma, som i det närmaste motsvarade de medel som på ifrågavarande arbete uppföras. Skulle denna Kongl. Maj:ts hemställan afslås, så är det påtagligt, att alla de summor som äro anslagna till jernvägsbyggnaderna, i alla händelser komma att åtgå, och att man derföre får detta arbete, så att säga, för intet, ifall man beslutar att det skall utföras för de summor, som framdeles komma att ställas till Jernvägsbyggnadsstyrelsens disposition.

Den förste talaren har yrkat uppskof, till dess äfven texten till beskrifningen kunde blifva synlig, men det är af Byggnadsstyrelsen upplyst att den tekniskt ekonomiska beskrifningen bör i ett sammanhang omfatta alla stambanorna, emedan i annat fall arbetet dels skulle blifva vidlyftigare än nödvändigt vore, dels också dyrare, än om beskrifningen utarbetades på en gång. Äfven har man ansett nyttigt, att beskrifningen utföres på samma gång som byggnadsarbetet pågår, och uppenbart synes det vara att ett dylikt arbete skall blifva kostsammare ju längre det uppskjutes, och framför allt om det uppskjutes så länge, att de himna dö bort och falla undan, som i de väsentligaste delarne utfört byggnadsarbetena.

På dessa skäl har jag ansett mig icke böra motsätta mig Utskottets förslag, och detta så mycket heldre som kostnaderna numera icke kunna blifva så stora, då inga andra plancher skulle komma att bifogas beskrifningen än sådana som äro nödvändiga för att åskådliggöra de uti beskrifningen förekommande uppgifter och i allmänhet äfven de aldri viktigaste arbetena. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Key: Jag anhåller att få tillägga några ord till mitt förra anförande i denna fråga. Ehuru jag gerna erkänner riktigheten af den sednaste talarens anmärkning, att ledamöterna uti Stats-Utskottet böra svara för hvad som inom Utskottet beslutes, vill jag dock icke gå så långt, att ledamöterna nödvändigt skola behöfva försvara äfven ett miss-tag af Utskottet, ifall man finner att något sådant blifvit begånget. Det förefaller mig besynnerligt, att den siste värde talaren, som städe gjort sig känd för stor sparsamhet vid beviljandet af Statens medel, nu icke fasthåller vid samma princip utan yrkar beviljande af detta anslag, och detta förefaller mig så mycket mera besynnerligt, då man ser att det ursprungligen beviljade anslaget blifvit mer än 5 gånger öfverskridet och detta endast vid en enda stambana. Huru skulle man då kunna tänka sig, att det nu begärda anslaget, som icke är större än hvad som åtgått

till en enda bana, utan att ens denna banas beskrifning blifvit färdig, skulle kunna räcka till för uppgörande af en beskrifning öfver alla återstående Statens stambanor, och huru kan man tro att ett sådant arbete äfven med tillägg af några fraser af Riksdagen om en sparsammare arbetsmetod kan gå utaf för detta pris? För min del tror jag verkligen, att det icke är skäl att, såsom man plägar säga, köpa grisen i säcken, utan att vi först böra vänta, till dess vi få se ett häfte af texten till beskrifningen och derefter bestämma oss huruvida vi böra bevilja ytterligare anslag eller icke. Denna text utgör så sjelfva hufvudsaken, att Rikets Ständer uti sin till Kongl. Maj:t aflättna underdåniga skrivelse blott i förbigående med endast ett par ord nämner om några till beskrifningen hörande plancher. Jag medgifver visserligen, att Rikets Ständer uti denna skrivelse antogo, att utarbetandet och utgifvandet af ett sådant arbete skulle komma att medföra kostnader utöfver inkomsten som genom försäljningen vore att vänta, och att Rikens Ständer för detta ändamål anvisade ett förslagsanslag af 10,000 R:dr, men icke kunde Rikens Ständer föreställa sig, att de genom beviljande af detta anslag skulle gifva upphof till arbete med en framtida kostnad af kanske bortåt en half million, inom alla våra nuvarande och blifvande stambanor på samma dyrbara sätt som hittills hinna att blifva aftecknade och beskrifna; med samma långsamma arbetsätt som nu skall dessutom erfordras en hel mansålder, innan arbetet hinner blifva färdigt, och huru går det då med den väntade nytta för våra pågående jernvägsbyggnader, som här blifvit antydd, de jernvägsingenjörer som nu lefva hinna att blifva gamla och grå, innan de få någon vägledning af ifrågavarande verk, särdeles om med utgifningen skall anstå, till dess en beskrifning öfver alltsammans på en gång kan verkställas.

Jag upprepar, att jag anser oss skyldige att afvakta första häftet af beskrifningen för att med ledning deraf kunna afgöra, huruvida arbetet förtjenar några vidare omkostnader eller icke.

Herr Per Nilsson i Espö: Vid 1862—1863 årens riksdag kom förslaget om utgifvande af en teknisk-ekonomisk beskrifning öfver Statens jernvägsbyggnader från oppositionen mot jernvägsarbetena, och man ansåg nyttigt att hafva ett planchverk öfver dessa byggnader för att kunna göra klart för sig, huru mycket hvarje bandel kostat, och af denna anledning beviljade Rikets Ständer då för ernående af detta ändamål ett förslagsanslag af 10,000 R:dr. Såsom en föregående talare redan anmärkt, var emellertid något kostnadsförslag då icke uppgjort, men sedan ett sådant blifvit upprättadt, har arbetet enligt detsamma fortgått. dervid kostnadsförslaget funnits väl beräknadt, så att detsamma helt obetydligt öfverskridits. Jag deltog i den statsrevision, der anmärkningen mot anslaget gjordes, men af handlingarne har det sedan visat sig, att det icke varit lätt att åstadkomma en dylik beskrifning, då vestra stambanan redan var färdigbyggd, och då beslutet fattades om beskrifningens utgifvande, utan att materialier för beskrifningen blifvit samlade under banans byggande. Här af har följden åter blifvit, att särskilda personer måste tillsättas för att anskaffa dessa materialier, och detta har blifvit ganska kostsamt. Nu har emellertid Regeringen iästat uppmärksamheten på angelägenheten deraf

att insamla materialier under det banorna byggas, och till följd häraf har man ock kunnat beräkna, att den återstående delen af arbetet, d. v. s. beskrifningen öfver de återstående stambanorna, icke skulle öfverstiga ett pris af omkring 50,000 R:dr, eller ungefär lika mycket som den redan fullbordade delen af beskrifningen kostar. Meningen är nu att arbetschefen skall hädanefter kunna ålägga sina underlydande att i sammanhang med utförandet af jernvägsarbetena äfven samla materialier för beskrifningen af de arbeten de sålunda utföra, och på detta sätt skulle, såsom nämndt är, kostnaden för den återstående delen af beskrifningen icke öfverstiga hvad som redan blifvit utgifvet.

Äfven jag hade från början ämnat yrka afslag å det af Regeringen begärda anslaget, men i Utskottet meddelades af en i dessa ämnen mycket erfaren och sakkunnig ledamot sådana upplysningar, att derutaf klart framgick, det arbetet skulle blifva mycket dyrare, i fall det nu afbröts, för att framdeles fortsättas, än om detsamma oafbrutet fortginge. Hvar en talare fått den uppgiften ifrån, att arbetet skulle kosta en half million kan jag omöjligen begripa, ty något ditåt har jag aldrig hört, och detta måtte helt och hållet grunda sig på något misstag. I förevarande fall hafva vi icke andra uppgifter att lita oss till än dem, som af Jernvägsbyggnadsstyrelsen blifvit lemnade till Kongl. Maj:t och sedan af Regeringen framlagda för Riksdagen, och det finnes intet skäl att, med ledning af de från samma håll förut afgifna beräkningarne i detta ämne, anse de afgifna uppgifterna mindre tillförlitliga än de föregående.

Jag har velat lemna dessa upplysningar i frågan och får för min del påyrka bifall till Utskottets hemställan i nu föredragna Utlåtande.

Herr Bjerkander: Den förste talaren har nämnt i sitt andra yttrande, att Riksens Ständer vid 1862–1863 årens riksdag uti sin till Kongl. Maj:t aflåtna underdåniga skrifvelse i ämnet endast och allenast afsåge utarbetandet af en beskrifning öfver de för Statens räkning utförda jernvägsbyggnaderna, utan att uti skrifvelsen omnämnas med ett enda ord några till beskrifningen hörande plancher. Äfven detta är ett misstag, och jag hänvisar i detta hänseende till Riksens Ständers ifrågasvarande skrifvelse, hvarest det heter: "Det måste deremot, enligt Riksens Ständers förmenande, vara Statens både rättighet och skyldighet att såsom en det allmännas skyldighet för kommande tider bevara det vetande, som samtiden genom stora uppoffringar vunnit i ett ämne af en så mångfaldig och djupt ingripande beskaffenhet. Om detta icke kunde förnekas, så insåges lätt vigten deraf, att de tekniska och ekonomiska detaljerna af de redan utförda stambanarbetena blefve fullständigt beskrifna och offentliggjorda uti ett deröfver fullständigt affattadt med behöfliga plancher försedt vetenskapligt verk." Häraf synes sålunda, att Rikets Ständer äfven afsågo, att plancher skulle åtfölja den begärda beskrifningen. Likaledes misstager sig den ärade talaren, då han påstår, att den beräknade kostnaden blifvit fem gånger öfverskriden, men detta är icke händelsen, utan har, såsom jag förut nämnt, det uppgjorda kostnadsförslaget visserligen blifvit öfverskridet, men endast med några hundra Riksdaler.

Jag fortsätter mitt yrkande, att Utskottets hemställan måtte bifallas, ty säkert är att arbetet blifver långt dyrare, i fall det nu skall afbrytas och sedermera återigen påbörjas, än om det nu fortgår.

Herr Liss Olof Larsson: Då jag icke varit i tillfälle att åhöra diskussionen från sin början, så vill jag icke ingå i tvist med dem, som yrka bifall till Utskottets hemställan, men då af Utlåtandet synes, att jag anfört reservation mot Utskottets åsigt, så nödgas jag tillkännagifva mina skäl härför, och hvilka hindra mig att instämma med Utskottet.

Först och främst får jag nämna, att jag icke tillräckligt förmår visa vigten och värdet af dessa plancher, hvilka jag visserligen sett förevisade i Stats-Utskottet och funnit dem innehålla afbildningar af skenor, vagnar, lokomotiv, vändskifvor m. m., men då någon beskrifning öfver alla dessa olika föremål icke åtföljde, har jag, som jag redan sagt, icke förmått uppskatta vigten deraf, utan har trott att man borde fordra ett uppskof i arbetet, till dess att åtminstone någon del af beskrifningen eller texten utkommit, så att man deraf kunde bilda sig något omdöme om arbetets förtjenster eller fel. Man har ock sagt, att det vore skada att nu afbryta detta arbete, då de största konstarbetena förekomma på de bandelar, som ännu icke blifvit föremål för någon beskrifning, och på samma gång säger man ock, att den återstående delen af beskrifningen skulle blifva billigare än den del, hvartill plancher redan blifvit anskaffade. Jag förmår dock icke inse, huru det är möjligt att för mindre kostnad åstadkomma plancher med beskrifning öfver ett verkligt konstarbete än öfver ett lättare och enklare arbete; det synes mig ligga någon motsägelse uti ett sådant påstående. Jag tror för min del, att det icke kan vara så särdeles brådskande med hela detta arbete, att man ju icke kan uppskjuta ett år dermed, till dess man får se åtminstone någon del af texten dertill. Såsom man kan finna af Rikets Ständers skrifvelse angående utgifvande af denna beskrifning, och då fråga härom först uppstod, så var texten hufvudsaken och planchererna endast en bisak, ehuru det sedermera vid utförandet synes hafva blifvit tvärtom. När nu Staten redan beviljat så stora anslag, som redan åtgått till detta arbete, så synes det icke vara för mycket begärdt att nu få ett litet uppskof härutinnan för att få se något af hvad som ursprungligen varit hufvudsak.

Man har visserligen sagt att det vore nyttigt för framtiden att få alla dessa uppgifter samlade i en beskrifning, som kunde tjena till ledning för kommande arbeten af samma slag, men å andra sidan har man ock hört, att det icke vore skäl att bekantgöra huru ofantligt mycket våra stambanor kostat; och för min del tror jag, att hvad man egentligen får lära af den nu ifrågavarande beskrifningen, det är konsten att kunna gräfva ned penningar i stort, och detta är väl icke något så nödvändigt, att man därför behöfver kasta ut mera penningar än som redan skett. Jag tror heldre det vore önskligt om vi för våra efterkommande kunde dölja ett och annat af de stora misstag som blifvit begångna. Jag förenar mig med Herr Key och yrkar afslag å Utlåtandet.

Herr Hörnfeldt: Om man skulle kunna antaga att, såsom hittills, blott planchererna skulle utgifvas öfver de hittills fullhordade jernvägsar-

betena, då medgifver jag att detta kunde vara skäl nog till afslag, men då Stats-Utskottet i sitt nu föreliggande Utlåtande, såsom man ser, gjort beskrifningen till hufvudsak och planchererna till bisak och föreskrifvit detta såsom ett nödvändigt vilkor för anslaget utbekommande, så tror jag verkligen, att man har allt skäl att vänta, det en betydlig besparing skall vinnas vid utförande af detta arbete, som, säge hvad man vill, ändock torde vara ganska nödvändigt; och under förhoppning att en dylik föreskrift varder noggrannt iakttagen, yrkar jag för min del bifall till Stats-Utskottets nu gjorda framställning.

Herr Hierta: Då jag antager, att endast två alternativ här kunna förekomma, antingen bifall till Utlåtandet eller ock rent afslag, så tror jag det vara lämpligast att ingå på Utskottets förslag. För denna åsigt har jag hemtat skäl vid betraktande utaf den redan utkomna delen af beskrifningen, bestående af 76 plancher, och torde det tillåtas mig att något närmare redogöra för dessa planchers innehåll. De 24 första utvisa profilen af banan och banvallen samt N:is 25 och 26 afbildningar af kulvertar och trummor; allt sådana saker, som, sedan jernvägen redan är färdigbyggd, äro svåra att studera och taga reda på utan beskrifning och ritningar, men hvilka, på detta sätt illustrerade, kunna vara våra ingenjörer till både efterrättelse och nytta. De följande planchererna från och med N:o 27 till och med N:o 38 innehålla ritningar till å banan förekommande brobyggnader, hvilka afbildningar kunna vara instruktiva, ehuru dessa broar torde lika väl kunna studeras in natura. Emellertid torde det hafva varit angeläget att hafva dessa ritningar bevarade. Sedermera förekommer en planch med endast *signaler*. Dessa befinna sig öfverallt i verksamhet, och äro således under alla förhållanden tillgängliga för hvem som helst att studera, utan behof af ritningar. Vidare förekomma ett par plancher afbildande vägöfvergångar och räler, hvilka plancher synas mig temligen öfverflödiga. Plancherna N:is 42, 43 och 44, återgifvande vagnar och vändskifvor, tyckas äfven kunna undvaras. Å tvänne följande plancher afbildas vaguvågar och vattenkranar m. m. dylikt, hvilket allt icke heller synes vara af någon särdeles framstående vigt att hafva afritat. Härefter följa tolf plancher, afbildande stationshus, deraf ej mindre än tre upptagande skisser öfver Göteborgs station, hvilka dock synas erbjuda mera af intresse uti estetiskt än i arkitektoniskt hänseende. Följa så (renne plancher, med afbildningar af godsmagasin, boställshus och bankvaktarestugor m. m. Derefter kommer en planch med ett vattentorn, och sådana der små hus, jag vet icke rätt huru jag skall benämna dem, som förekomma vid hvarje station och som man ser en och annan passagerare hafva mycket brådt om att besöka under de korta uppehållen. Slutligen förekomma ett par plancher med lokomotivställen vid Liljeholmen och afbildningar af ett vattentorn u. m. De återstående 15 planchererna upptagas utaf afbildningar af den rörliga materielen.

Om man nu också måste medgifva, att åtskilliga af de plancher, som sålunda redan blifvit utgifna, varit umbärliga, så torde deremot andra kunna anses vara af så mycket större vigt, genom den till besparing ledande insigt som de kunna meddela, och af denna anledning torde ock

Kongl. Maj:ts proposition icke böra helt och hållet afslås, synnerligast som Utskottet deruti föreslagit åtskilliga, enligt min åsigt, välbetänkta förändringar. Nu synes det mig ock vara temligen klart, att om Herr Statsrådet och Chefen för Civildepartementet, som eger den högsta ordnande makten i detta fall, tager hvad Utskottet omnämnt i betraktande, så skall han tvifvelsutan derutaf finna, att åtskilligt bör kunna göras betydligt mindre kostsamt än det nu är, och jag är öfvertygad derom, att Styrelsen, när den nu fått tillfälle höra Representationens önskan om iakttagande af en större lushållning med nu ifrågavarande medel, äfven skall rätta sig derefter och söka i verkligheten åstadkomma en sådan.

En orsak till hvarför man i Utskottet ansåg, att förslaget borde, på sätt som skett, godkännas, var den, att de för detta arbete beräknade medel togos från anlagen till jernvägsbyggnaderna, och åtskilliga ledamöter i Utskottet menade, att antingen medlen användes på detta sätt eller icke, så var man öfvertygad om att de i alla händelser skulle gå åt. Denna åsigt var verkligen icke utan inverkan på utgången af frågan. För min del tror jag, att högst betydliga besparingar skola kunna göras, utan att Riksdagen behöfver bestämna någon viss siffra eller summa härför, och på denna grund auser jag, att icke heller rent afslag å Kongl. Maj:ts hemställan bör komma i fråga, hvilket ock vore så mycket mer olämpligt, som ganska betydliga kostnader redan äro på ifrågavarande beskrifning nedlagda.

Herr Jöns Pehrsson: Jag har begärt ordet med anledning af en talares ord, att det vore alldeles nödvändigt att utgifva en beskrifning äfven öfver alla de andra stambanorna, sedan den öfver vestra stambanan nu är i det närmaste färdig; men detta skäl synes mig alldeles icke tillfredsställande, ty då alla banorna äro byggda enligt samma plan, med samma spårvidd och under hufvudsakligen enahanda terrängförhållanden, så tyckes det som skulle en beskrifning öfver en af dessa bandelar äfven blifva fullt tillräcklig för det aldramesta af hvad som framdeles kan förekomma äfven på de andra banorna. På samma sätt synes det mig vara klart att, om Jernvägsstyrelsen, sin pligt likmätigt, förvarar alla de ritningar, profiler och kartor, som vid en jernvägsanläggning uppgöras och affattas, så böra alla dessa materialier blifva en ganska god ledning för kommande arbeten af samma slag. På denna grund synes det mig ock vara alldeles onödigt att kasta bort penningar på ytterligare beskrifningar, der ingenting nytt egentligen kan förekomma, och det är, enligt min åsigt, om jag så må säga, endast af statshögfärd man äflas med att komma fram med granna beskrifningar öfver saker, som, uppriktigt taladt, icke äro något att skryta med. Icke nog att hafva lånat penningar till byggnader, utan äfven låna till onödiga vackra beskrifningar och plancher.

Huru man än ser saken, så kan det vara alldeles nog med den beskrifning om vestra stambanan, som nu redan är påbörjad: af densamma kan väl tillräcklig insigt vinnas om hvad som redan blifvit gjordt, för att tjena till ledning för hvad som ytterligare kan komma i fråga att göras. Skulle nu dessutom inträffa, att vi komma att framdeles bygga Statens jernvägar efter en förändrad plan och till billigare pris än förut, så blifver en dylik beskrifning som den nu föreslagna ännu mera onyttig och

umbärlig, än den redan nu kan anses vara, och på alla dessa af mig nu anförda skäl yrkar jag fortfarande afslag å Utskottets Utlåtande, under förhoppning att detta äfven kommer att blifva Kammarens beslut.

Herr Carl Isak Bengtsson: Inom Utskottet har jag verkligen varit ganska tvehogen, huruvida detta anslag borde beviljas eller icke, men i betraktande af de skäl här under diskussionen blifvit andragna för och emot, och efter öfvervägande af hvad å ömse sidor blifvit andraget, finner jag mig föranlåten att sluta mig till dem, som yrka afslag å Utlåtandet.

Herr Lyttkens: Man har här yttrat, att ifall herr Keys förslag om fönekan af bidrag till arbetets utförande, till dess man fått se något af texten, skulle af Riksdagen antagas, arbetet skulle blifva långt dyrare, än om dess utgifvande finge omedelbart fullföljas; detta må nu ega en viss grad af sanning, men jag auser att redan ett fel är begånget, derigenom att man icke redan utarbetat texten till beskrifningen öfver vestra och södra stambanorna, då väl alla materialier för ett sådant arbete redan måste finnas till hands. Således kan väl icke någon förebråelse i detta fall med skäl träffa Riksdagen. Vidare har man sagt, att detta är ett dyrbart arbete, och att det vore orätt att upphöra dermed, då det vore ett ganska nödvändigt arbete, och då man hade all anledning att hoppas, det större sparsamhet dervid nu skulle användas än tillförene egt rum. Ja! i sanning; nog är det tillräckligt dyrbart, det veta vi alla, då det lilla, som redan utkommit, kostar öfver 52,000 R:dr; men huru det går med sparsamheten, det blir en annan fråga, som icke torde blifva så lätt att besvara. Landet har redan länge hyst förhoppning derom, att sparsamhet måtte i alla riktningar iakttagas, utan att denna förhoppning blifvit på minsta sätt realiserad. Nu är det verkligen tid på att man öfvergår från tro och förhoppning till ren verklighet, och för att, i hvad på mig ankommer, söka bidraga till ett så önskvärdt mål, som att talet om besparingar må en gång äfven blifva en verklighet, så yrkar jag afslag at Utskottets ifrågavarande Utlåtande.

Öfverläggningen var slutad. Enligt de yrkanden, som blifvit framställda, gaf herr Talmannen proposition såväl på bifall till Utskottets hemställan som på afslag derå och förklarade den sednare propositionen besvarad med öfvervägande ja. Då likväl votering begärdes, blef densamma anställd enligt en så lydande, behörigen justerad och anslagen voteringsproposition.

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i dess Utlåtande N:o 46,

röstas ja;

Den det ej vill,

röstas nej;

Vinner Nej, har Kammarerna afslagit Utskottets ifrågavarande hemställan.

Vid röstsedlarnes uppräknig funnos 57 ja mot 116 nej, hvadan Utskottets hemställan afslagits.

§ 3.

Till afgörande företogs Stats-Utskottets utlåtande N:o 47, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående förnyadt förslag till aflöningsstat och till stater å öfriga utgifter och omkostnader vid tullverket för år 1871.

Utskottets hemställanden i *punkterna 1-6* biföllos.

Punkten 7.

Herr Lyttkens: Jag vill blott fästa Kammarens uppmärksamhet å en omständighet, som Utskottet åberopat i sin motivering till nu föredragna punkten. Utskottet har nemligen sagt, att lurendrejeriet bedrifves i så stor skala på den skånska kusten, att bevakningspersonalen derstädes omöjligen kan förminskas, såvida man vill söka till att hämma lurendrejeriet. Det är visserligen sannt, att detta bedrifves i stor skala, ja, i en vida större skala än man i allmänhet tror; men enligt min öfvertygelse kan detsamma olyckligtvis icke i betydande mån hämmas af kustbevakningen. Då härtill kommer, att tillverkningsafgiften för bränvin snart kanske förhöjes, så skall lurendrejeriet med spritvaror blifva än mera lönande och allmänt, och då måste ju, efter den princip Utskottet åberopat, bevakningspersonalen betydligt förstärkas. Men om denna än fördubblades, så vore den dock icke tillfyllest, ty lurendrejaren skall detta oaktadt helt visst finna utvägar att obemärkt införa sin vara. Efter min mening kan det nu rådande oskicket icke ointetgöras, om man ej kan lyckas att från danska sidan framkalla en förändrad lagstiftning, ty först sedan detta skett, skall förhållandet blifva ett helt annat, och bevakningspersonalen på skånska kusten skall då kunna i betydlig mån förminskas.

Vidare anfördes ej. Utskottets förslag biföllos.

Punkten 8.

Herr Jöns Pehrsson: Enligt hvad detta förslag utvisar, så är meningen den att antalet af tjänstemän vid tullstaten skulle för framtiden nu bestämmas. Men en sådan åtgärd förefaller mig såsom något vågad, särdeles med afseende å den nedsättning i tullafgifter som å sednare tider egt rum, och som bör leda dertill att åtskilliga ännu bibehållna tjänster inom tullverket blifva öfverflödiga. För närvarande finnas 1,283 tjänstebefattningar inom tullverket, och tullstationernas antal uppgår till 106. Härutinnan måste snart nog ganska betydliga reduktioner genomföras. Här i Stockholm finnas icke mindre än 155 tulltjänstemän, och detta antal tyckes vara vida större än behofvet kräfver; och jag har äfven varit i tillfälle att se, det antalet af tjänstemän i de södra städerna är öfverhöfvan stort. Särskildt har jag fästat uppmärksamhet derå, att
tjänstemännen

tjenstemännen i de högre graderna hafva alltför stora löner och arvoden i jemförelse med de lägre tjenstemännen. De högre tjenstemännen erhålla alltför stor del af tjenstgöringspenningarne, och en rättvisare fördelning af dessa penningar är påkallad af billighet. Om än en sådan ändring icke leder till besparing, så är den dock rättvis och måste därför genomföras. Kustbevakningspersnalen är allt för svagt aflönad, hvar emot tullförvaltare och inspektorer hafva för höga löner. Om man vill tänka på att utrota eller åtminstone i betydande mån motverka luren-drejeriet, så måste kustbevakningspersonalen bättre aflönas. Jag yrkar därför dels afslag å den nu föredragna punkten af Betänkandet, samt dels att nu ifrågavarande förslag till aflöningsstat måtte varda gällande endast för år 1871. Jag påyrkar detta så mycket bestämdare, som tullverkets nuvarande tjenstepersonal är alltför stor, och det vore oförsvarligt att för all framtid tillförsäkra alla dessa tjenstemän nu föreslagna löneförmåner. Jag kan icke godkänna något förslag till aflöningsstat, förrän en betydlig reduktion i tjenstebefattningar försiggått, samt en rättvisare grund för aflönningen blifvit antagen; och därför yrkar jag allvarligen att denna punkt måtte af Kammaren afslås.

Efter detta anförande bifölls äfven i denna punkt Utskottets förslag.

Punkten 9.

Herr Liss Olof Larsson: Inom Utskottet har jag icke kunnat biträda det förslag som förordas uti denna punkt. Jag har icke velat uppträda emot Utskottets hemställan uti den näst föregående punkten af Betänkandet, emedan jag icke förstår att bedöma, huruvida tulltjenstemännens antal kan inskränkas eller de föreslagna lönebeloppen nedsättas; men då det nu gäller ett årligt anslag af icke mindre än 188,000 R:dr i och för dessa tjenstemäns pensionering, så synes det mig, att man, då normalstat uppgöres, oundgängligen bör tillse, om man icke kan på något sätt så ordna, att Staten kunde komma ifrån denna skyldighet, att försörja sina tjenstemän, sedan deras tjenst upphört, och denna framtidsomsorg öfverflyttas på dem sjelfva. Vid förra riksdagen, då aflöningsstat för jernvägstjenstemännen uppgjordes, ingick icke fråga om dessas pensionering, och jag tror, att man nu bör noga betänka sig, innan man beviljar denna stora summa till tulltjenstemäns pensionsstat och uppför denna utgift på ordinarie stat.

För min del påyrkar jag därför, att denna punkt af Betänkandet återremitteras, på det Utskottet måtte öfverväga och föreslå det mest lämpliga sättet att blifva qvit denna talrika tjenstepersonals pensionering.

Vidare anfördes ej; och blef på framställd proposition Utskottets hemställan bifallen.

Punkten 10.

Härvid anförde

Herr Liss Olof Larsson: Äfven angående denna punkt har jag inom Utskottet hyst en skiljaktig mening. Om pensionsväsendet i all-

mänhet förefaller mig motbjudande, så är det likväl detta mest, då det gäller affidne tjänstemäns enkor och barn. Jag har under föregående riksdagar uttalat mina åsikter härom, och anser mig därför icke böra nu upprepa desamma.

Då den näst föregående punkten af betänkandet gick så lätt igenom inom Kammaren, vågar jag icke hoppas att få denna punkt återremitterad och vill därför icke heller framställa yrkande derom, af fruktan att ej vinna något, men vill dock anmärka såsom något besynnerligt att, då man vill bevilja tulltjänstemäns barn pension, man bestämmer att sådan skall utgå till son intill dess han fyllt 21 år, samt till dotter tills hon uppnått 25 års ålder: Jag anser denna tid vara allt för långt utsträckt och tror att den, som icke kan sjelf försörja sig före myndig ålder, icke heller skall kunna göra det sedan. Derför har jag inom Utskottet yrkat, att rättighet till pension för dessa barn måtte upphöra, när de uppnått den ålder då de skola betala mantalspenningar, ty då de hafva skyldighet att vid denna tid erlägga afgifter till Staten, bör man väl kunna beräkna, att de i allmänhet, och derest de icke skola uppfostras till embetsmän, skola kunna sjelfve försörja sig, och då bör pensionering icke kunna ifrågakomma. Man har invänt, att dessa pensioner äro så små, och att de — såsom Utskottet i Betänkandet säger — tilldelas tulltjänstemäns i *fattigdom* efterlemnade enkor och barn, men om man vill taga full kännedom om förhållandena, så skall man finna, att många af dem, som enligt förslaget berättigas till pension, ingalunda kunna anses såsom så fattige, att Staten bör tilldela dem något understöd. Det heter nemligen, att då tjänstemannen haft från 1,500 till 600 R:dr i lön, bestämmes pension till 6 procent af lönebeloppet, men att då han haft under 600 R:dr i lön, pensionen ändock utgår med minst 36 R:dr. Ser man på de vilkor, som för åtnjutande af denna pension äro bestämda, så finner man, att enka efter en tjänsteman, som haft 1,500 R:dr i lön, är berättigad till pension, så vida icke den affidnes kapitalbehållning enligt bouppteckning uppgår till fullt 3,000 R:dr. Men jag tror dock, att enka efter en tjänsteman, som lemnat efter sig en så stor kvarlätenskap, icke kan anses vara i behof af pension, ty om än räntan å denna efterlemnade kapitalbehållning beräknas endast efter 3 procent, så motsvarar den ändock ungefär den pension, som skulle tillfalla enka efter en annan tjänsteman, som haft samma lönegrad, men icke efterlemnat någon tillgång, och jag får dessutom säga, att en person med en tillgång af 3,000 R:dr anser jag långt ifrån fattig. Nu föreslås likväl, att Staten skall likasom hitills i allt fall utgifva pension och det icke blott åt enka utan äfven åt barn efter dessa tjänstemän. Jag anser, att Staten i detta fall såsom äfven i många andra är allt för liberal. Derför skulle jag helst önska, att denna punkt blifve af Kammaren återremitterad till Utskottet, för ändamål att blifva qvitt hela den pensionering denna punkt afser, men då, som redan antydts, jag icke vågar hoppas på bifall härtill, vill jag dock hemställa om den förändring i förslaget, att rättighet till pension för tulltjänstemäns barn måtte upphöra, då dessa uppnått den för mantals- och skattskrifning bestämda ålder.

Förutom hvad jag redan anmärkt, finnes äfven en annan oegentlighet i förslaget, nemligen den att dotter efter tulltjänsteman skall oivil-

korligen förlora rättighet till pension, så snart hon uppnått 25 års ålder, äfven då hon af sjukdom eller vanförhet är alldeles urståndsatt att sig sjelf försörja. Jag anser nemligen, att den kvinna, som är sjuklig och helt och hållet urståndsatt att försörja sig, borde fortfarande få åtnjuta pension, ty det är ju obilligt, att hon under sådana förhållanden lemnas utan hjälp. Jag vill dock icke framställa något yrkande härom, då jag icke har sympatier för något slags pensionering, jag har blott velat anmärka förhållandet såsom ett fel, ifall punkten oförändrad antages, men vidhåller min nyss gjorda hemställan, att tulltjenstemans efterlemnade barn icke skola åtnjuta pension längre än tills de uppnått den ålder, då de skola erlagga mantalspenningar.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad, upptog Herr Talmannen Herr Liss Olof Larssons yrkande och framställde derefter proposition så väl på bifall till Utskottets hemställan i oförändradt skick, som jemväl på bifall till Herr Larssons förslag. Då den förra propositionen förklarades vara med öfvervägande ja besvarad, äskades votering. Följande omröstningsproposition blef då uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som bifaller i oförändradt skick hvad Stats-Utskottet hemställt i punkten 10 af dess Utlåtande N:o 47,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, är Utskottets hemställan bifallen med den förändring, att pension för tulltjenstemans barn bör upphöra vid den tid, då skyldighet att erlagga mantalspenningar för dem inträder.

Den i vanlig ordning företagna omröstningen visade 57 ja emot 107 nej; och hade alltså Kammarens beslut utfallit i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

Punkterna 11—12.

Biföllos.

§ 4.

Föredrogs Andra Kammarens Tredje Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 7 (i samlingen N:o 22), i anledning af väckt motion om tillägg till "32 § i fabriks- och handtverksordningen den 22 December 1846."

Herr Printzensköld: Att ifrågavarande motion, i likhet med många andra, tillkommit i största hast och utan att motionären tillräckligt tänkt sig för, synes bäst deraf att motionären påyrkat ett tillägg i en förordning, som för 5 år sedan blifvit upphäfd.

Detta tillägg, som Utskottet, antagligen riktigt, ansett skola afse nu gällande Kongl. förordningen angående utvidgad näringsfrihet af den 18 Juni 1864, förefaller också mig alldeles obehöfligt, ty 17 § 2 mom^e i nämnda förordning föreskrifver: "Näringsidkare skall jemväl vid sina biträdens eller arbetares behandling och sysselsättning fästa behörigt afseende å deras helsa och arbetsförmåga." Vidare förekommer i 21 § af samma förordning: "Underlåter handlande eller annan näringsidkare att iakttaga de uti 17 § 1 och 2 mom., med afseende på vården af handelsbetjents eller arbetares sedlighet, undervisning och helsa gifna föreskrifter, är han förfallen till böter från och med tio till och med tvåhundra Riksdaler." Såvidt jag kan förstå, ligger således i dessa stadganden tillräckligt korrektiv, att ej arbetsgifvaren må missbruka den rätt, han har öfver arbetaren. Skulle dock, hvad jag i det längsta vill betvifla, fabriker finnas, der barnens fysiska och moraliska utveckling genom allt för strängt arbete hämmas, så kan man alltid, på grund af de stadganden jag anför, tilltala den samvetslöse fabriksidkaren och få honom fäld till ansvar. Jag anser således det af Utskottet föreslagna tillägget fullkomligt öfverflödigt, samt tror detsamma jemväl vara olämpligt, såsom innefattande en godtycklig inskränkning i arbetsgifvares, föräldrars och målmäns rätt; ty godtyckligt måste det alltid blifva, då man förklarar en person på grund af en viss uppnådd ålder få och kunna användas till mera arbete än andra, hvilka ej hunnit till samma ålder, men möjligen äro till arbete vida lämpligare.

På dessa skäl och då Utskottets förslag i alla fall synes mig otillfredsställande deruti, att det icke nämner något om handtverksarbete, hvilket kan vara lika menligt för barnens helsa som fabriksarbetet, samt Utskottet dessutom något oegentligt talar, icke om personer utan om "barn" under 16 år, hvilket förutsätter att man äfven efter den åldern fortfarande är barn, yrkar jag för min del afslag å Utskottets hemställan.

Herr Gustafson: De af den föregående talaren anförde §§ i Kongl. Förordningen den 18 Juni 1864 voro ingalunda Utskottet obekanta, men Utskottet har ansett, att man ganska väl kunde göra ett tillägg till berörda förordning af den beskaffenhet Utskottet föreslagit, utan att derigenom göra sig skyldig till någon pleonasm, såsom den ärade talaren antagit. Vi hafva redan för närvarande, utom de allmänna bestämmelser Herr Printzensköld omnämnt uti nyss åberopade förordningen åtskilliga speciela bestämmelser, som åsyfta att skydda barn för öfveranstängning, såsom t. ex. att barn vid viss ålder icke må hållas till arbete nattetid, att barn under tolf års ålder icke få användas i fabriker; och jag kan icke inse, att ett sådant tillägg som Utskottet föreslagit skulle strida emot eller vara oförenligt med de §§, den värde representanten för Jönköping omnämnt. Hvad beträffar det godtycke, han förmenat Utskottet hafva gjort sig skyldigt till genom att bestämma en viss ålder, under hvilken barn icke må hållas till dagligt arbete i fabriker längre tid än vissa timmar, så kan jag icke finna, att något godtycke ligger i en sådan bestämmelse, ty jag anser det vara af största vikt, att lagstiftningen tillser, att barn under en viss bestämd ålder icke hållas till sådant arbete, som förstörande inverkar på deras moraliska och fysiska utveckling; och

derför tror jag, att man icke bör lemna utan afseende det förslag, motionären framställt. Dylika bestämmelser äro ej heller främmande för andra länders lagstiftning; inom den Schweitziska t. ex. förefinnas stadganden i enahanda syftning som motionärens förslag.

Samme ärade talare anmärkte äfven, att Utskottet skulle hafva gjort sig skyldigt till en lucka i sin framställning, då Utskottet endast omnämnt barn, som arbeta i fabriker, men förbigått dem, som sysselsättas med handverk. Med anledning häraf ber jag få nämna, det Utskottet ansett, att de största vådorna för barnens helsa och utveckling möta inom fabriker, och att således en bestämmelse för dem, som der arbeta, företrädesvis borde komma i fråga. Dertill kommer, att motionären icke utsträckt sitt förslag till sådana barn, som idka handverk.

På de skäl, jag nu hatt äran anföra yrkar jag bifall till Utskottets hemställan.

Herr Jöns Rundbäck: Det är visst sannt, såsom en föregående talare anmärkt, att jag begärt ett fel derutinnan, att jag begärt ett tillägg i den redan upphäfdade fabriks- och handtverksordningen den 22 December 1846, då jag i stället bort åberopa Kongl. förordningen angående utvidgad näringsfrihet den 18 Juni 1864, men detta förbiseende torde icke kunna inverka något på sjelfva saken, då den paragraf jag omnämnt och den motsvarande uti nya förordningen äro af samma lydelse.

Samme talare yttrade äfven, att fabriksidkare skulle hafva genom lag bestämd skyldighet att tillse, det icke deras arbetare behandlades illa eller öfveranstängdes genom allt för ihållande och hårdt arbete. Det är sant att en sådan skyldighet åligger fabriksidkaren, men erfarenheten har visat, och det är ett obestriddigt faktum, att författningen i detta hänseende icke efterlefves, då föräldrar och målsmän tillåta, att arbetsgifvarne för sin vinnings skull låta barnen arbeta öfver höfvan. Jag hemställer till en och hvar, om det är billigt och menskligt att låta barn dag ut och dag in i femton timmars tid arbeta i en hetta, som vida öfverstiger den öfverklagade temperaturen i denna Kammare, och jag frågar om icke barnen genom en sådan öfveranstängning skola förderfvas i både moraliskt och fysiskt hänseende? Det förundrar mig storligen, att någon röst inom denna Kammare kan höja sig mot den inskränkning i tiden för barnens arbete som jag föreslagit, ty jag tror icke, att någon af oss skulle vilja se *sina* bara utsatta för en sådan behandling, som den andras barn nu få röna inom fabriker.

Man har sagt, att Utskottets förslag skulle innebära ett godtycke i så måtto, att Utskottet bestämt en viss ålder, eller 16 år, under hvilken barn icke skulle få hållas till arbete i fabriker längre än viss tid dagligen, men *någon* tid måste väl bestämmas, antingen man vill taga 15, 16, 17 eller 20 år. För min del skulle jag gerna vara med om att sätta åldersgränsen något högre äfvensom att bestämma, det icke barnen hvarenda dag, utan afbrott, sysselsattes med arbete, och jag tror att ett sådant förslag i alla hänseenden skulle kunna försvaras, men för närvarande torde vara bäst att icke gå längre än Utskottet föreslagit.

Med barn, som sysselsättas med handverk, är förhållandet annorlunda än med dem, som arbeta i fabriker. De förre hafva flera olikartade

och omvexlande sysselsättningar, flera tillfällen till ledighet och stå icke, såsom fabriksbarnen, liksom maskiner fastbundna vid arbetet. Dessutom äro inom handtverkerierna barnen icke samlade till så stort antal som i fabrikerne, der ofta flera hundra sammanträngas i *ett* rum, hvilket naturligtvis i sanitärt hänseende är högst skadligt.

På grund af de skäl jag i min motion anförde och nu vidare utvecklade, tror jag att Kammaren bör bifalla Utskottets förslag, och jag är fullt öfvertygad om, att en hvar, som har öppet öga för det menliga, som ligger uti att söka skydda späda barn från olyckor och förderf, skall finna den ifrågakämda förändringen både billig och nödvändig.

Herr Sjöberg: Vigten af det ämne, som till följd af motionärens framställning och Utskottets utlåtande nu är under behandling af Kammaren, torde icke kunna förnekas, och jag vore nästan frestad att säga, att denna ämnets vigt står i omvändt förhållande till omfånget af Utskottets utlåtande. Jag skulle hafva önskat, att Utskottet något mera utvecklade sin framställning, helst som, under förutsättning att denna Kammarer bifaller Utlåtandet och Första Kammaren likaledes godkänner det samma, en underdånig skrifvelse i ämnet kommer till Kongl. Maj:t aflåtas, hvilken skrifvelse, efter mitt förmenande, icke bör vara allt för knapphändig. Särskildt är det en omständighet, som Utskottet påtagligen icke haft sig bekant, nemligen att Rikets Ständer i samma ämne vid 1856—1858 årens riksdag eller den 12 September 1857 aflåto en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t. Den behandling ärendet vid nämnda riksdag undergick, föranledde äfven, att den ifrågavarande skrifvelsen blef något mera omfattande, ehuru jag visst icke vill förebrå författaren af denna skrifvelse att deråt hafva egnat synnerligen stor möda. I samma skrifvelse iaktogs emellertid en, efter min uppfattning, högst nödvändig skilnad emellan olika slag af fabriker och deri föreslås icke samma inskränkningar i arbetstiden vid dem alla. I afseende på de vid vissa fabriker använda barns och yngre arbetares ålder göres uti denna skrifvelse ock en bestämd skilnad emellan tvänne grupper, af hvilka den ena omfattar sådana från 12 till 15 år och den andra dem från 15 till 18 år; och slutet af skrifvelsen innefattar en begäran, att såsom tillägg till Kongl. kungörelsen den 22 Maj 1852, ett stadgande måtte i nader utfärdas, hvarigenom arbetstiden vid spinnerier, väfverier samt cigarr- och tändsticksfabriker äfvensom andra i afseende å inverkan på arbetarnes helsa med dem jemförliga fabriker, och inrättningar för barn och yngre personer emellan tolf till och med femton år bestämdes till åtta timmar om dagen samt från femton till och med aderton år till tio timmar dagligen, äfvensom att Kongl. Maj:t ville, efter vederbörandes hörande, nådigst meddela nödiga föreskrifter, så att berörda stadgande vunnit efterföljd.

Nu är det visserligen tydligt, att alla sådana åldersbestämningar måste lida af en viss godtycklighet, och att man sålunda kan säga, att det ålderstal, som motionären föreslagit, eller 16 år, kan vara lika godt som talet 15 år o. s. v.; men så till vida som ett visst förhållande eger rum emellan de nyssnämnda åldersgrupperne, torde det vara fördelaktigare att antaga dessa olika grupper af 12 till 15 år och 15 till 18 år och göra dem till föremål för olika stadganden i afseende å arbetstiden.

Rikets Ständers omförmälda skrifvelse remitterades till Kommercekollegium för afgifvande af underdånigt utlåtande, och Kommercekollegium ansåg i sin ordning nödigt att infordra yttranden i ämnet från fabriksföreningarne i de förnämsta städerna i riket. Flera af dessa yttranden, isynnerhet det som afgafs af fabriksföreningen i Göteborg, voro ganska utförliga och i detalj gående samt redogjorde för de åtgärder och anordningar, som af fabriksseparne vidtagits för undvikande af de olägenheter som kunde uppstå och vara menliga för yngre arbetares helsovård och sedlighet m. m.; och resultatet blef i det hufvudsakliga, att fabriksföreningarne icke kunde finna, det sådana särskilda förhållanden egde rum här i landet, på grund hvaraf de ifrågasatta förändringarne och inskränkningarne vore nödiga. Särskildt fästades uppmärksamheten derpå, att enahanda föreskrifter kunde vara lika mycket af nöden i fråga om handtverkerierna och till och med beträffande jordbruksarbetet.

Under tiden hade kollegium icke underlåtit att förskaffa sig kännedom om de lagar och föreskrifter, som i detta afseende gälla i andra länder. Dessa äro i allmänhet, åtminstone så vidt jag haft tillfälle att se, såsom i de tyska staterna, i England och Frankrike, mycket omständliga. Lagstiftningen härom är, särdeles i England, der den består af en mängd, på olika tider tillkomna parlamentsakter, till den grad vidlyftig, att den utgör snart sagdt en litteratur för sig. Emellertid gör hvarken i England och Frankrike lagstiftningen den inskränkning beträffande fabriksarbetet som här finnes stadgad, nemligen att barn under tolf år icke skulle få dertill användas. Både i England och Frankrike kunna barn sysselsättas i fabriksverken redan vid åtta års ålder; och i vissa fall få de i England der användas till och med innan de hunnit denna ålder. I öfrigt förekomma en mängd föreskrifter, som ordna förhållandena med afseende på olika slag af fabriker, med hänsyn till undervisningen, dag- och nattarbete m. m., som jag ej vill trötta Kamraren med att närmare beröra. Jag vill i stället omnämna det slut, hvartill kollegiet i denna fråga kom. I betraktande deraf, att Rikets Ständer i sin skrifvelse endast uttryckt en farhåga att, med tidens riktning till industriel verksamhet, man kunde förbise, att barn komme att användas till för strängt arbete, och med afseende jemväl å åtskilliga andra omständigheter, samt enär, om man toge den egentliga grunden för framställningen till utgångspunkt, man kunde säga, att Ständerna endast uttalat en tanke om hvad som möjligen kunde komma att inträffa, men icke yttrat sig beträffande förhållanden, som redan existerade, och slutligen med hänsyn till ämnets högst invecklade beskaffenhet, hemställde kollegium, som i frågans dåvarande skick ansåg sig icke kunna tillstyrka någon förändring af de föreskrifter, som voro gällande för minderåriga personers användande vid fabriker och handtverk, att, derest Kongl. Maj:t funne tiden vara inne för en undersökning om de flera förhållanden, hvilka på frågans utredning måste hafva inflytande, detta arbete måtte uppdragas åt en komité, sammansatt af sakkunniga personer, och deruti företrädesvis läkaren, folkskoleläraren och fabriksidkaren måtte representeras. Sedan dess har, så vidt jag vet, icke vidare blifvit åtgjort i denna sak; och ämnet är äfven af beskaffenhet att gifva anledning till mer än en betänklighet, inman man kan anse sig vara på det klara dermed. Jag bör ock nämna, att i

Belgien, efter de upplysningar som, då nyss berörda utlåtande afgafs, voro tillgängliga, från början af 1840-talet pågått undersökningar i flera riktningar för att åstadkomma en lag uti ifrågavarande hänseende, men opinionen derom hade ännu icke vunnit den bestämdhet, att den Belgiska regeringen och Representationen funnit sig kunna i detta afseende vidtaga några åtgärder; och så vidt jag har mig bekant, finnes ännu icke någon sådan lag i Belgien.

Skulle nu i förevarande fråga Riksdagen fatta ett beslut i den syftning, som uti motionen afses, så hemställer jag, om det icke vore lämpligare att hålla det i mera allmänna ordalag och ej uttrycka en bestämd mening, att förhållandena böra ordnas så, som motionären föreslagit och Utskottet tillstyrkt. Och jag finner, på grund af de skäl jag vid början af mitt anförande antydt, det äfven vara af vigt, att man icke förbiser den framställning, Rikets Ständer redan gjort i ämnet, utan lemna en redogörelse för densamma. Derigenom skulle man, såsom mig synes, kunna ega någon förhoppning eller till och med visshet om, att frågan skall tillvinna sig Första Kammarens uppmärksamhet.

Då de af mig åberopade officiella handlingar i detta ämne finnas tillgängliga, och jag föreställer mig, att det Tillfälliga Utskottet nu icke är så öfverhopadt af arbete, att det ej har någon tid att ytterligare egna åt en så vigtig sak; så vill jag sluta med att hemställa, om icke Kamnaren skulle finna lämpligt att återremittera ärendet till Utskottet för en mera grundlig behandling af denna fråga.

Herr Granlund: Såsom ledamot af det Utskott, under hvars behandling förevarande fråga förevarit, finner jag mig uppfordrad att med några ord tillstyrka Utskottets förslag.

Man hör i våra dagar mycket talas om öfveransträngningen i skolorna, men jag tror icke, att timmarne för de barn, som der arbeta, förefalla så långa och mödosamma som för dem, hvilka dagen i ända sysselsättas i fabriker, der de arbetande maskinerna hvarje ögonblick påkalla de der anställda barnens uppmärksamhet och arbetsförmåga, och dessutom hafva de fleste af skolbarnens föräldrar bättre förmåga att kunna sörja för att de få tillräcklig kroppslig näring. Här är åter frågan om barn, som under tolf och sexton års ålder sysselsättas med ansträngande arbete i fabriker hela dagen och derunder njuta en knapp och otillräcklig föda, och jag frågar om det kan vara rätt, att mindre ömma, om ock behöfvande föräldrar skola få tillåta arbetsgifvare att för en ringa penning få förstöra deras barns helsa och krafter, ofta inverkan på hela deras lif?

Man har invändt, att den ifrågaställda förändringen borde utsträckas jemväl till sådana barn, som sysselsättas med jordbruksarbete och i handtverkerierna, men med dessa yrken är förhållandet helt annorlunda än med fabriksarbetet. Hvad särskildt jordbruket bestäffar, så tror jag, att, då barnen få följa sina föräldrar på åker och äng och deltaga i arbetet derstädes, skall en sådan sysselsättning, långt ifrån att anstränga barnen, snarare bidra till utveckling af deras helsa och krafter.

Man har sagt, att Utskottet godtyckligt bestämt 16 år såsom den ålder, under hvilken barn icke heller skulle få längre än vissa timmar

dagligen hållas till arbete i fabriker, och det är visserligen sannt, att barn vid denna ålder kunna vara lika litet utvecklade till sin arbetsförmåga som somliga vid 12 år, men *någon* ålder måste väl bestämmas, så vida man icke vill att med läkarebetyg för hvart och ett barn skall visas den tidpunkt, då detsamma kan vara i stånd att uthärda ifrågasvarande arbete.

Då Utskottets förslag i så hög grad är med billighet öfverensstämmande, yrkar jag för min del, att Kammaren ville bifalla detsamma.

Herr Medin: Att en sådan inskränkning, som Utskottet föreslagit, är af behovet påkallad, nödvändig och nyttig, kan icke nekas, men jag tror, att Utskottet utsträckt tiden för barnens dagliga hållande till arbete i fabriker alltför långt, då Utskottet föreslagit tio timmar. Såsom en föregående talare påpekat, tillåter arbetet i en fabrik knappast en minuts hvila, det bedrifves maskinmessigt och kräfver en ihållande ansträngning af barnet, hvarför det icke gerna kan verkställas, med mindre än att kroppskrafterna lida och ansträngningen blir för stor. Jag tror, i likhet med den representant för Stockholm som nyss hade ordet, att åtta timmars arbete om dagen är alldeles tillräckligt för barn emellan 12 och 15 års ålder, ty 10 timmars dagligt arbete är alldeles för mycket för så späda barn.

Utskottet får visst litet besvär, om man återremitterar frågan, men då en fullständigare utredning af saken derigenom kan vinnas, vill jag för min del förena mig i yrkandet om återremiss.

Herr Hed in: Herr Talman! Jag vill visserligen ej motsätta mig Utlåtandets återremiss, men anser dock en sådan åtgärd mindre nödig, då ärendet är ett sådant, der Kongl. Maj:t eger att på egen hand lagstifta och säkerligen skall, äfven af en sådan framställning från Riksdagen som den nu föreslagna, finna sig uppfordrad att taga frågan i hela hennes vidd i noggrant öfvervägande, innan nya bestämmelser utfärdas. Eljest vore det yrkandet onekligen riktigt, att en noggrannare utredning och en fullständigare formulering vore af behovet påkallade, och till hvad i sådant afseende redan anförts, kunde äfven fogas andra anmärkningar: så t. ex. kan det möjligen ifrågasättas, om en sådan bestämmelse som den af Utskottet föreslagna blefve otvetydigt tillämplig äfven å bergverk och bruk — jag vet ej, huru dermed sig förhåller, men slutorden i § 10 af 1864 års näringsfrihetsförordning kunna åtminstone föranleda någon tvekan; vidare kunde äfven erinras, att en så generel bestämmelse som den af Utskottet föreslagna ej blefve med afseende å fabriker tillfyllestgörande, då vissa fabriker finnas, der arbetets mera helsofarliga beskaffenhet kan påkalla *särskilda* stadganden, såsom t. ex. i utlandet flerstädes skett eller yrkats med afseende å vissa slags fabriker. Båda dessa erinringar sakna ej all vikt. Hvad först angår barns användning vid inrättningar, som tilläfventyrs icke skulle anses falla under den af Utskottet föreslagna föreskriften, så upplyser statistiska byråns sammandrag af länsstyrelsernas berättelser för åren 1861--1865, att vid tegelbruken — som emellertid äro högst ofullständigt uppgifna i femårsberättelserna — år 1865 användes 214 minderårige arbetare. Och hvad den sednare an-

märkningen angår, så inhemtas af Kommerskollegii sista berättelse om fabriker och manufakturer, att det största antalet minderårige användes i tobaks- och tändsticksfabriker, nemligen år 1868 i de förra 986, i de sednare 760. Men, som sagdt, jag anser det vara tillräckligt, att Riksdagen, utan att ingå i detaljbestämmelser, som svårigen nu kunna grundas på en åt alla håll fullt tillfredsställande utredning, fäster Kongl. Maj:ts uppmärksamhet på frågan, hvadan Utlåtandet germa kan i sitt nuvarande skick bifallas.

Man har anmärkt, att hela förslaget ej vore af behovet påkalladt. Då det härvid sagts, att dess alltför obetänkta tillkomst bevisades deraf, att motionären åberopat och föreslagit ett tillägg till en ej längre existerande förordning, vill jag svara, att detta så mycket mindre kan ådaga-lägga, att Utskottet gått lösligt till väga, som just Utskottet påpekat nämnda misstag; och det är ej omedelbart öfver motionärens förslag, utan öfver Utskottets Utlåtande, Kammaren nu, såsom alltid, har att besluta. Det har vidare af den förste talaren sagts, att de i näringsfrihetsförordningen gifna ansvarsbestämmelser innebära tillräckligt skydd för de till fabriks-arbete använda minderåriga personer. Jag hemställer, om ej — derest man eljest erkänner statens rätt och pligt att vaka öfver det uppväxande släktets både fysiska och moraliska väl i detta fall -- en allmän, känd regel, som förebygger missbruken, är bättre och verksammare än den möjliga tillämpningen af ansvarsbestämmelser, som lätt kunna olika tolkas och som antagligen skola komma till användning blott vid särdeles svåra och ytterliga fall af ett missbruk, som ej derigenom förhindras att, om än i mildare förn, blifva allmänt utbredt.

Der är visserligen förklarligt, att denna fråga ej kunnat blifva så i ögonen fallande hos oss som i de egentliga industriländerna, då hennes yttre proportioner här ej äro så stora. Insigten om hennes betydelse måste naturligtvis lättare tränga sig på hvar och en, när man, såsom i en schweizisk kanton, St Gallen, på en folkmängdssiffra, understigande 200,000, räknar en arbetarebefolkning, år 1865, af närmare 38,000 personer, hvaribland 5,450 under 16 år, än i Sverige, der år 1868 hela den vid fabriker och manufakturer anställda arbetarepersonalen utgjorde 30,242, hvaraf 5,275 under 18 år. Men om proportionerna ej äro desamma, är dock saken, vigten af att vårda sig om det uppväxande släktets helse, sedlighet och undervisning, densamma. Då vidare de regler, som härvid böra tillämpas, härfluta ur så allmängiltiga grunder, att lokala omständigheter föga betyda, och att sålunda andra indstriidkande länders föredöme må anses tillfyllestgörande, så *behöfver* man ej afvakta ytterligare inhemsk erfarenhet. Och man *bör* så mycket mindre dröja, som det är lättare nu att utan olägenheter ordna förhållandena, än det en gång kan komma att blifva, efter att de, i och med en stark industriell utveckling som vi ju både kunna motse och böra önska, kommit värre på sned än nu är händelsen, d. v. s. efter att barns användning i fabriker tagit en vida större utsträckning, då en reglering skall känbart rubba intressen, som nu skulle blifva deraf föga berörda. De svårigheter, man haft att kämpa med i andra länder, der lagstiftningen dröjt för länge att ingripa, böra lända till varning. Frågan står nu på dagordningen i flera stater,

hvaribland Schweiz, der man dock redan gått längre än i något annat land, utom Preussen, i bestämmelser till skydd för barn som användas till fabriksarbete. Jag anhåller att få bifoga några upplysningar härom, hemtade ur en, som jag vågar tro, fullt tillförlitlig källa.

Schweiziska förbunds församlingen anmodade år 1868 förbundsrådet att företaga en undersökning af frågan, i följd hvaraf sistnämnda myndighet uppdrog åt chefen för förbundets statistiska byrå i Bern, Herr Max Wirth, att utarbete en framställning af de viktigaste lagstadganden och förslag i ämnet. Till denna nyligen offentliggjorda studie öfver den schweiziska och engelska lagstiftningen har en af utgifvarne af *Revue de droit international* fogat en öfersigt af frågans ställning i Österrike, Belgien, Frankrike och Preussen. Häraf framgår bland annat, att man i Österrike, genom en i deputeradekammaren år 1868 väckt motion, ifrågasatt ingenting mindre, än att *allt* fabriksarbete, oberoende af arbetarnes ålder, skulle inskränkas till 10 timmar per dygn, och att barn under 14 år ej skulle få i fabriker användas; att i Preussen 1853 års lag inskränker den dagliga arbetstiden för barn från 12 till 14 år till blott 6 timmar om dagen; att i flera schweiziska kantoner myndigheterna ega att, der omständigheterna så föranleda, helt och hållet förbjuda barns användning i fabriker före fyllda 16 år; i ett af dessa samhällen, halfkantonen Basel-Land, är den dagliga arbetstiden för barn under 16 år inskränkt, på sätt det föreliggande utlåtandet föreslår, till ett maximum af 10 timmar o. s. v. Häraf framgår, att man flerstädes ej tvekat att ganska bestämdt ingripa i denna angelägenhet. I Preussen, der missnöjet med 1853 års stränga lag — med sin allvarsamma inspektion och ansvarighet — i början var stort, lyckönskar man sig nu till den genomförda reformen, och detsamma är förhållandet i England, der motsatsen af olycksprofetiorna inträffat.

För att undvika olägenheter, heldre än söka afhjelpa dem sedan de hunnit utveckla sig till en större omfattning, anser jag denna fråga ej böra undanskjutas. Då en hemställan, som fäster Kongl. Maj:ts uppmärksamhet å ämnet, säkerligen är tillräcklig, yrkar jag bifall till Utskottets Utlåtande.

Herr Appeltcfft: Jag kan ej annat än önska framgång åt en motion, afgifven i så vackert och människovänligt syfte som den förevarande. Vi hafva för skolorna fastställt reglementen i syftning, att den uppväxande ungdom, som der undervisas, ej måtte alltför mycket ansträngas och vetandet utvecklas på bekostnad af helsan och kroppskrafterna, och hvarför skulle vi då glömma bort de fattiga barnen i fabriker, som leva under vida ogynnsammare förhållanden? Den, som i egenskap af läkare kommit i beröring med fabriksarbetare, har ofta varit i tillfälle att se huru de gått bort i sin bästa ålder i följd af sjukdomar, ådragna genom tidigt och ansträngande arbete i fabriker.

Jag gillar, som sagdt, i alla delar motionens syfte, men skulle i Utskottets förslag vilja föreslå den förändring, att åldern utsträcker till 18 år. Vi se hure sent i allmänhet barn utveckla sig, som under sin uppväxt äro utsatta för ogynnsamma sanitära vilkor, och i ännu högre grad

blir detta förhållandet med sådana barn, som i allt för tidig ålder på ett naturvidrigt sätt användas till oupphörligt arbete i fabriker.

Jag yrkar således bifall till Utskottets förslag med den förändring, att åldern, under hvilken barn icke må hållas till arbete i fabriker längre tid hvarje dag än sammanlagdt tio timmar, må bestämmas till 18 år.

Herr Rundgren: Då jag under en lång följd af år tillhört ett fabriks-samhälle, torde det måhända vara mig tillåtet att uti en för detta samhälle så viktig fråga yttra några ord. Mig har det förefallit, att Utskottet icke rätteligen förfarit, då det så utslutande fäst sig vid fabriksarbetets inflytande på barnens *helsa*, eftersom jemväl andra omständigheter förefinnas, hvilka lika mycket som denna förtjena att tagas i betraktande. För min del får jag säga, att jag inom det samhälle, jag tillhör, icke funnit någon väsendtlig brist i lagstiftningen ligga deri, att man icke tillgodosett barnens helsa eller icke sökt förekomma öfveranstängning genom arbetet, men väl dels i den omständigheten, att åldersbestämelsen i afseende på barnens inträde uti fabriker varit för låg, dels ock derutinnan att till denna bestämmelse icke varit fogadt något annat vilkor, t. ex. att barnen skulle hafva inhemtat åtminstone folkskolans minimum, således hafva fått åtminstone något mått af kunskaper, innan de finge anställas såsom fabriksarbetare. Följden utaf denna bristfällighet i lagen, hvilken jag för min del måste beklaga, har varit att föräldrarne blott väntat på, att barnens ålder skulle uppgå till tolf år, för att, om konjunkturerna för arbetet vore goda, oberoende utaf deras andliga och lekamliga utveckling, genast sätta dem i fabriken. Men om någonting är att i detta hänseende öfverklaga, så tror jag icke, att man bör kasta skulden derför på fabrikssegarne, utan på de ekonomiska förhållandena från föräldrarnes sida, hvilka mången gång nödgat dem att för familjens uppehälle söka vinna inträde för barnen uti en fabrik. Detta är en omständighet, värd att tagas i betraktande, och som gör att jag icke kan anse frågan löst på det sätt, som utaf Utskottet blifvit föreslaget. Jag tror fast heldre, i likhet med en representant på Stockholmsbanken, att frågan bör återremitteras, på det att Utskottet må taga under öfvervägande äfven andra förhållanden än blott barnens helsa och kroppsliga välbefinnande.

Det finnes dessutom äfven en annan omständighet, på hvilken man vid en lagstiftning i detta hänseende bör fästa afseende. Det går nemligen visst lätt för sig att på papperet föreskrifva, att barn emellan tolf och sexton års ålder icke få hållas till arbete mera än tio timmar om dagen; men hvad blir i sjelfva verket effekten utaf ett sådant stadgande? Jo, att barn vid denna ålder icke, åtminstone icke utan stor svårighet, kunna få tillträde till fabriksarbete. Det är nemligen klart och tydligt att, då så unga personer i allmänhet ej kunna i sådant arbete deltaga annat än såsom medhjelpare, de ej gerna skola mottagas utaf fabrikssegarne, då de utaf lagen äro förhindrade att arbeta under hela den tid fabriken är i verksamhet. Här är således en ny svårighet, hvilken lagstiftaren äfven måste taga i öfvervägande.

Slutligen möter här äfven den frågan: kan syftemålet, som man vill vinna, ernås derigenom, att man, på sätt Utskottet föreslagit, bestäm-

mer ett visst maximum af daglig arbetstid? Om barnen ej få arbeta mera än tio timmar om dagen, så kan det inträffa, att de tvingas att på ett så ansträngande sätt använda dessa timmar, för att derigenom godtgöra den förlust som fabriken lider genom att under den öfriga arbetstiden sakna deras biträde, att — hvilket nu i sjelfva verket, åtminstone i många fall, icke är händelsen — en verklig öfveransträngning inträder.

Jag anser sålunda, att det förslag som utaf Utskottet blifvit framställt, i sjelfva verket icke erbjuder den vinst, som dermed åsyftas, och tror att, innan Kammaren fattar beslut i detta ärende, utlåandet bör till Utskottet återremitteras, på det att Utskottet må taga i öfvervägande de särskilda omständigheter, som utaf åtskillige talare mot del samma nu blifvit anförda.

Herr Jöns Rundbäck: Jag medgifver gerna, att denna fråga bör ses från flera synpunkter, och att det icke ensamt är fabrikssegare, som äro skulden till den öfveransträngning, hvilken nu eger rum vid åtskilliga fabriker. Många fabriksidkare, som vid sina fabriker använda barn, behandla dessa mycket väl, ej blott under den tid de arbeta, utan äfven i det afseendet att de bekosta dem undervisning. Det är ej heller emot dessa mitt förslag är riktadt, utan emot dem i hvilkas fabriker ett sådant förhållande eger rum, som jag i min motion påpekat. Det är missbruket, ej något annat, jag velat förekomma.

Jag erkänner också villigt, att missbruk äfven i andra afseenden än de af mig påpekade, kunna ega rum. Frågan är dock af den natur, att jag för min del ej kan finna, att Riksdagen är förhindrad att bifalla vare sig det förslag till skrifvelse Utskottet afgifvit, eller det af herr Sjöberg under diskussionen framställda. Kongl. Maj:t har nemligen rättighet att, oberoende af den framställning i ämnet som från Riksdagen kan komma att utgå, taga frågan i hela dess vidd, med alla förhållanden som på densamma kunna inverka, i öfvervägande; och jag kan således icke finna att någon återremiss är af behovet påkallad. Jag medgifver, att den tid — tio timmar om dagen — Utskottet föreslagit såsom den längsta barn af ifrågavarande ålder skulle få arbeta, icke ovilkorligen är den bestämdt riktiga; men en föregående talare har med exempel från andra länder visat, att öfver hufvud taget denna tid i lagstiftningen der är föreskrifven, och någon tid måste ju i alla fall bestämmas. Emedlertid, tror jag, tillkommer det äfven i detta fall regeringen att pröfva hvad som kan vara lämpligast. Att öfveransträngning skulle kunna ega rum äfven på dessa timmar, tror jag icke man har att befara, då fabriks- och handtverksordningen förbjuder fabrikssegare att öfveranstränga de personer de hafva i sitt arbete, och öfveransträngningen just kommer derutaf, att barnen få vistas så lång tid dagligen inom fabriken.

Jag fortfar att yrka bifall till betänkandet, emedan jag anser en återremiss obehöfelig. De åtgärder, som kunna vara af behovet påkallade, kan nemligen regeringen vidtaga, äfven om den skrifvelse Utskottet föreslagit Riksdagen att aflåta skulle i något afseende lemna något öfrigt att önska, hvad innehållet beträffar.

Herr Hierta: Jag tror för min del visserligen icke, att det kan leda till någon skada, om betänkandet bifalles och en derpå grundad skrifvelse till Kongl. Maj:t afgår, men tillstår dock, att ett så knapphändigt utlåtande från Representationen i en så vigtig fråga som denna skulle synas mig nog fattigt, särdeles efter de upplysningar som vi här utaf ett par andra representanter från Stockholmsbanken erhållit om hvad i samma förut blifvit gjordt, dels från den svenska Representationens sida under den gamla ständsförfattningen och dels uti andra länder. Jag måste därför sluta mig till de talare, som yrkat återremiss, och detta hufvudsakligen på grund utaf de upplysningar Herr Sjöberg lemnat angående de förberedande arbeten, som legat till grund för den äldre skrifvelse, i hvilken Rikens Ständer anhållit, att Kongl. Maj:t ville taga detta ämne i öfvervägande. Det synes mig temligen sannolikt, att denna skrifvelse nästan blifvit bortglömd på högre ort eller åtminstone för länge gömd, och jag tror därför att man genom en återremiss skulle vinna, att densamma mera än hittills blefve föremål för Regeringens verksamhet. Om Utskottet i det nya skrifvelseförslaget lyckades insätta en begäran, att Kongl. Maj:t ville taga i öfvervägande och sätta i verket hvad som förut blifvit af Representationen begärdt och äfven hvad som vidare blifvit yttradt vid denna riksdag angående användande af barn under sexton års ålder till fabriksarbete, så tror jag att återremissen ej varit utan gagn.

Jag vill tillägga, att då i anledning af den korta tid som är kvar utaf riksdagen det kanske icke är möjligt för Utskottet att taga hela ämnet i öfvervägande i den omfattning, som behöfves för att motivera en grundlig framställning uti detsamma, men ett betänkande från en föregående riksdag angående frågan förefinnes, som af Utskottet kan åberopas, så behöfver Utskottet icke ingå i något sådant arbete, utan kan stödja sig vid att åberopa hvad som förut blifvit gjordt. Hufvudsaken är att i skrifvelsen framhållas, att Regeringen täcktes taga saken om hand.

Herr Carlsund: Då jag utfört arbeten såväl utomlands som ock länge förestått en större fabrik här i landet, anser jag mig pligtig att meddela den erfarenhet jag samlat rörande den sak som här är i fråga, samt i korthet lemna de upplysningar som stå mig till buds.

Vid min ankomst till Motala, för omkring 27 år sedan, var arbetstiden i allmänhet mycket lång, särdeles om sommaren, då den utsträcktes ända till 16 timmar af dygnet. Snart insåg jag, att denna långa arbetstid var menlig för såväl de yngre som äldre arbetarnes helsa och välbefinnande äfvensom för fabriken framgång. Jag fann ock, att det stillasittande och mindre ansträngande, men enformiga arbetet inverkade mera skadligt på arbetarens helsa, särdeles barnets, än det mera ansträngande men intermitenta arbetet. Så till exempel må nämnas, att grofsmeder och valsverksarbetare i allmänhet visat sig ega bättre helsa än svarfvere och modellsnickare, hvilka sednare ofta blifva lungsigtiga eller behäftade med gikt och reumatiska krämpor.

I anledning af dessa förhållanden förkortades arbetstiden till 12 timmar i valsverket, som drefs och måste drivas natt och dag i tvänne arbetsskift. Möjligen kunde trenne skift à 8 timmar antagits, men i så fall hade flera arbetare erfordrats för samma quantitet arbete, då deras afföring ock måste blifvit en tredjedel lägre per dag.

Arbetstiden i de öfriga verkstäderna, der maskinarbete bedrifves, sattes till 11 timmar af dygnet i tvänne skift, och samtliga arbetarne erhöles lika stor eller något större betalning för den sålunda kortare arbetstiden som för den längre förutvarande. Det oakadt erfor man inom få år, att samma, ja till och med större qvantitet arbete kunde å den kortare tiden åstadkommas, och vi producera nu mera arbete på 11 till 12 timmar än som förr var möjligt på 15 å 16.

Arbetarens trefnad, välstånd och moralitet har genom denna anordning och den bättre tidsanda som uppstått blifvit väsendtligen förbättrad så väl hos oss som vid andra verkstäder, der samma eller liknande förändringar blifvit införda. Det är ej tvifvel underkastadt, att en ännu kortare arbetstid vore för fabrikanten mera lönande, enär det är utrönt, att på 8 timmars forceradt arbete kan förbrukas en persons arbetsförmåga för hela dygnet, och att fabriker kunna med trenne arbetsskift mera fördelaktigt bedrifvas.

Men vore väl arbetarnes ställning bättre i detta sednare fall än i det förra med den längre arbetstiden i tvänne skift? Nej, den blef det icke.

Om den ifrågasatta lagbestämmelsen af 10 timmars arbetstid för barn från 12 till 16 år antoges, skulle, efter mitt förmenande, följden blifva den att, vid de fabriker och verkstäder der arbetet måste hela dygnet om bedrifvas, antingen barn af denna ålder från sådana fabriker uteslötes, eller ock arbetet fördelades i trenne skift per dygn med motsvarande förminskning i arbetslön för samtliga arbetarne, — enär olika arbetsskift för de äldre och yngre icke gerna är möjlig eller med arbetets goda gång förenlig.

Det är i min tanke bättre, att äfven barn från 12 till 16 arbeta, om så fordras, 12 timmar i dygnet och därför erhålla en sådan afföning, att de kunna åtnjuta ett bättre och rikligare underhåll, än att de, i saknad af arbete, derfore att arbetsgifvaren ej vill eller kan antaga dem förr än de uppnått en ålder af 16 år, gå sysslolösa och under uppväxten erhålla ett mera knappt underhåll i hemmet. Om barnen hållas till måttligt och ej alltför enformigt arbete i rymliga, väl upplysta och ventilerade fabriker, äfven under 12 timmar af dygnet, lider deras helsa och utveckling ingenting deraf, så framt de i öfrigt äro väl underhållna och moraliskt vårdade. Tvärtom uppöfvas genom arbetet deras kropps- och själsförmågheter mer eller mindre, i mån af arbetets beskaffenhet.

I fabriker der kemikalier beredas eller användas kan både barns och äldre personers helsa skadas vida mer på få timmar, än vid strängare arbete och längre arbetstid annorstädes. Hvarje rättskaffens fabrikant inser detta, och vet att hans arbetares välbefinnande är nyttigt och nödvändigt för fabriken fördelaktiga bedrifvande. Det ligger i hans eget välförstådda intresse att tillse, det skadliga gaser och osunda ämnen afledas från arbetsrummen, samt att ordning, snygghet och sedlighet upprätthållas, — och att så sker bör äfven tillkomma dem att efterse, som hafva uppsigt öfver de sanitära förhållandena i städerna och på landet.

Barnen böra före inträdet i fabriken hafva lärt sig läsa, skriva och räkna, och kunna derefter förkofra sig genom sjelfstudier. Ur kojan hafva

utgått våra största män, och från sjelfstudium och arbete de för oss värderikaste och skönaste frukter blifvit skördade.

Våra arbetares tillstånd i moraliskt afseende, äfvensom deras andliga kultur och utveckling, står numera ej efter andra nationers, ej heller deras fysiska förmögenheter, och arbetets tendens tyder, i mån af en bättre moralisk utveckling hos arbetaren, derhän, att samma arbete kan framdeles och med mera öfning åstadkommas på kortare tid än hittills, såväl här i landet som annorstädes.

Reglerandet af arbetstiderna är ett ämne af största vikt, och lagstiftningsåtgärder böra, enligt mitt förmenande, ej vidtagas utan en föregående noggrann undersökning af så väl de sanitära som de moraliska och ekonomiska förhållandena samt deras inverkan på samhällsutvecklingen. Den industriela täflan vi hafva att utstå med andra nationer bör ock tagas i betraktande.

Jag auser således, att frågan bör till Utskottet återremitteras för att erhålla en fullständigare motivering och förslag till en skrivelse till Kongl. Maj:t derom, att stads- och distriktsläkarne måtte uppmanas att årligen besöka och noggrannt pröfva de sanitära förhållandena vid alla i riket befintliga fabriker och verkstäder samt att derom ingifva rapport till Kongl. Sundhetskollégium, som i sin ordning borde afgifva derpå grundade, motiverade yttranden.

Öfverläggningen var slutad. Derunder hade yrkats dels bifall till Utskottets förslag i oförändradt skick, dels bifall dertill med den förändring att de deri förekommande orden "16 år" skulle utbytas mot "18 år", dels återförvisning och dels slutligen afslag å Utskottets hentällan. Propositioner afgåfvos i öfverensstämmelse med dessa yrkanden, och fann Herr Talmannen ja öfvervägande för återförvisning. Votering blef då begärd, och antog Kammaren yrkandet på bifall till Utskottets förslag såsom nej-proposition. Häretter uppsattes, justerades och anslogs följande voteeringsproposition:

Den, som vill att Andra Kammarens Tredje Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 7 (i samlingen N:o 22) skall till Utskottet återremitteras,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, är ifrågavarande Utlåtande bifallet.

Omröstningen visade 115 ja mot 47 nej, och hade Kammaren alltså beslutat i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

§ 5.

Föredrogs Andra Kammarens Tredje Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 8 (i samlingen N:o 23), rörande gjord fruställning om underdånig anhållan

anhållan hos Kongl. Maj:t, att de bankbolag, som derom anhålla, icke vidare må vara bundna af den föreskrift, som bestämmer enskild banks utlåningsrätt med borgen till högst en tiondedel af bankens grundfond.

Ordet lemnades åt

Herr Kallstenius: Då jag instämde i den motion som ligger till grund för detta Utskottets Betänkande, gjorde jag det hufvudsakligen med fästadt afseende på vigten af den sak motionen omhandlar, och mindre för sjelfva det förslag motionären, för de i motionen öfverklagade olägenheternas afhjelpande, framställt. Jag vågar nemligen tro, att den fråga som är föremål för motionärens förslag är af så stor betydelse, att Kammaren icke kan lemna den utan afseende. Jag kan icke tro, att Riksdagen vill, så att säga, lemna sitt understöd, sin uppmuntran åt ett så beklagligt förhållande, hvilket, som vi alla veta, numera gör sig till hufvudsaklig del gällande för en ganska stor lånerörelse inom landet, det nemligen att för denna rörelse skall kunna ligga till grund hypotek eller skuldsedlar, som äro rent af fingerade. Utskottet sjelft synes också hafva fäst at något afseende vid detta förhållande, då det säger att det ej vill förneka: "att fingerade skuldsedlar eller så kallade ackomodationspapper kunna, såsom motionären omnämnt, förorsaka olägenheter." Utskottet har således erkänt, att härutiinnan kan ligga något ondt eller orätt. "men", säger Utskottet, "dessa olägenheter hafva dock sin egentliga grund ej uti den ifrågavarande föreskriften, utan i ett väl långt drifvet lättsinne hos dem, som hypoteken uttärdat". Jag förmodar dock att grunden ligger just i den föreskrift eller bestämmelse i privatbankslagen, som ålägger de enskilda bankerna att för en stor del af sin utlåning fördrå hypotek i stället för att godkänna en ren eller vanlig borgen. Det är ju helt enkelt endast detta legaliserade fabricerande af skuldsedlar, som motionären velat förekomma, och jag kan för min del aldrig tro, att Riksdagen kan vilja såsom riktig godkänna en sådan fabrikation. Utskottet har vidare bland skälen, hvarföre det afstyrkt motionen, anført, att "de enskilda bankerna, för att motsvara det med dem afsedda ändamål, i allmänhet böra vara i tillfälle att, för den händelse ett lån icke infrias på förfallodagen, kunna utan allt för stor tidsutdrägt indrifva detsamma." Ja, det förstås, är man mycket öm om de enskilda bankerna, så kan det vara i sin ordning att gifva dem förmåner framför andra fordringsegare, men jag tror icke, att en sådan ömhet finnes i denna Kammare, och hoppas således att Kam-maren åtminstone icke af detta skäl skall afslå motionen. Jag har dessutom för min del föreställt mig, att precis samma åtgärder erfordras för indrifvande af fingerade skuldsedlar som af en fordran på grund af borgen. I slutet af Betänkandet säger Utskottet vidare: "Till följd häraf och då motionären i sin motion icke ens antydte, att någon enskild bank hos Kongl. Maj:t gjort framställning att få den oftaberörda föreskriften borttagen och å en sådan framställning erhållit afslag, samt då det dessutom, enligt Utskottets förmenande, icke kan vara lämpligt, att Riksdagen ingår till Kongl. Maj:t med underdånig anhållan i ett ämne, som måhända aldrig skall blifva föremål för Kongl. Maj:ts pröfning, enär, såsom

motionären i sitt förslag påpekat, frågan, om någon åtgärd uti ifrågasvarande hänseende skall af Kongl. Maj:t kunna vidtagas eller icke, är beroende derpå, om de nuvarande enskilda bankerna derom göra underdånig anhållan, anser Utskottet sig sakna skäl till annan hemställan än den“ etc. Jag känner icke huruvida någon enskild bank gjort hemställan om att få denna föreskrift borttagen ur sitt reglemente, men jag har mig bekant, att tvänne ganska betydande banker i min hemort begärt att icke få densamma intagen i sina oktrojrbref, men icke lyckats deruti. Jag hemtar i denna omständighet ett stöd för den åsigt jag hyser, att ett uttalande från Riksdagens sida i denna fråga är behöfligt, och att det förutan de privatbanker, som önskade befrielse från ifrågasvarande föreskrift, icke skulle få sin anhållan bifallen. Att det finnes äfven andra privatbanker än de tvänne af mig omnämnda, hvilka skulle vilja hafva sina oktrojrbref ändrade i sådan syftning, är åtminstone mycket troligt; säkert är att de tvänne banker, som, enligt hvad jag nyss nämnt, förgäfves anhållit att slippa en dylik föreskrift, genast skulle skynda att tillägna sig en sådan förbättring.

Då jag således icke kan finna, att Utskottet för sitt afstyrkande af motionen andragit giltiga skäl, så anhåller jag att få understödja densamma. Jag kan emellerid, såsom jag redan vid början af mitt anförande hade äran antyda, icke fullt gilla motionärens förslag eller den kläm han uppställt i och för de öfverklagade olägenheternas afhjelpande, och ber därför att få framställa följande förslag till skrifvelse: “Att Riksdagen, på grund af derom väckt motion, tagit i öfvervägande den uti de enskilda bank-bolagens oktrojrbref nu intagna föreskriften, “att endast ett belopp motsvarande en tiondedel af hvarje särskild banks grundfond får mot borgen utlånas, och med fästadt afseende på de oredor och olyckor, att icke säga vinglerier, som derutaf framkallats, för sin del funnit, att sådant förhållande borde så fort som möjligt upphöra att i lagen ega sin orsak eller sitt stöd, hvarföre den underdånigst anhåller, att Kongl. Maj:t täcktes låta borttaga denna föreskrift, när sådant rättsligen kan ske.”

Jag anhåller således om afslag å Betänkandet och hos Herr Talmannen om proposition på detta förslag.

Herr Wedberg: Då jag begärt ordet i denna fråga, är det icke för att yttra mig som missbelåten motionär, ty att Utskottet afstyrkte min motion kan jag lugnt bära, utan anledningen dertill har varit, att jag trott saken vara af den vikt, att den förtjenar att af Riksdagen tagas i betraktande. Jag har i min motion utvecklat de skäl, som förmått mig att väcka densamma, och då jag är förvissad, att de af Kammarens ledamöter som i likhet med mig finna frågan vara af betydelse, deraf tagit kännedom, så anser jag mig nu icke böra taga Kammarens tid i anspråk genom att ytterligare upprepa dessa skäl, utan vill derföre endast med några ord bemöta några af de motiv, Utskottet anført för det slut, hvartill det kommit, men vill dock först tillägga, att, enligt mitt förmenande, missnöjet och oviljan mot de enskilda bankerna äro hufvudsakligen framkallade af det sätt, hvarpå dessa banker hafva sin utlåningsrörelse ställd, hvarigenom de äro till nytta hufvudsakligen för de större affärsmännen och kapitalisterna men föga för den mindre industriidkaren och jordbrukaren, men

orsaken till att denna är så ordnad som nu är fallet, torde till en stor del vara att söka uti den i deras oktrojrbref intagna bestämmelsen, att endast *en tiondedel* af deras grundfonder får mot borgen utlånas. En sådan föreskrift ansågs obehöflig för de före år 1864 bildade bankbolag. Filialbankerna ega rätt att mot dylik säkerhet utlåna en femtedel, d. v. s. dubbelt så mycket som de enskilda bankerna af sin grundfond, och dessa banker rörde sig dock hufvudsakligen med Riksbankens medel, under det de enskilda bankerna röra sig med sina egna. Frånvaron af denna lagbestämmelse under de många år enskilda banker före år 1864 existerat har ej heller i något afseende visat menligt inflytande. Bankernas eget intresse gör ock, att de finna med sin fördel förenligt, att, utan något dylikt band på sin verksamhet, skaffa sig så stor säkerhet som möjligt för de medel, som af dem utlånas.

Utskottet har emellertid afstyrkt min motion. Såsom skäl derför har Utskottet först anfört, att de enskilda bankerna, för att motsvara sitt ändamål, böra, om ett af dem utgifvet lån icke på förfallodagen infrias, kunna, utan allt för stor tidsutdrägt, indriva detsamma, hvilket icke lüte sig göra med lån på grund af borgen. " Jag tror icke, att lån, beviljade mot hypotek, lättare kunna indrivas, än de som äro beviljade mot proprie borgen, såvida icke bankerna vilja begagna en utväg, hvilken, som bättre är, sällan användes, och som jag förmodar, att hvarken Utskottet eller denna Kammare skulle vilja med allvar förorda, den utväg nemligen att om lånet ej på förfallodagen infrias, då genast på offentlig auktion till den högstbjudande försälja hypoteket; ett sätt som väl förhjelper banken till snabbare utfäende af sin rätt än genom lagsökning, men som för hypoteksutgifvare kan medföra och äfven medfört stora olyckor och obehag, synnerligast då man torde ihågkomma, att banken aldrig gör afskrifningar på de s. k. omslagsreverserna, hvadan det kan hända och händer dagligen, att hypoteket är 3 à 4 gånger större än låntagarens förbindelse, och då min motion just afser förekommandet af dessa olyckor för den ovane hypoteksutgifvaren, är det gifvet, att jag icke heller kan godkänna detta Utskottets motiv.

Utskottet säger vidare, att det ej vill förneka att olägenheter kunna genom fingerade skuldsedlar uppstå för dem, hvilka utfärdat desamma, men anser dessa olägenheter ej hafva sin egentliga grund uti den ifrågasvarande föreskriften, utan i "ett väl långt drivet lättsinne hos dem, som hypoteken utfärdat;" men det kan väl dock icke förnekas, att äfven andra anledningar kunna förefinnas, t. ex. bristande affärsvana eller glömska, tvänne saker som hos vår allmoge väl måste kunna anses ursäktliga, och dessa olägenheter vore, enligt min tro, till hufvudsaklig del äfven undanröjda, ifall bankerna icke som nu vore *tvungade* att fordra hypoteksreverser äfven af dem, som väl ega tillgångar, men ej bestående i reverser eller vexlar, grundande sig på *verkliga* affärer eller annan real-säkerhet. Utskottet anför ytterligare, att Utskottet icke har sig bekant, att någon bank gjort framställning hos Kongl. Maj:t att få ifrågasvarande föreskrift i oktrojrbrevet borttagen. Jag får dervid erkänna att jag icke heller har mig bestämdt bekant om så skett, men det vet jag, att flera banker icke velat hafva denna föreskrift intagen då de bildades, och jag har väckt frågan först efter tillstyrkan af centralstyrelsen för en enskild

bank, samt är förvissad, att om Riksdagen nu beslutar en skrifvelse i den syftning jag föreslagit, det skall finnas många bankbolag, som äro så rätt-tänkande, att de skola skynda begagna sig af utsigten till bifall till en dylik begäran, ehuru jag visserligen ej tror, att bland dem blir den stora enskilda banken i hufvudstaden, utan egentligen de mindre landsorts-bankerna. Jag är sjelf delegare i en enskild bank, och jag har varit i tillfälle inhemta, att den mening jag i frågan hyser delas ej endast af många utaf den bankens lottinnehafvare, utan äfven af aktieegare i flera andra banker. Till sist säger Utskottet, att det icke är lämpligt att ingå till Kongl. Maj:t med en anhållan uti ett ämne, som måhända aldrig skall blifva föremål för Kongl. Maj:ts pröfning, enär frågan, om någon åtgärd uti ifrågavarande hänseende skall af Kongl. Maj:t kunna vidtagas eller icke, är beroende derpå, om de nuvarande enskilda bankerna derom göra anhållan. I den sednare delen af detta resonnement gifver jag Utskottet verkliga rätt, men ej i den förra. Ämnet för skrifvelsen må visserligen af Utskottet anses för obetydligt, men för min del får jag dock säga, att jag, under de år jag tillhört Representationen, sett många skrifvelser i mycket mindre viktiga saker än denna afgå till Kongl. Maj:t. Då jag emellertid, som sagdt, ej kan underkänna giltigheten af den sista delen af Utskottets sednast anförda resonnement, så vill jag afstå från mitt eget förslag och instämma i det af Herr Kallstenius nu framställda yrkandet.

Herr Gustafsson: Jag ber att få erinra Kammaren, att den motion Herr Wedberg väckt går ut på, att Riksdagen skulle till Kongl. Maj:t ingå med underdånig anhållan, "att de bankbolag, som derom göra ansökning, må få upphäfd den i deras oktrojrbref intagna föreskriften, att endast en tiondedel af hvarje särskild banks grundfond får emot borgen utlånas." Jag hemställer, huruvida det kan vara lämpligt att inkomma med en sådan skrifvelse till Kongl. Maj:t. Kongl. Maj:t eger nemligen icke rätt att ensidigt upphäfva denna bestämmelse, som utgör ett af vilkoren i de kontrakt, hvilka afslutats emellan Kongl. Maj:t och de enskilda bakerna och som innehålla de villkor, hvarunder dessa banker få existera; utan dertill fordras äfven nödvändigt att bankerna sjelfva hos Kongl. Maj:t anhålla om befrielse från denna bestämmelse. Det är således *endast en möjlighet*, att denna skrifvelse kan komma att leda till ett praktiskt resultat, men ingalunda en nödvändighet, hvilket dock bör vara händelsen med hvarje anhållan, som af Riksdagen hos Kongl. Maj:t göres.

Herr Kallstenius har sagt, att samma åtgärder måste vidtagas, då ett lån skall utsökas på grund af borgensförbindelse som på grund af pant-förskrifning. Så är dock icke förhållandet, ty vid lån af förra slaget skall jag vidtaga vissa i lag föreskrifna formaliteter, men har jag en pant-förskrifning, så behöfver jag endast försälja papperet och kan på det sättet bereda mig valuta för det belopp jag utlånat.

Om jag endast hade att välja emellan motionärens förslag och Herr Kallstenii, så skulle jag kunna bifalla endast det sednare. Men jag anser dock, att Riksdagen ej bör ingå till Kongl. Maj:t äfven med en sådan skrifvelse, som den Herr Kallstenius föreslagit, ty man skulle derigenom

endast uppmuntra det långt drifna borgenssystem, som, åtminstone inom denna Kammare, efter hvad jag tror mig veta, under föregående riksdagar icke varit gynnsamt bedömdt.

Föregående talare hafva beskyllt Utskottet för att hafva sökt grunden till de af motionären öfverklagade olägenheterna uteslutande uti lättsinnet hos dem, som utfärda fingerade skuldsedlar. Utskottet har ingalunda sagt någonting sådant, utan endast att, om några olägenheter skulle uppstå till följd af dylika pantföreskrifningar, dessa icke hafva sin *egentliga* grund uti den ifrågavarande föreskriften i oktroybrefven, utan i ett väl långt drivet lättsinne hos dem, som utgifvit dessa hypotek. Jag tror att, om lagstiftningen skall, för att förekomma följderna af detta lättsinne, ingå uti kontroll af enskilda affärsförhållanden, så kommer man derigenom mera att skada än gagna krediten, man kommer, tror jag, ur askan i elden. Att personer ikläda sig dylika förbindelser för andra, hvilkas vederhäftighet de icke känna, är någonting som af lagstiftaren icke kan förekommas.

Af hvad jag nu haft äran anföra är klart, att jag för min del icke anser hvarken Herr Wedbergs eller Herr Kallstenii förslag vara af den beskaffenhet, att de böra af Kammaran godkännas — det förra är dessutom i formelt afseende alldeles oriktigt — och anhåller jag derföre, att Kammaran ville bifalla Utskottets hemställan.

Herr Lönnberg: Bland de motiv, som Utskottet för sitt ifrågavarande Utlåtande anfört, förekommer äfven att motionen icke antyder, att någon enskild bank hos Kongl. Maj:t gjort framställning att få den ifrågaställda föreskriften borttagen och å en sådan framställning erhållit afslag, och att det icke kan vara lämpligt, att Riksdagen till Kongl. Maj:t ingår med underdånig anhållan i ett ämne, som måhända aldrig bliver föremål för Kongl. Maj:ts pröfning. Jag vill med anledning deraf lemna upplysning om en enskild bank, som hos Kongl. Maj:t gjort underdånig ansökning i enahanda syftning, som motionen afser, fastän utan ökad framgång. Östergötlands enskilda bankbolag hade nemligen uti dess sista oktroy, som tog sin början den 1 Juli 1867, fått sig meddelad den föreskrift, att endast en tiondedel af bankens grundfond finge mot borgen utlånas. Det dröjde dock icke länge, innan man kom i erfarenhet af de olägenheter som af den nya föreskriften föranleddes. Emedan den till utlåning mot borgen medgifna andel af bankens grundfond snart blef upptagen, så att vidare utlåning mot borgen icke kunde ega rum, åtföljdes derefter inkomna låneansökningar af hypotek, bestående af andra personers till de lånesökande utfärdade skuldförbindelser, i afseende på hvilka man kunde taga för afgjort, att de icke vore grundade på gjorda affärer eller representerade verkliga fordringar, utan inkom blifvit utfärdade för att tjena såsom hypotek för det sökta lånet. För undanrödjande af det stora vingleri med deraf följande förluster och demoralisation, som här af bland allmänheten måste uppkomma, beslutade bankbolaget att hos Kongl. Maj:t söka upphäfvande af det i oktroyen intagna förbud att mot borgen utlåna mera än en tiondedel af bankens grundfond. Men på den underdåniga framställning, som i sådant hänseende af bankdirektionen gjordes, meddelades nådigt afslag. Jag känner icke, huruvida någon annan enskild

bank hos Kongl. Maj:t gjort dylik ansökan, men i sådant fall är det outslagligt att resultatet blifvit enahanda.

Om äfven, såsom jag vill antaga, anledningen till den ifrågavarande föreskriften varit att i möjligaste måtto inskränka borgenssystemet, som för så många medfört ekonomisk ruin, så är det dock obestridligt, att de fingerade skuldförbindelserna som allt för allmänt kommit i bruk och användas såsom hypotek för hos enskilda bankerna sökta lån, medföra ännu menligare följder och olägenheter än löftesförbindelserna. Dessa olägenheter, hvilkas afhjelpande är af högsta behof påkalladt, hafva så väl uti motionen som under diskussionen i dag blifvit tillräckligt framhållna, och jag inskränker mig därför till att yrka bifall till den af Herr Kallstenius föreslagna underdåniga skrifvelsen i förevarande ämne.

Herr Forsbeck: Man klagar öfver, att den svenska redbarheten på sednare tider har förminskats, men man må icke anse underligt om så verkligen är förhållandet, när vingleriet nära nog blifvit legaliseradt genom den ifrågavarande föreskriften, som inskränker enskild banks utlåningsrätt mot borgen till högst en tiondedel af bankens grundfond. Ty när man nu i allmänhet icke kan få penningar på revers med borgen, så måste man skaffa sig ett hypotek, och jag vågar försäkra, att de flesta sådana, som presteras, äro endast fingerade förbindelser, för hvilka ingen säkerhet erhållits.

I likhet med den siste talaren kan äfven jag upplysa, att Östergötlands enskilda bank år 1869 begärde, att detta stadgande skulle borttagas, men svaret blef nej och följden har varit att lånerörelsen bedrifvits på samma sätt som förr.

Herr ordföranden i det Utskott, som behandlat frågan, har sagt det vara så lätt för banken att realisera dessa förbindelser, och det må så vara, men jag beklagar den som får sitt papper försåldt, ty det kan ju hända att det endast för halfva summan står inne i banken, och således kan låntagaren möjligen få betala lånets dubbla belopp.

Man säger att borgenssystemet är borttaget genom nämnda föreskrift, men så är ju dock icke förhållandet, ty å lånedokumentet finnes alltid förutom utgifvarens äfven tvänne eller flere borgesmäns namn, och dessa borgesmän måste ansvara icke endast för denna förbindelse utan äfven för den hypotiserade, den fingerade, för hvilken som oftast ingen valuta erhållits.

För närvarande hafva bankerna naturligtvis ingenting annat att göra än rätta sig efter det Kongl. brefvet, som innehåller ifrågavarande föreskrift; men jag skulle dock vilja tro, att om Regeringen göres uppmärksam på de svårigheter, som genom detta stadgande uppstå, den skall vara villig att göra ändring i detsamma. Således, och då jag anser saken vara af stor vikt, anhåller jag att få förena mig med Herr Kallstenius i det af honom gjorda yrkandet.

Herr Kallstenius. Jag ber endast, att hos den ärade ordföranden i Tillfälliga Utskottet få anhålla, att han icke i min mun lägger ord, som jag aldrig yttrat. Han säger, att jag skall hafva talt om lån mot pant eller realsäkerhet, men det har jag icke gjort, utan jag har endast sagt,

att indrivandet af ett lån, som grundar sig på en fingerad skuldsedel, kan vara lika svårt som af ett som är grundadt på borgen. Jag tycker visserligen icke heller om borgenssystemet och skulle gerna se, att det försvunne, men dock anser jag det vara vida bättre än fabrikationen af fingerade skuldsedlar, ty deraf uppstår inom landet ett sämre begrepp om hvad som är rätt än af borgenssystemet.

Medan jag har ordet ber jag att få göra en rättelse i mitt förra yrkande, nemligen att de trenne orden "ett belopp motsvarande" inskjutas emellan "endast" och "hvarje banks grundfond." För resten fortsätter jag yrkandet om afslag å Utskottets Utlåtande och bifall till mitt förslag.

Herr Palander: Jag kan icke annat än instämna med den siste ärade talaren i hans yrkande, ty derigenom att jag under några år beklädt en befattning såsom direktör i en filialbank, vet jag, att den nuvarande föreskriften icke blott icke åstadkommer hvad den egentligen var ämnad att åstadkomma, utan derjemte äfven inleder de lånesökande bland allmogen, hvilka icke kunna erbjuda inteckning såsom säkerhet, uti transaktioner, hvilka befordra allt annat än redbarhet och pålitlighet i affärer.

Men ehuru jag instämmer uti den siste talarens yrkande, ber jag dock få förklara, att jag ingalunda är en vän af borgenssystemet, sådant det hos oss florerar, utan att jag tvärtom önskar och hoppas, att begreppet "proprieborgen" snart skall komma att försvinna ur våra lagar.

Öfverläggningen förklarades vara slutad. Herr Talmannen framställde propositioner på bifall dels till Utskottets hemställan och dels till Herr Kallstenii förslag samt förklarade sistnämnda proposition besvarad med öfvervägande ja. Då likväl votering äskades, blef följande voteringsproposition uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som bifaller hvad Andra Kammarens Tredje Tillfälliga Utskott hemställt i dess Utlåtande N:o 8 (i samlingen N:o 23),

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammarerna beslutat, att Riksdagen skall till Kongl. Maj:t ingå med underdånig anmälan, att Riksdagen, på grund af derom väckt motion, tagit i öfvervägande den uti de enskilda bankbolagens oktrobref nu intagna föreskriften, "att endast ett belopp motsvarande en tiondedel af hvarje särskild banks grundfond får mot borgen utlånas", och med fästadt afseende på de oredor och olyckor, att icke säga vinglerier, som derutaf framkallats, för sin del funnit, att sådant förhållande borde så fort möjligt vore upphöra att i lagen ega sin orsak eller sitt stöd, hvarrör den underdånigst anhåller, att Kongl. Maj:t tackes låta borttaga denna föreskrift, när sådant rättsligen kan ske.

Omröstningen utföll med 97 ja mot 59 nej; och var alltså Utskottets hemställan af Kammaren bifallen.

§ 6.

Vid nu skedd föredragning af Andra Kammarens Tredje Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 9 (i samlingen N:o 24), i anledning af väckt motion om tillägg till 27 § i Kongl. Maj:ts ordningsstadga för rikets städer anförde

Herr Staaff: Jag skall blott bedja till protokollet få antecknad, att orsaken hvarföre jag icke yrkar ändring i Utskottets beslut är den, att, efter hvad jag på sednare tiden öfvertygat mig om, det af mig föreslagna sättet till rättande af de missbruk, hvartill ifrågavarande paragraf i Kongl. Maj:ts ordningsstadga för rikets städer föränleder, icke är fullt lämpligt; och får jag på samma gång förklara, att, ehuru motionen nu faller, den likväl framdeles, om jag här har plats, skall återkomma i ett förbättradt och förskönadt skick.

Efter detta yttrande bifölls utlåtandet.

§ 7.

Föredrogs Andra Kammarens Andra Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 6 (i samlingen N:o 25), i anledning af väckt fråga om ny aflöningsstat för landssekreterare.

Herr Ola Larsson: Vid 1868 års riksdag väckte jag en motion af samma innehåll som den nu förevarande, hvilken då remitterades till Stats-Utskottet och vann dess bifall såväl som sedan Riksdagens, och afördade denna en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan, att sportelväsendet skulle för landssekreterarne upphöra. Den 11 Juni samma år utställdes denna skrifvelse till Justitiedepartementet, som deröfver afgaf utlåtande, att frågan icke kunde afgöras förrän i sammanhang med ny organisation af häradsrätterna och förändring i utmätningsslagarne. Den 18 December samma år lät Kongl. Maj:t sig ärendet föredragas och resolverade, att det fick anstå till ny anmälan gjordes.

Nu föreställer jag mig, att om förevarande motion vunne Riksdagens bifall och ny skrifvelse till Kongl. Maj:t aflätes, ny anmälan derigenom skulle anses vara föränledd.

Herr Justitie-statsministern yttrade i sitt ofvannämnda utlåtande, att en omorganisation i afseende på sättet för landssekreterarnes aflöning skulle sannolikt erfordra en stor penningesumma. För min del kan jag icke finna hvarföre den så skulle göra, ty jag föreställer mig, att de gamla landssekreterarne skulle, så länge de kvarstodnade i tjensten, uppbära sina löneförmåner på samma sätt som förut, under det att de nya, som efter förändringen tillsattes, finge sin fasta lön af staten, under det att sportlerna deremot inginge till statsverket.

Jag såg, att Herr Justitie-statsministern var här närvarande vid sammanträdet början och trodde då att han skulle blifva kvar, så att Kam-

marens ledamöter kunde af honom erhålla upplysningar i denna fråga. Då han nu icke är här, så få vi nöja oss hans upplysningar förutän, och när det är så långt lidet på Riksdagen, torde en återremiss knappast vara lämplig, hvarföre jag för denna gång afhåller mig från att göra något yrkande derom, likasom jag äfven afstår från att framställa något annat yrkande.

Herr Liss Olof Larsson: När jag begärde ordet, var det min mening att ställa en förfrågan till herr Justitie-statsministern, som då var här närvarande; men som han nu icke är qvar, så vill jag i stället vända mig till Utskottets ledamöter.

Utskottet har afstyrkt min motion, emedan frågan är på Kongl. Maj:ts åtgärd beroende eller redan ligger under dess pröfning i sammanhang med några andra frågor. Det skulle då hafva varit mycket intressant att höra, om Utskottet förskaffat sig kännedom om, huruvida Riksdagen har att i den närmaste framtiden vänta någon Kongl. proposition i ämnet, eller om frågan kommer att undanskjutas till en oviss framtid. Jag hade trott, att denna fråga vore så enkel, att den skulle kunna afgöras utan att ställas i sammanhang med de stora frågorna om förändring i häradsrätternas organisation och i utmätningsslagarne. Skall man först i åtskilliga år få vänta på förslaget och sedan ändock icke hafva visshet om, att delta vinner Riksdagens bifall, så skola många tusen, kanske millioner R:dr gå förlorade för Staten, hvilka jag dock tror det kunde vara skäl att taga vara på, när vi hafva att fylla en statsbrist som nu vid hvarje riksdag återkommer.

Herr Duiva: Då den siste talaren ställt en bestämd uppmaning till Utskottets ledamöter att yttra sig, huruvida Utskottet fått säker kännedom om att de i utlåtandet omtalade frågorna rörande häradsrätternas omorganisation och förändring af utmätningsslagarne kunna inom den närmaste framtiden komma att af Kongl. Maj:t Riksdagen föreläggas, så har jag ansett mig böra svara på denna förfrågan. Innan jag inlåter mig härpå, vill jag likväl i förbigående, i anledning af den ärade ledamotens antydning om att åtskilliga millioner skulle under väntningstiden kunna gå förlorade för statsverket, erinra, att faran härför måhända icke är så stor. Förhållandet är, att, om motionärens förslag nu skulle genomföras, så torde det vara att befara, det framställning komme att göras derom, att landssekreterarne skulle få ersättning för de inkomster, som sålunda beröfvades dem, och någon besparing skulle alltså icke i den närmaste framtiden vara att förvänta. Om åter landssekreterarne genom lagstiftningens mellankomst blifva befriade från det arbete, för hvilket dessa sportler för närvarande utgå, torde ersättning derför ej kunna komma i fråga, och då förslag om nyssnämnda förändringar äro att förvänta, så har Utskottet icke ansett det vara välbetänkt att för närvarande vidtaga någon särskild åtgärd med anledning af motionärens förslag.

Hvad nu den värde talarens förfrågan beträffar, så har Utskottet naturligtvis icke kunnat skaffa sig någon visshet om, huru snart frågan om häradsrätternas omorganisation och förändring i utmätningsslagarne kommer att Riksdagen föreläggas. Förslaget till häradsrätternas omorganisation

lärer emellertid vara i det skick, att man borde kunna autaga, att det icke skulle låta länge vänta på sig; hvad åter förändringen i utmätningslagarne angår, så är denna under utarbetning af en komité, och närmare upplysning om huru arbetet dermed är framskridet torde lätt kunna erhållas. då ordföranden i denna komité äfven är ledamot af Kammaren.

Grefve Sparre: Säsom ledamot i den komité, som handlägger frågan om förändring i utmätningslagarne kan jag upplysa, att komitéen efter all anledning redan under innevarande år torde vara färdig med sitt arbete. Någon tid fordras dock sedan för förslaget granskning och föredragning i Högsta Domstolen, så att *före* år 1872 torde det icke, efter min öfvertygelse, kunna Riksdagen föreläggas.

Herr Liss Olof Larsson: Jag hade äfven en annan anmärkning att göra emot Utskottets Utlåtande, men vill icke framställa den förr än jag fått svar på den förra. I min motion ingår nemligen äfven att hos Kongl. Maj:t begära föreskrift derom, att landssekreterare, som tillsättes under tiden eller innan Riksdagen hinner pröfva och fastställa ny aflöningsstat, må underkasta sig den minskning i inkomster, som kan blifva en följd af regleringen. Om denna del af mitt förslag har Utskottet icke yttrat sig. Jag tror dock, att det i alla händelser vore lämpligt, att en skrivelse i denna syftning aflätes, ty derigenom kunde man undvika att framdeles, sedan regleringen är genomförd, få så många landssekreterare på indragningsstat, som man, enligt hvad eljest är vanligt i dylika fall, kunde hafva att befara. Då jag emellertid icke nu har förslag till en sådan skrivelse formuleradt, så anhåller jag om återremiss af Utlåtandet. på det att Utskottet må blifva i tillfälle att yttra sig om denna sak.

Herr Dufva: Jag vill blott upplysa, att Utskottet icke ansåg det vara skäl att göra någon sådan framställning, som af motionären i sista punkten är föreslagen, emedan i afseende på landssekreterarnes löner dessas belopp är sådant, att det icke gerna kan komma i fråga att förminska lönerna, och förbehåll ej i afseende på sportelinkomsterna behöfves, om man anser att landssekreterarne, såsom andra tjenstemän, med dylika inkomster äro skyldiga att under alla förhållanden underkasta sig den minskning i desamma, hvilken genom ändrade lagstadganden kan uppkomma.

Herr Sven Nilsson i Efveröd: Då den siste talaren sade, att det icke finnes skäl att minska landssekreterarnes löner, så får jag förklara att jag är af motsatt mening. För min del finner jag tvärtom stora skäl att minska dem, isynnerhet då man ju af erfarenheten känner, att de i många fall uppgå, till omkring 20,000 à 30,000, ja till och med 40,000 R.dr. Af denna anledning förenar jag mig med Herr Liss Olof Larsson i det af honom gjorda yrkandet om återremiss.

Efter denna öfverläggning blef, på framställd proposition, Utskottets hemställan bifallen.

§ 8.

Föredrogs Stats-Utskottets Utlåtande N:o 41, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga skrifvelse, med öfverlemnande af förteckningar öfver de för statsverkets räkning utarrenderade egendomar.

Lades till handlingarne.

§ 9.

Förekom till afgörande Stats-Utskottets Utlåtande N:o 48, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition till Riksdagen om rättighet för Göta kanalbolag att af de till säkerhet för kanalens framtida underhåll i Riksgäldskontoret deponerade medel lyfta en summa af 100,000 R:dr mot aflemnande af 1,000 stycken aktier i Kinda kanalverk å sammanlagdt enahanda belpp.

Herr John Ericson: Jag kan icke gilla det slut, hvartill Utskottet i denna fråga kommit. Kongl. Maj:tt har nemligen föreslagit Riksdagen, att Göta kanalbolag må ega rättighet att af de till säkerhet för kanalens framtida underhåll i Riksgäldskontoret deponerade medel lyfta en summa af 100,000 R:dr mot aflemnande af 1,000 stycken aktier i Kinda kanalverk, lydande å sammanlagdt enahanda belopp. Nu är det klart, att dessa aktier i Kinda båtled antingen kunna realiseras till deras nominela värde, och i detta fall är den föreslagna åtgärden öfverflödig; eller ock hafva de icke det värde, för hvilket de utgöra deposition, och i sådan händelse uppstår genom det föreslagna utbytet i Riksgäldskontoret en förminskad säkerhet för Göta kanals framtida underhåll. Jag behöfver icke påpeka, huru vigtig denna kommunikationsled numera blifvit, och huru många affärer basera sig på densammas befinthet, hvarföre ock en högst betydlig rubbning skulle uppstå, om densamma sattes ur stånd att uppfylla sitt ändamål eller komme att för någon tid ligga nere. Att den för närvarande är väl underhållen, och att olyckor numera vid dess trafikerande höra till sällsyntheterna, hafva vi oss nogsamnt bekant. Mot olyckshändelser finnes dock ingen säkerhet, och det är icke mer än 8 à 10 år sedan en stor olycka inträffade vid kanalen, som jag tror, mellan Söderköping och sjön Aspen, derigenom att en bank rasade. Sådant har äfven hädanefter ganska lätt inträffa, och i ingen gren af byggnadskonst kunna sådana spolerande olyckshändelser inträffa som vid vattenbyggnader. Derföre hafva ock Rikets Ständer vid 1828—1830 års riksdag beslutit, att en reparationsfond af 140,889 R:dr ständigt skall i Riksgäldskontoret inestå såsom garanti för att bolaget vid förefallande behof skall kunna genast vidtaga nödiga åtgärder för kanalens framtida underhåll. Man har visserligen i den Kongl. propositionen anmärkt, att det nu finnes ytterligare 61,000 R:dr i bolagets egen reparationsfond, och att således summan nu skulle vara cirka 200,000 R:dr; i stället för att Rikets Ständer ansett 140,000 R:dr tillräckliga, men långt ifrån att anse äfven denna summa för hög, tror jag, att densamma mycket lätt kan komma att överskridas. Det behöfves nemligen icke mer för att en större olycka skall kunna inträffa, än att t. ex. en maskinist på en ångbåt icke rätt upp-

fattat befälhafvarens order, eller genom tillfälligtvis påkommen sinnesförvirring, i stället för att kasta maskinen back, sätter den framåt, spränger en slussport på ett ställe, der härigenom mycket vatten lössläppes, och förstörelser kunna uppstå på stora sträckor af sådan betydighet, att flera gånger den disponibla summan icke förslår till iståndsättandet. Detta som bevis att den afsatta reparationsfonden alls icke är för stor, så framt man nemligen vill hafva säkerhet för att dylika skador utan tidspillan skola kunna repareras.

I motiveringen till den Kongl. Propositionen heter det väl, att när Staten till byggande af Kinda kanal bidragit med ett anslag af två tredjedelar utaf den till 1,313,000 R:dr beräknade kostnaden, af hvilket anslag hälften erhållits utan återbetalningsskyldighet och andra hälften mot erläggande endast af tre procent ränta finge amorteras med en årlig afbetalning af två procent, samt aktieinnehafvarne således mot tillsläppande derutöfver af allenast den öfriga tredjedelen af kostnaden vunnit eganderätt till det hela, syntes sagda aktier kunna efter sitt nominela belopp utgöra lika fullständig säkerhet för Göta kanals underhållande som motsvarande summa af de deponerade kontanta medlen. Denna bevisning torde dock vara föga bindande, om man vill ådagalägga, att säkerheten är god, ty många företag finnas som erhållit betydligt understöd af Staten, och jag är sjelf delegare i ett dylikt, der aktierna icke anses stå synnerligen högt, och torde således detta vara lika litet skäl för bifall till det gjorda förslaget, som då det derefter heter, att Kongl. Maj:t jemväl ansett Kinda bätled väl uppfylla sitt ändamål, hvilket nog kan vara möjligt, men icke egentligen hörer hit. Lika litet afseende torde det förtjena, då det anföres att Göta kanalbolag med de omförmälda medlen äsyftat af filantropiska motiv tagit de omnämnda aktierna i Kinda kanal, utan läser man väl hafva skäl antaga, att det skett för att öka trafiken på sin egen kanal. Man kan icke heller här anföra det skäl, att Göta kanalbolag varit i början af sin tillvaro utsatt för förluster och vedervärdigheter, såsom ett skäl för eftergifter från Statens sida, ty numera äro dess aktier icke längre i de primitiva aktieegarnes hand. Denna fråga är sålunda att betrakta endast som en vanlig affär, och frågan gestaltar sig sålunda, huruvida det kan vara skäl för Staten att uppgifva den garanti, som denna har för Göta kanals framtida underhåll, endast för att derigenom bereda nämnda bolag lättnad att uppfylla de förbindelser, hvilka detsamma i af-färsväg åtagit sig till ett annat bolag. Då jag ej från Statens synpunkt anser en sådan åtgärd vara med försigtighet och klokhet öfverensstämmande yrkar jag afslag å Utskottets föreliggande hemställan.

Friherre Fock: Jemte det jag fullkomligt instämmer med den siste talaren, ber jag äfven få tillägga några ord. Sedan det ifrågavarande bolaget fått ett betydligt statsanslag, afsattes en särskild reparationsfond, som skulle förvaltas af Riksgäldskontoret. Meningen var naturligtvis den, att, i fall bolaget brast i uppfyllandet af sin reparationskyldighet, Staten skulle komma emellan. Nu är fråga om att bolaget skall af Staten få igen något öfver två tredjedelar af denna fond, och hvad skall väl bolaget gifva i stället? Jo, ett nominelt aktiebelopp af 100,000 R:dr. Hvad

värde dessa aktier skulle hafva, om man framdeles bjöde ut dem, är ganska ovisst, men säkert är att deras nuvarande värde är ganska ringa. Vidare bjudes på den erfarenhet man hittills haft om att bolaget fullgjort sin reparationskyldighet. Detta är en lycklig erfarenhet, men att bygga på den för framtiden tror jag icke vara skäl. Motiveringen är sådan, att, om man på den skulle grunda sitt omdöme, man skulle vara färdig att säga: "ni får igen edra 100,000 R:dr, ty vi behöfva dem icke." Men att Staten skulle förvara dessa ringa värde egande aktiebref anser jag vara alldeles onödigt.

Jag ber äfven få fästa uppmärksamheten derpå, att prejudikatet skulle icke vara alldeles utan betydelse, ty i Riksgälds-kontoret finnes likaledes fonder för Strömsholms och Hjelmare kanalbolag, och det är ej osannolikt, att om nu förevarande förslag bifalles, äfven dessa bolag skulle vilja få ut sina fonder på samma sätt. Äfven ur denna synpunkt anser jag det vara skäl att afslå framställningen.

Dessutom är det viktigt, att man håller på aftalens helgd, och skola de någonsin rubbas eller falla, så hör detta ske på starkare skäl än som här förefinnas.

Sitiligen ber jag få fästa Kammararens uppmärksamhet derpå, att genom bifall till denna begäran skulle 100,000 R:dr komma att från Riksgälds-kontoret utgå, således blefve der en brist som behöfde fyllas, och detta skulle åter utöfva inflytande på budgeten, ett förhållande som man icke helt och hållet bör förbise.

Af dessa skäl äfvensom af andra, dem föregående talare långt fullständigare utvecklat, föranledes jag att yrka afslag å Utlåtandet.

Grefve Sparre: Det må vara, att det sista af den sednaste ärade talaren anförda skälet kan utgöra någon anledning till tvekan med afseende på våra närvarande finansiella förhållanden, men det synes mig å andra sidan icke vara Staten rätt värdigt att taga ett sådant skäl i betraktande uti en fråga, hvars billighet i första rummet bör betraktas. Om ett bolag har hos Staten deponerat medel, dem det af en eller annan anledning önskar få tillbaka, så synes mig att Staten skulle gå mindre honnett till väga om den skulle svara: "nej, ni får dem inte, ty det är rätt skönt att få hafva dessa penningar att röra sig med." Det skälet vill jag således icke i ringaste mån taga i betraktande.

Men deremot vill jag fästa mig vid en annan omständighet. Är det i allmänhet så lätt, mine Herrar, att åstadkomma större allmännyttiga företag inom provinserna, och är det så lätt för dem, som i sådana företag ingå, att dertill erhålla erforderliga medel och kapital, så att det icke kunde vara skäl att Staten understödde de bemödanden som till åstadkommande af dylika företag göras?

Vi hafva för kort tid sedan diskuterat lämpligheten af att Staten ensam skulle utföra de stora kommunikationsanläggningarne, och vi kommo då till det beslutet, att stambanorna skulle med enorma kostnader göras af Staten. Men här är fråga om ett enskildt bolag som företagit sig ett så stort arbete som anläggningen af Kinda kanal, ty möjligheten deraf berodde derpå, att Göta kanalbolag ingick såsom delegare med icke mindre än 100,000 R:dr. Jag känner icke förhållandena närmare, men au-

tager för alldeles gifvet, att Kinda kanalänläggning är en för Östergötland vigtig fråga, och framgången deraf måste således från bolagets synpunkt hafva ansetts af behofvet påkallad, hvarföre jag icke kan annat än gilla dess deltagande deri. Men det kan för närvarande möta många svårigheter för bolaget att på sina aktier i Kinda kanal få upplåna 100,000 R:dr. Förste talaren sade, att om dessa aktier i sig innebure tillräcklig säkerhet, så behöfde icke bolaget uttaga summan ur Riksgälds-kontoret. Ja, men just derföre att de icke ännu innefatta en sådan tillräcklig säkerhet, kan det för bolaget blifva svårt att på annat sätt få upplåna detta belopp på dem. Således blir frågan: kan Statens garanti för reparationernas fullgörande fördra, att dessa 100,000 R:dr skola i Riksgälds-kontoret qvarstå. I detta afseende förtjenar att tagas i betraktande hvad Utskottet sagt och den siste talaren äfven omnämde, att Göta kanal allt hittills varit mycket väl underhållen, samt vidare att seglationen på densamma i allmänhet sedan 1828 högst betydligt ökats, hvadan man icke heller har någon anledning att befara, det inkomsterna hädanefter blifva mindre än hittills. Men dessutom, och detta är det väsentligaste skälet så väl i Kongl. propositionen som i Utskottets utlåtande, har bolaget en extra reparationsfond på 61,000 R:dr, hvilken icke fanns, när beslutet om insättandet af de 140,889 R:dr i Riksgälds-kontoret fattades; och sannolikt kommer denna extra fond att ännu mer ökas, om seglationen fortfarande tilltager. I stället för de 100,000 R:dr, som bolaget skulle få återlyfta, har det således en annan fond på 61,000 R:dr, och skillnaden är endast 39,000 R:dr. Så mycket kunna vi väl antaga bolagets bestånd vara betryggadt, och så mycket växer det väl genom ökad trafik, att den bristen icke bör ingifva oss någon synnerlig farhåga.

Vid sådant förhållande anser jag det vara billigt och rättvist att bifalla bolagets begäran, hvartöre jag tillstyrker den af Utskottet gjorda hemställan.

Herr Lyttkens: Instämmande fullkomligt i den siste ärade talarrens yttrande, att bristen på penningar i Riksgäldskontoret icke är något giltigt skäl för afslag å bolagets anhållan, anser jag mig dock just för prejudikatets skull icke böra bifalla densamma. Skulle det blifva praxis, att bolag, som på vissa villkor erhållit bidrag af Staten, kunde under en eller annan förevändning få kontrakten till sin förmån rubbade, så skulle ofta dylika transaktioner lättsinnigt nog kunna göras under förhoppning, att sedan företagen väl kommit i gång, statsmakterna skulle ändra villkoren, så att bolagen derigenom finge lättnad.

Här har förut Göta kanalbolag inkommit med anhållan om att, för beredande af större trafik på sin egen kanal, få statsanslag till byggande af en ny kanal, hvilken således för bolaget var en ren affär. Men nu vill det dessutom, att Staten skall blifva köpare af deras aktier i den nya kanalen. Hvad dessa aktier äro värda känner jag icke; men stå de al pari, så kan ju bolaget sälja dem på den allmänna penningemarknaden, och göra de det icke, så finge ju Staten en minskad säkerhet, om den toge dem i stället för det deras nominela värde motsvarande penningebeloppet.

På dessa grunder, och synnerligast för att icke gifva ett farligt prejudikat, yrkar jag afslag på Utskottets hemställan.

Grefve Posse: Då jag inom Stats-Utskottet deltog i den hemställan, som nu ligger under Kammarrens ompröfning, skedde det under förutsättning och antagande, att den erbjudna nya säkerheten stode i förhållande till den deponerade summan, som Staten skulle återlemna, i hvilket fall förslaget icke kunde afse någon egentlig rubbning i redan fastställda villkor. Jag hade intet skäl att betvifla en sådan eqvivalens mellan den förra och den sednare; trodde således icke heller, att någon rubbning i kontraktet skulle ske, och hade derföre ingen betänklighet vid att med min röst biträda Utskottets mening. När jag emellertid här af min ärade vän Grefve Sparre, hvars omdöme jag har full anledning att gifva vitsord, hört uppgifvas, att dessa aktier icke stå uti ett särdeles högt värde och icke motsvara den för närvarande Staten förbehållna säkerhet, så blir förhållandet för mig ett helt annat, hvarför jag, efter inhemtande af denna upplysning, nödgas afstå från hvarje bemödande att understödja Utskottets förevarande hemställan.

Friherre Fock: Man har här talat om Statens värdighet, men för min del anser jag, att i finansiela frågor, sådana som denna, det vara bäst med Statens värdighet öfverensstämmande, att Staten sjelf riktigt fullgör sina förbindelser samt fordrar detsamma af dem, med hvilka staten kontraherar. Då nu förevarande fråga måste betraktas så, som att Göta kanalbolag är långgiffvare till Staten af en summa, för hvilken Staten betalar full ränta, så kan jag icke anse det vara Staten på något sätt mindre värdigt, att, när bolaget kommer och återbegär sina penningar, utan att hafva uppsägningsrätt, säga nej till denna begäran på den grund, att Staten behöfver penningarne att röra sig med. Det har äfven talats om svårigheten för bolaget att skaffa penningar och lämpligheten af att Staten komme emellan, men man må icke glömma hvilka stora bidrag Staten förut lemnat icke endast till Göta kanal, utau äfven sednast till Kinda kanal, som erhållit två tredjedelar af anläggningskostnaden 1,313,000 R:dr; deraf hälften utan återbetalningsskyldighet och andra hälften på särdeles billiga amorteringsvillkor. Dessa bidrag äro väl icke så obetydliga, att man kan fordra det Staten skall vara skyldig att lemna ytterligare bidrag.

Vidare har blifvit sagdt, att bolaget har samlat en extra reparationsfond af 61,000 R:dr, och att skillnaden emellan denna och de återbegärda 100,000 Riksdalerna endast utgör den obetydliga summan af 39,000 R:dr; men då kunde ju bolaget hafva inskränkt sin begäran till att återfå detta sistnämnda belopp, för hvilket aktierna kunde hafva ansetts i någon mån utgöra säkerhet.

Herr Hierta: Då jag i Utskottets utgiftsafdelning äfvensom i Utskottets plenum deltagit i handläggningen af detta ärende, anser jag mig skyldig att derom yttra några ord. Jag har förenat mig i afdelningens och Utskottets tillstyrkande, hufvudsakligen på den grund att den ifrågavarande framställningen var gjord i en Kongl. proposition. Jag antog nemligen, att Regeringen undersökt värdet af de erbjudna aktierna och dervid funnit, att de lemnade full säkerhet för 100,000 R:dr. Åtskilligt af hvad här blifvit anfördt gifver likväl anledning att betvifla

tillräckligheten af den erbjudna säkerheten. Jag medgifver, att det är ett fel af Utskottets ledamöter att icke närmare hafva undersökt beskaffenheten af denna säkerhet, och jag vill derföre icke strängt vidhålla Utskottets förslag, utan anhåller att Kammaren täcktes besluta hvad Kammarerna anser vara för Statens säkerhet lämpligast.

Herr Rylander: Jag har begärt ordet med anledning af en föregående talares yttrande att, i händelse kanalbolaget icke gjort denna aktieteckning, troligen aldrig detta vackra och solida arbete kommit till stånd. Jag tror tvärtom, att det för Staten så väl som för aktieegarne varit fördelaktigare, om teckningen aldrig åstadkommits, ty derigenom hade de undgått att göra så stora uppföringar på ett värdelöst arbete. Jag anser, att aktierna icke ens ega det värde, att det vore skäl uppföra förvaringsrum för dem, och att de således icke erbjuda nöjaktig säkerhet, hvadan jag yrkar afslag å Utskottets hemställan.

Grefve Sparre: Jag hade föreställt mig, att Stats-Utskottets ledamöter bort göra sig reda för hvad de tillstyrka, och jag hade i det hänseendet af dem väntat någon upplysning; men nu tyckes det, som de i stället föreställt sig, att jag skulle lemna dessa upplysningar. Det är frapperande att höra två af Stats-Utskottets ledamöter tillstå, att de dömt såsom den blinde om färgen, då de tillstyrkt ifrågavarande framställning. Jag har grundat mitt omdöme derpå, att, utom det belopp å 140,000 R:dr som ursprungligen ansågs böra afsättas, finnes en extra reparationsfond å 61,000 R:dr, samt att den trafik, Göta kanal har, är af den beskaffenhet, att denna extra fond, till hvilken årligen afsättes, snart uppgår till garantibeloppet eller 100,000 R:dr. Jag kan dessutom icke inse ringaste skäl, hvarföre Staten icke skall underlätta ett bolag, som försöker att på egen bekostnad bereda kommunikationsanstalter.

Herr J. Rundbäck: Då Herr Grefve Sparre hade ordet, yttrade han att trafiken å Göta kanal stigit under sednare åren. Jag har dock i min hand Kommerskollegii berättelse, som visar att trafiken från år 1864 till år 1868 nedgått från 190,000 R:dr till 162,000 R:dr.

Kinda kanal, som i anläggningskostnad beräknats till 1,313,000 R:dr, deraf Staten bidragit med två tredjedelar eller 875,000 R:dr, deraf hälften såsom anslag utan återbetalningsskyldighet och hälften såsom lån, afkastade år 1868 blott 1,379 R:dr. Jag kan således icke anse, att säkerhet beredes Staten genom öfvertagandet af dessa aktier; och jag yrkar derföre, och på de af de förste talarne anförda skäl, afslag å Utskottets hemställan.

Herr Lyttkens: Representanten från Westergötland, som nyss hade ordet, yttrade, att Staten borde uppmuntra ett bolag, som sökte bereda kommunikationsanstalter. Jag tror dock, att detta bolag blifvit tillräckligt uppmuntradt, då det fått ett statsanslag å 875,000 R:dr, deraf hälften såsom anslag utan återbetalningsskyldighet och hälften såsom lån.

Hvad angår anmärkningen att Utskottet icke granskat den erbjudna säkerheten, så förmodar jag, att Utskottet, då framställningen skett i en Kongl.

Kongl. proposition, ansett för gifvet att denna säkerhet var otvifvelaktig. Då nu likväl blifvit upplyst, att så icke är förhållandet, fortsätter jag det förut gjorda yrkandet om afslag å Utskottets hemställan.

Herr Statsrådet Adlercreutz: Jag ber att till en början få fästa uppmärksamheten derpå, att den af Kongl. Maj:t nu förordade förändring i villkoren för öfverenskommelsen emellan Kongl. Maj:t och Göta kanalbolag är af helt annan beskaffenhet än de förändringar i stadgade villkor, hvilka stundom begäras af intressenter uti med statsmedel understödda företag. Här är nemligen icke fråga om eftergift af någon bolaget åliggande betalningsskyldighet till kapital eller ränta, eller om anstånd med någon liqvid, utan blott huruvida en fond, som blifvit lemnad såsom säkerhet för kanalens underhåll, må kunna utbytas, utan att det allmännas intresse dervid äfventyras. I detta fall bör icke lemnas ur räkningen, att emellan den tid, då föreskriften om ställandet af denna säkerhet lemnades, och den närvarande tiden stora förändringar och förbättringar i afseende å kanalaneläggningen egt rum, och att sålunda kanalbolaget sjelft visat sig ytterst angeläget att för framtiden betrygga kanalens bestånd.

En talare framhöll, att kanalbolagets inkomster under sednare åren minskats. Detta förhållande, sannolikt föranledt genom det afbräck som statsbanorna förorsakat trafiken å kanalen, borde vid bedömandet af ifrågavarande framställning snarare räknas bolaget till godo än tvärtom; liksom det torde böra tagas i betraktande, att behovet för kanalbolaget att utfå sina 100,000 R:dr uppstått genom dess önskan att bidra till e. a. anläggning, hvarigenom skulle uppkomma ökad trafik till fördel både för kanalbolaget och det allmänna, och genom hvilken ökade trafik kanalbolaget skulle sättas i tillfälle att lättare fullgöra sina skyldigheter i fråga om anläggningens underhåll.

I afseende å Kinda kanalbolags aktier har blifvit anmärkt, att de icke skulle ega det värde å hvilket de lyda. Jag vill icke bestrida detta förhållande, men nödgas i anledning af den siste talarens yttrande erinra, att Kongl. Maj:ts proposition ingalunda grundas derå, att nämnda aktier kunna al pari försäljas, utan att skälen för framställningen ligga i bolagets eget intresse, i den vårdnad bolaget städse egnat åt kanalen, i den extra reparationsfond å 61,000 R:dr, hvilken finnes utöfver återstående 40,000 R:dr å ursprungliga fonden samt i den ökade trafik, som bolaget sökt bereda sig derigenom, att det verkat för åstadkommande af en annan kanalaneläggning, hvars allmänna nytta jag först nu, och det till min stora förvåning, här hört ifrågasättas.

Skulle någon af Kammarens ledamöter fästa sig vid svårigheten för Riksgäldskontoret att under år 1871 anskaffa dessa 100,000 R:dr, så får jag upplysa, att penningarne sannolikt icke behöfvas förr än år 1872, enär de icke skola utbetalas förr än året näst efter det, då kanalen blifvit afsynad, samt anhållan till Kongl. Maj:t inkommit att afsyningen icke måtte ske förr än år 1871. Det från omförmälda svårighet hemtade skäl är i öfrigt alltför obetydligt, att något afseende derå må kunna fästas.

Slutligen och då här uttalats farhåga, att äfven andra kanalbolag kunde komma med enahanda begäran, bör jag nämna, att öfriga kanal-

bolags deponerade reparationsfonder, särskildt den af talaren nämnda Strömsholms kanalbolag tillhöriga, utgöras af räntebärande papper och icke af kontanta penningar, som ingå i Riksgälds-kontorets rörelse; hvadan samma farhåga är alldeles ogrundad.

Herr Åstrand: Af de talare, som här uppträdt, hafva blifvit anförda skäl för såväl bifall till som afslag å Stats-Utskottets förevarande hemställan, skäl hvilkas betydelse såsom sådana jag icke kan godkänna. Så har man å ena sidan åberopat för bifall till Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition, att Kinda kanal vore ett företag af stor vikt för Östergötland, och att af sådan anledning Riksdagen borde känna sig manad att genom bifall till den Kongl. propositionen lemna moraliskt understöd åt det bolag, som varit nog verksamt för genomdrifvandet af nämnda kanaliseringsföretag. Jag tillåter mig dock härvid crinra, att här icke är fråga om Kinda kanal, utan om Göta kanalbolag skall af Riksdagen lemnas rättighet att utbyta den, för fullgörande af detta bolag åliggande skyldighet med afseende å kanalens framtida underhåll, en gång ställda säkerhet emot annan, bestående af aktier i Kinda kanal. Denna fråga kan således icke hetas vara af den omfattande betydelse, att den intresserar hela provinsen, men väl vara af vikt för Göta kanalbolag.

Å andra sidan har det anförts såsom skäl för afslag å ifrågavarande hemställan, att inkomsterna af Kinda båtled hittills varit högst obetydliga, och att detta skulle utvisa, att dess aktier vore af ringa eller intet värde. För att visa det oriktiga i en sådan slutledning beder jag att få upplysa, det ännu en mil af ifrågavarande trafiklinie återstår ofullbordad. Då, i följd af den härigenom föranledda omlastning på långt afstånd från varuafsändarne, båtleden tillsvidare icke kan annorledes än i liten skala användas, är det omöjligt att, innan den blifvit slutligen fullbordad, bilda sig en föreställning om dess blifvande afkastning och deraf beroende utdelning och följaktligen äfven dess aktiers rätta värde.

Men då, på sätt Herr Civilministern påpekat, trafiken å Göta kanal nedgått i följd af vestra stambanans öppnande, och en deraf följande minskning i den fond, som finnes för reparationer afsatt, icke torde medföra rubbning i den säkerhet Staten bör ega för kanalens underhållande, och då det derjemte är naturligt, att i och med detsamma trafiken å Göta kanal ånyo ökas, jemväl dess inkomster ökas, hvarigenom inkomsterna ej blott i allmänhet utan ock för denna fond, som genom bifall till Kongl. Maj:ts proposition något minskas, komme att tillväxa, tror jag att det icke skulle medföra någon våda, om Riksdagen till denna proposition lemnade sitt bifall.

Vi böra slutligen lägga på minnet att det utbyte som här är i fråga af penningar emot aktier, icke är för all framtid ifrågasatt, utan att dessa aktier efter sig företeende omständigheter framdeles komma af bolaget att med kontanter inlösas.

På dessa anförda skäl hemställer jag om bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr Medin: Jag erkänner, att det har billigheten för sig, att Göta kanalbolag hjälpes, då, såsom man vet, dess inkomster sjunkit efter jernvägens tillkomst; men en annan fråga är, om Staten har full säkerhet i

de erbjudna aktierna. I så fall skulle dessa gälla al pari eller fullt motsvara sitt nominela värde. För min del tror jag dock, att dessa aktier icke gälla mera än halfva den summa, å hvilken de lyda. Jag frågar då, om det icke är Representationens skyldighet att först tillse, det icke den af kanalbolaget en gång lemnade säkerhet minskas. Ingen af de talare, som uppträdt för bifall till Stats-Utskottets hemställan, har framkommit med skäl, som göra oss förvissade om, att de erbjudna säkerhetshandlingarne verkligen betäcka den summa, som är i fråga att lyfta. För öfrigt tror jag, att Riksdagen, genom bifall till förevarande framställning, skulle komma att stadga ett nog vådligt prejudikat; ty det skulle sannolikt icke dröja många år, innan det från andra kanalbolag gjordes enahanda framställning, och då Staten har samma skyldighet mot det ena kanalbolaget som det andra, fruktar jag, att det i längden skulle vara föga gagneligt för Staten att lösa sig till aktiebref för kontanta penningar.

På denna grund yrkar jag afslag å Stats-Utskottets hemställan.

Friherre Fock: Jag vill blott upplysa den ärade representanten å Östgöta-bänken, som nyss hade ordet, att det icke är säkerhetshandlingar utan penningar, som genom bifall till Utskottets förslag komme att förbytas till papper.

Herr Statsrådet Adlercreutz: Då af Herr Medins yttrande synes framgå, att han föreställer sig här vara fråga om, att Staten skulle af sina medel bispringa Göta kanalbolag med ifrågavarande belopp, vill jag endast erinra, att den af bolaget framställda hegäran afser, att Staten måtte till bolaget återlemna en del af dess egna, under deposition i Riksgälds-kontoret innestående medel.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Äfven om icke en talare sagt, att värdet af ifrågavarande aktier ej motsvarade den summa, man begärt att få lyfta, skulle jag nära nog varit på förhand öfvertygad derom. Ty det är temligen klart, att Göta kanalbolag, om det ansett aktierna kunna komma att afkasta samma ränta som de i Riksgälds-kontoret deponerade kontanta medlen, icke ifrågasatt det föreslagna utbytet; så mycket finansiellt förstånd tilltror jag nemligen detta bolag. Ötvifvelaktigt medför det en stor fördel för kanalbolaget att få inköpa aktier för penningar, öfver hvilka det icke eger dispositionsrätt. Om kanalbolaget genom en sådan åtgärd skulle kunna bereda sig förmånen af en ökad trafik, vore sådant visserligen godt och väl, men då jag icke kan fatta, att Staten deraf har någon fördel eller tillräcklig säkerhet för fullgörandet af den underhållningsskyldighet, med afseende hvarå omförmälda medel finnas deponerade, vill jag ej tillstyrka bifall till Stats-Utskottets hemställan. Man har anført, att Göta kanalbolag härförutan egde en reparationsfond af 60,000 R:dr. Må så vara, att en sådan fond *nu* finnes till, men då den står under kanalbolagets egen disposition, är det intet som hindrar, att den ett annat år kan hafva försvunnit.

Under sådana förhållanden fruktar jag, att man genom bifall till förevarande framställning skulle allt för mycket äfventyra den säkerhet, som Staten i de kontanta medlen nu eger, och hemställer på sådan grund om afslag å Utskottets förslag.

Grefve Sparre: Denna reparationsfond kan alldeles icke, på sätt den siste talaren föreställde sig, försvinna, ty kanalbolaget är staldt under Kongl. Maj:ts kontroll och är underkastadt fullt betryggande revisions-skyldighet, i det att Staten, såväl ibland bolagets styrelse som dess revisorer, eger ett ombud.

Det kan ej nog upprepas, att här icke är fråga om att lemna bort penningar, som tillhöra Staten, utan huruvida kanalbolaget må erhålla rättighet att disponera öfver penningar, som bolaget sjelft eger. Det är lätt att svara nej till den, som gör en billig begäran, men om vi önska, att vårt land, med små tillgångar, skall underhjelpa nyttiga företag, borde det väl aldrig minst från Representationens sida möta motstånd eller ovilja.

Förhållandena nu äro väsendtligen olika emot hvad de voro år 1828. Då ansågs framgången af denna stora kanalaneläggning vara ganska problematisk; nu deremot finnes väl knappast någon, som tviflar på att Göta kanal skall bära sig oaktadt minskade inkomster. Allt ifrån år 1830 till 1864 har trafiken på denna kanal så betydligt tilltagit, och bolagets inkomster så anseeligt tillvuxit, att en eftergift af denna obetydliga summa, 100,000 R:dr, icke må antagas i någon mån inverka på den säkerhet, Staten ansett sig böra hafva för kanalens underhållande.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Jag vill blott upplysa den siste ärade talaren om, att jag väl förstår att ifrågavarande penningar tillhöra Göta kanalbolag, men att jag äfven förstår, att dessa penningar äro i statskassan deponerade till en säkerhet för Staten, att bolaget icke skall komma att försumma underhållet af kanalen.

Herr Medin: Jag inskränker mig till att iustämna med Herr Sven Nilsson, för att ej vidare uppehålla tiden.

Öfverläggningen var slutad. Efter upptagande af de yrkanden, som derunder förekommit, dels på bifall till Utskottets hemställan och dels på atslag derå, förklarades propositionen å sistnämnda mening besvarad med öfvervägande ja; och var alltså Utskottets hemställan af Kammarern afslagen.

Kammarens ledamöter åtskiljdes nu, kl. 3 e. m., men sammankommo åter

Kl. 6 e. m.

då öfverläggningen till en början leddes af Herr vice Talmannen.

§ 10.

Föredrogs Stats-Utskottets memorial N:o 49 i anledning af Statskontorets underdåniga berättelse angående statsverkets spanmålsrörelse, undsättningsfonden och f. d. magasinshörsfonden.

Lades till handlingarne.

§ 11.

Vid föredragningen af Stats-Utskottets Utlåtande N:o 50, i anledning af väckt motion om beviljandet af lån till staden Lindesberg samt Lindesbergslagen för återuppbyggande af nämnda stads kyrka m. fl. för dessa kommuner gemensamma byggnader, anförde

Herr Ehrenborg: Då Stats-Utskottet vid sitt afstyrkande af denna motion företrädesvis rästat uppmärksamheten å kommunernas "vårdslöshet", ber jag att få till Utskottet hembära min tacksamhet för den lindriga bestraffning, som kommit oss till del, men på samma gång torde jag få uttala den förhoppning, att Kammaren icke må undra öfver, att i ett så ömmande fall som detta ett par ledamöter, hvilka varit med i den forna, mera frikostiga och rika ståndrepresentationen, tillåtit sig, under antagande att ärendet skulle komma att bedömas mera efter nåd än efter förtjenst, att väcka förslag om statslånebidrag till lindring af kommunernas verkligen allvarsamma bekymmer. Emellertid kan jag icke annat än vidgå, att här en försummelse ligger kommunerna till last, och efter numera vunnen erfarenhet så väl om statsbudgetens ställning som om de grundsatser, hvilka inom den nya Representationen gjort sig gällande, kan jag icke annat än lemna mitt erkännande åt Stats-Utskottets förevarande Utlåtande. Jag sparar således med att föra den betryckta ortens talan, till dess vi komma till Betänkandet N:o 58, genom hvilket ifrågasatt ort *utan all dess förskyllan* hotas med ett mångdubbelt hårdare slag, än som drabbade densamma genom de vid branden i Lindesberg förstörda offentliga byggnader. Vid det nu föredragna Utlåtandet har jag således i öfrigt intet att erinra.

Vidare yttrades ej. Utlåtandet bifölls.

§ 12.

Vidare förekommo till afgörande Stats-Utskottets nedannämnda utlåtande och memorial, nemligen:

Utlåtande N:o 51, i anledning af väckt motion om beviljande af anslag för Baggensstäkets upprensning.

Hemställandet bifölls.

Memorial N:o 52, om anvisande af de i Regeringsformens 63 § föreskrifna kreditivsummor.

Bifölls.

Memorial N:o 53, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande 3:dje och 6:te punkterna i Stats-Utskottets Utlåtande N:o 36, angående föreslagna statsbidrag till vägars anläggning med flera allmänna arbeten.

De föreslagna voteringspropositionerna godkändes och

Memorial N:o 54, rörande Kamrarnes skiljaktiga beslut i anledning af Stats-Utskottets Memorial N:o 18, angående bestämmandet af aflönningen för de vid innevarande riksdag hos Kamrarne och Utskotten samt i Riksdagens Kansli anställde tjenstemän och vaktbetjente.

Voteringspropositionerna godkändes.

§ 13.

Föredrogs Stats-Utskottets memorial N:o 55, i anledning af återremiss å 6:te punkten i nämnda Utskotts Utlåtande N:o 34, angående Riksgäldskontorets förvaltning under den tid som förflutit sedan början af 1869 års riksdag; och anförde härvid:

Herr Sääf: Herr Talman! mine Herrar! Då den utredning, som Andra Kammaren begärt angående tilläupningen af 1868 års lånekontrakt slutar dermed, att Stats-Utskottet anser att denna tillämpning "till alla delar öfverensstämmer icke allenast med uttryckliga ordalydelsen af samma kontrakt, utan ock med hvad före kontraktets undertecknande blifvit mellan fullmäktige och låneöfvertagarne öfverenskommet och aftaladt", anhåller jag att för en stund få taga Kammarens uppmärksamhet i anspråk för att ur min synpunkt, såsom revisor af 1868 års räkenskaper, få framställa detta ärende, hvarigenom jag tror, att omdömet måste utfalla något olika, för att icke säga på ett alldeles motsatt sätt.

Stats-Utskottet säger sig hittills icke velat besvara Riksdagen med någon framställning om 1868 års lån, då det icke kunnat gilla reservanternas inom revisionen yttrade åsigter derom, hvilka redan blifvit af Riksgäldskontorets fullmäktige fullständigt vederlagda i den förklaring, som finnes bifogad revisionsberättelsen.

Jag ber att sedermera få upptaga denna fullmäktiges förmenta vederläggning till granskning, sedan jag förut bemött Utskottets åsigt om saken.

För att icke blifva alltför vidlyftig, antager jag såsom redan för Kamraren känt, hvare det anmärkningsvärda består i det sätt hvarpå Riksgäldskontorets fullmäktige tillämpat 1868 års lånekontrakt. Det omförmäles först i revisorernes sednaste berättelser, och de dervid fogade reservationerna afse endast att närmare belysa frågan. Den kan i korthet sammanfattas i anmärkningen deremot, att fullmäktige under den tid lånet, enligt kontraktet, skulde indragas, utom den ränta af 5 procent som långifvaren betingat sig, äfven utsläppt och betalt räntekuponger för samma tid till ett belopp af Pund Sterling 21,083: 68, eller 379,500 R:dr Rmt, såsom af revisionsberättelsen synes. Någon olika mening, som Utskottet här framställt skulle hafva egt rum mellan reservanterna, finnes

väsentligen icke; ehuru jag i min reservation, med afseende derpå att lånet var upptaget i England, der det någon gång brukas att låta lån-gifvaren behålla äfven den ränta, som å lånet upplupit före dess inbetalning, förutsatte möjligheten af att detta bruk här fått en öfverenskommen tillämpning beträffande *den löpanle halfårskupongen*, en eftergift som jag dock anmärkte vara "åtminstone af kontraktet alldeles opåkallad." Och då det nu efter fullmäktiges förklaring visat sig, att den öfverenskommelse jag förutsatte icke heller egt rum, måste äfven min anmärkning gälla utbetalningen af all ränta före de tider, då inbetalningen af lånet enligt § 3 i kontraktet skulle ske.

Stats-Utskottet har nedtill på sidan 3 med kursiv stil utmärkt de ord i kontraktets 2 §, som Utskottet förmenar utgöra kärnpunkten i försvaret för det anmärkta förfaringssättet och hvaraf anses "oförtydbart följa", att Riksgälds-fullmäktige *måste* handla på detta sätt. Der citeras nemligen ur 2 §, som bestämmer beskaffenheten af Riksgälds-kontorets förbindelser, följande ord: "och skall hvarje obligation åtföljas af halfårsvis eller den 1 Januari och 1 Juli hvarje år till betalning förfallande, af Riksgälds-kontoret likaledes utfärdade och på innehafvaren ställda räntekuponger". För att rätt kunna uppskatta värdet och betydelsen af dessa ord, torde en liten jämförelse böra ske t. ex. med den §, som i kontraktet om 1864 års lån bestämmer obligationernas beskaffenhet. 5 § deri lyder: För hela det belopp af ifrågavarande lån — — — utfärdas — — — obligationer med bestämd årlig ränta, försedda med — — — kuponger för räntans utbetalning halfårsvis". I kontraktet om 1865 års lån börjas motsvarande § 6 sålunda: "*Hvarje* obligation *åtföljes* vid dess utlemnande af halfårsräntekuponger för hela den tid, hvarunder densamma är räntebärande." Man ser häraf, liksom af flera exempel som det är öfverflödigt här anföra, att ingenting är vanligare än det stadgande, som Utskottet har citerat och som endast afser att bestämma, det obligationernas ränta skall vara särskild representerad genom kuponger, hvilka kunna såsom en förbindelse för sig afgifvas och för inlösning uppvisas hvarje halfår. Dervid begagnas, såsom Herrarne hört, ömsevis uttrycket: att obligationerna skola vara "*försedda*" med eller "*åtföljas*" af kuponger; men ingalunda följer väl deraf, att räntan skall betalas för den tid som kommer att förflyta, innan penningarne enligt kontraktet kommer låntagaren till handa eller, såsom här i detta fall, att den skall betalas för den tid af ända till åtta och tio månader förr. Den af Utskottet åberopade "uttryckliga ordalydelsen" i kontraktet gifver således intet stöd åt det sätt, hvarpå detsamma blifvit tillämpadt, och lärer Utskottets bevisning i det afseendet alltså icke heller kunna godkännas, då den uteslutande stöder sig på denna ordalydelse. Stats-Utskottet anför vidare sid. 5, för att stärka vigten af sin egen slutkonst, fullmäktiges, revisionsberättelsens vidfogade förklaring — i sammanhang likväl. Härom säges förut sid. 2, att den "på ett tillfredsställande sätt utredt de af reservanterna anmärkta förhållanden." Jag tillåter mig nu en liten granskning af denna förklaring. Den erbjuder så många besynnerligheter och motsägelser, att endast den alltför knappa tid, som är tillmätt Utskottet för dess viktiga göromål, kan förklara deras förbiseende. Riksgälds-kontorets fullmäktige tyckas i sitt Utlåtande icke lägga samma vikt på den ur kontraktet citerade strofen

som Stats-Utskottet, utan åberopa sig förnämligast på ett "aftal" med långgifvaren, som "oberoende af kontraktet" finnes med full tydlighet uttaladt i deras protokoll för den 20 Juni 1868. Huruvida innehållet i detta protokoll kan hafva egenskapen af ett "aftal" med långgifvaren, kan väl med skäl ifrågasättas. Också tyckes Stats-Utskottet icke funnit det af nog vigt, att någon redogörelse för detta med "full tydlighet" uttalade aftal behöfde meddelas denna Kammare, hvartill eljest kunnat vara skäl, då det ej kan återfinnas i kontraktet. Emellertid säga fullmäktige, att för att uttrycka denna öfverenskommelse upptogs i § 2, angående obligationernas beskaffenhet, att de skulle åtföljas af halfårsvis till betalning förfallande kuponger. Att detta sednare stadgande, som finner sin motsvarighet i flera föregående kontrakt om Statens lån, icke innehåller det omförmälda aftalet, tror jag mig redan hafva visat, och Herrarne kunna sjelfva döma derom, då detta memorial redogör för innehållet i 2 §. Då nu 2 § icke kan anses innefatta det aftal, som fullmäktige uppgifvit ligga till grund för de stora ränteutgifterna, finnes derom ingen annan anteckning, än den fullmäktige säga skola finnas i deras protokoll för den 20 Juni 1868 m. fl. dagar.

Jag kan naturligtvis icke bestrida, att dessa protokoll innehålla förpligtelser, som under tiden för underhandlingarne om lånet blifvit omordade, och derföre ock torde finnas antecknade, men då de äro alldeles oförenliga med kontraktets innehåll och icke kunna göras gällande samtidigt med dess föreskrifter, utan dermed stå i öppen strid, så måste anteckningarne i protokollet för den 20 Juni och det aftal, som der omnämnas, ju hafva förfallit, då kontraktet sednare undertecknades, eller den 10 Juli.

Detta bestyrkes deraf, att långgifvaren då, i 3 §, genom ett särskildt förbehåll fann nödigt tillförsäkra sig samma ränta, som för lånet i öfrigt, att utgå redan från den möjligen tidigare inträffande verkliga inbetalningsdagen, och icke blott från de dagar, som i kontraktet såsom sådana voro bestämda, men från hvilka sednare räntan *eljest* först skulle hafva beräknats. Dessutom var det för fullmäktige omöjligt att den 20 Juni veta, hvad långgifvaren sjelf icke den 10 Juli, då kontraktet underskrefs, visste, eller att han skulle kunna inbetala hela lånet redan under år 1868, hvilket likväl var alldeles nödvändigt, för att han skulle kunna få 1868 års kuponger äfven för de två sista femtedelarne, som först skulle inbetalas i Mars och Maj 1869. Ty hade dessa delar af lånet först ingått till stadgade belopp på bestämda tider, hvartill behöfde långgifvaren då 1868 års kuponger? Nej! kupongerna kunde han då icke använda; men enligt Fullmäktiges uppgifna "aftal" och för att komma till samma resultat som han nu gjort, skulle han, i strid med § 3 i kontraktet, enligt hvilken (som Herrarne finna sid. 4) Pund Sterling 174,000 skulle — (som det heter i kontraktet, fast icke Utskottet nämner det) — "*oafkortadt*" betalas, derå äfven för hvarje gång kunna afdraga 5,000 Pund Sterling eller 90,000 R:dr, ett halft års ränta å 200,000 Pund Sterling, som han den 1 Mars och 1 Maj skulle tillösa sig i obligationer, och hvarå redan 13 procent kapitalrabatt var medgifven. Det kontraktsvidriga häri ligger för öppen dag och visar, att kontraktsbestämmelserna och protokollsaftalet icke kunna samtidigt göras gällande, utan äro med hvarandra

alldeles oförenliga. Herrarne lära väl äfven finna af det nu sagda, att, då fullmäktige i sin förklaring tala om "den ganska vanliga öfverenskommelsen" att afstå till långgifvaren den för inbetalningsdagen upplupna räntan, detta här fått en lika väl utöfver det "vanliga" som öfver kontraktet utsträckt tillämpning, enär de två femtedelar, som skulle betalas år 1869, först på det årets räntekuponger kunnat hafva en upplupen ränta; således från den 1 Januari 1869 till den 1 Mars och 1 Maj samma år. Räntan å dessa låneandelar har nu likväl lemnats ända från den 1 Juli 1868, och då derjemte besinnas, att i alla lånekontrakt från och med 1858 en paragraf finnes, som stadgar, att långgifvaren skall ersätta den före inbetalningsdagen upplupna räntan till Riksgälds-kontoret (utom på en del af 1864 års lån), så inses ock, att det "vanliga", som fullmäktige omnämmt, *icke* är, åtminstone hos oss, synnerligt vanligt. Tillämpadt som här, är det antagligen högst ovanligt, äfven då Stater med den svagaste kredit låna; här i Sverige har det, dess bättre, aldrig förr hänt.

Beträffande den af min medreservant gjorda anmärkningen om bristande iakttagelse af kontraktets 9 §, hafva Riksgälds-kontorets fullmäktige sjelfva erkänt, att paragrafen först fick sin tillämpning på den låneandel 150,000 Pund Sterling, som kontoret sjelf disponerade och som sedan till största delen öfvertogs af Riksbanken. Hvartill skall denna paragraf tjena i kontraktet med Raphael & Sons, om den ej skulle tillämpas i afseende på dem? I sådant fall hade icke så kunnat förfaras som nu skett. Ingen af alla dessa motsägelser lärer kunna undgå någon, som vill se dem; icke heller den, som ligger deri, då fullmäktige upptaga min medreservants anmärkning om "den orimlighet att dubbel ränta eller 10 procent blifvit under viss tid betald till långgifvaren." De medgifva nemligen, "att, om de för Riksgäldskontoret upplånat penningar mot en ränta af 10 procent under en tid, då räntefoten var betydligt lägre, detta visserligen varit en *klandervärd* hushållning", men att det under den form det nu skedde var likgiltigt, då långgifvaren hade förbehållit sig ett visst belopp. Vi hafva redan sett, huru det förhåller sig med detta förbehåll; samt att lånets tidigare inbetalning verkligen icke var annat, än hvad man skulle kunna kalla lånets diskontering, d. v. s. det ingick före den bestämda tiden och därför afdrogs den betingade räntan, en affär för sig som ingalunda bort få rubba lånekontraktets hufvudbestämmelser och deraf härflytande följer. Då, såsom nu inträffade, långgifvaren kunde och ville inlösa obligationerna tidigare än kontraktet bestämmer, hade han äfven bort inlösa kupongerna enligt en ömsesidig vidräkning och ränteliquidation. Föreskriften i 2 §, att obligationerna skola *åtföljas* af kuponger, hade icke derföre öfverskridits; men kontraktets ensidiga tillämpning i afseende på ränteberäkningen, som nu endast skett till långgifvarens fördel, hade då undvikits.

För att icke blifva vidlyftigare förbigår jag fullmäktiges yttrande om deras af Riksdagen dem gifna förtroende, om Riksdagens värdighet och Statens kredit, hvarom åtskilligt kunde vara att säga, och tillägger endast, att äfven jag skulle anse mig illa hafva uppfyllt Kammarens förtroendeuppdrag att revidera Riksgälds-kontorets förvaltning, om jag ej, på sätt som skett, fästat Riksdagens uppmärksamhet på den felaktiga tillämpningen af ifrågavarande kontrakt. Och, mine Herrar! Obehaget af att

nödgas göra denna anmärkning får i någon mån åtminstone uppvägas deraf, att ärendet icke blifvit af Andra Kammaren alldeles förbisedt.

Herr Grefve Posse: Jag beklagar rätt mycket, att jag icke kan dela den siste talarens uppfattning i denna fråga. Om Kamnaren tagit kännedom af Stats-Utskottets betänkande, har den äfven funnit, att ifrågavarande kontrakt bestämmer, dels att för hela lånebeloppet skulle utfärdas på innehafvaren ställda och den 1:sta Juli 1868 daterade obligationer, löpande med 5 procent ränta från sagde dag, samt att hvarje obligation skulle åtföljas af räntekuponger, förfallande till betalning halfårsvis den 1 Januari och den 1 Juli hvarje år; dels vidare att inbetalningen af den valuta, som långifvarne borde utgifva för de af dem öfvertagna obligationer, skulle verkställas på vissa bestämda och här uppräknade terminer, nemligen genast vid kontraktets uppgörande, den 1 September och 1 December 1868 samt den 1 Mars och 1 Maj 1869 med 174,000 Pund Sterling för hvarje gång, och att derjemte stadgas, att, derest långifvarne före någon af sålunda bestämda förfallotider inbetalade det föreskrifna beloppet, de skulle vara berättigade att derå sig tillgodobekräkna 5 procent årlig ränta från inbetalningsdagen till den dag, då samma medel borde enligt kontraktet af dem liqvideras. Nu hafva långifvarne redan den 15 Augusti 1868, och således betydligt förr än föreskrifvet varit, inbetalt hela lånet, och vid sådant förhållande kan jag icke finna annat, än att fullmäktige riktigt tillämpat kontraktet och icke kunnat handla annorlunda, än de gjort. Så vidt jag fattat den siste talarens yttrande, afsåg detsamma icke heller att klandra sjelfva kontraktet, hvilket dessutom redan är af Riksdagen granskadt och godkändt, utan fullmäktiges sätt att tolka dess bestämmelser, och deri tror jag, att den ärade representanten har orätt. Emellertid må det visserligen medgifvas, att fullmäktige måhända använt en temligen ovanlig form för den särskilda förmån, som genom kontraktet blifvit långifvarne tillerkänd. I de flesta statslån förekommer, såsom herrarne veta, medgifvandet af courtage eller en s. k. jouissance. Courtage är en fördel, som långifvaren betingar sig, och denna fördel är af den natur, att den vanligen ställes i en sådan form, att den blir så litet i ögonen fallande som möjligt. I förevarande fall hafva långifvarne naturligtvis redan vid kontraktets uppgörande haft klart för afsigt att inbetala lånet i förväg för de kontraktsenligt stadgade betalningstiderna, men de hafva äfven årligt låtit förstå, att de skulle komma att göra det, för att derigenom komma i åtnjutande af den jouissance, som här är uppgifven till ett belopp af 265,147 R:dr 42 öre. De anmärkingar om felsummeringar, som framställdes vid återremissen af denna punkt, torde icke heller vara förtjenta af mycket afseende, och för min del anser jag, att de i Stats-Utskottet nu afgifna memorial blifvit vederlagda i så måtto, att förhållandet blifvit närmare belyst och i sina detaljer fullkomligt förklaradt. Jag får derföre tillstyrka Kamnaren att meddela Riksgäldsfullmäktige full decharge för alla beslut och åtgärder, som finnas antecknade uti deras protokoll från den 19 Januari 1869 till och med den 20 Januari 1870; och jag anhåller om proposition derå.

Herr Leijer: Jag skall icke länge upptaga herrarnes tid, utan vill blott tillkännagifva, att jag fullkomligt gillar den riktning, hvori den ärade

representantens från Norrköping yttrande gick vid bedömandet af Riksgäldskontorets fullmäktiges förfarande i denna låneaffär. Jag ber blott att få citera det i lånekontraktets 9:de § förekommande stadgandet, att "under den tid lånemedlen till Riksgäldskontoret indrogos, anslaget till ränta och amortering *icke skulle öfverstiga hvad som motsvarade ränte- och amorteringsbeloppet för de då influtna lånemedlen*". Hade meningen varit, att långifvarne, jemte det de voro berättigade att för de tidigare inbetalningarne tillgodonjuta den af dem betingade ränta af 5 procent från inbetalningsdagen till de i kontraktets 3:dje § utsatta terminer, äfven skulle tillgodonjuta den i kupongerna föreskrifna räntan ända från den 1 Juli 1868, då hade sådana ord som de af mig citerade icke bort kunna stå i den 9:de §. Derföre synes det mig också alldeles gifvet, att Fullmäktige handlat oriktigt, då de medgäfvö, att godtgörelsen för räntekupongerna under hela ifrågavarande tid skulle komma långifvarne till godo. Den föregående talaren medgaf, att den s. k. jouissance, som sålunda af fullmäktige tillerkänts långifvarne, i alla händelser förekom under en *mycket egenodmlig form*. Var det åter verkligen fullmäktiges mening att lemna en jouissance, hvarigenom lånet skulle under någon tid kosta svenska staten icke mindre än 10 procent, så synes det mig klandervärdt, att fullmäktige rent af velat draga sina principaler vid näsan och ställt till saken i denna form, under förhoppning att förhållandet sålunda icke skulle af Riksdagen märkas. Då penningarne nu emellertid icke kunna återfås, så inskränker jag mig till att, med instämmande i Herr Sääfs reservation hvad det hufvudsaktiga angår, yrka att med ogillande af fullmäktiges åtgörande härutinnan decharge måtte dem i öfrigt lemnas.

Herr Hæggström:

Herr Forssbeck: Ofta votera vi i denna Kammarer om helt obetydliga saker, såsom t. ex. om 100 R:dr åt vaktknektar och vaktmästare, och derunder är uppmärksamheten spänd, men då, såsom nu, flera hundra tusen Riksdaler blifvit bortkastade nästan genom ett enda penndrag, så är man likgiltig för sådant. Om det vore uti Österrike som detta hände, så kunde det förklaras, men att det kan ske här i landet förefaller mig obegripligt. Då denna fråga förut under riksdagen behandlades inom Kammarer och återremitterades till Utskottet, så insåg jag visserligen, att återremissen icke skulle medföra något verkligt gagn, ty Riksdagen kan väl icke gerna af Riksgäldfullmäktige fordra godtgörelse för hvad man genom deras åtgöranden förlorat; men att man med ett visst beröm skall godkänna dessa åtgöranden, anser jag icke vara i sin ordning.

Den föregående talaren har utredt och visat hvad Staten förlorat genom fullmäktiges förfaringsätt, och jag vill derföre icke vidare orda derom; men då jag, såsom redan är sagdt, icke kan godkänna Utskottets förslag att tillerkänna fullmäktige full decharge, har jag formulerat ett annat förslag i ämnet, som är af denna lydelse: Då under den tid, som i kontraktet mellan Riksgäldskontoret och Herrar R. Raphael & Son i London blifvit bestämd för indragning af 1868 års lån, större ränteutgifter blifvit till långifvarne gjorda än nämnda kontrakt fastställer, vill

Riksdagen, med ogillande af nämnda förhållande, likväl i öfrigt tillerkänna Riksgäldskontorets fullmäktige decharge för de beslut och åtgärder, som finnas antecknade i deras protokoll från den 19 Januari 1869 till och med den 20 Januari 1870.

Jag anhåller vördsamt, att Herr Talmannen behagade framställa proposition på detta mitt förslag.

Herr Medin: Sedan Första Kammaren bifallit Utskottets förut under Riksdagen afgifna betänkande i detta ämne, kunde man visserligen icke vänta, att den af denna Kammare beslutade återremissen skulle föranleda Utskottet till en annan hemställan än den som nu föreligger, nemligen "att Andra Kamnaren behagade i ämnet fatta beslut"; men jag vill dock att Kammaren derförinnan måtte fullt uppmärksamma det förhållande, som eger rum i afseende å detta lån. Vi hafva af den förste ärade talaren, hvilken i egenskap af revisor sistlidet år granskat Riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning, blifvit upplysta om huru saken verkligen förhåller sig. Vi hafva af denne talare fått en vida mera tydlig framställning i ämnet, än den som Utskottet uti betänkandet meddelat, och det har deraf blifvit tydligt, att Staten under någon tid, ehuru kontraktet icke ålägger sådant, fått betala dubbel ränta å lånesumman med 265,000 R:dr. Jag måste fråga, om detta belopp kan anses så obetydligt, att man icke bör protestera emot Riksgäldsfullmäktiges förfarande i denna sak? Jag har i öfrigt likväl icke något att anmärka deremot, att fullmäktige tillerkännas decharge, men jag vill dock föreslå, att Kammaren, med ogillande af fullmäktiges ifrågavarande åtgärder beslutar att lägga dechargebetänkandet till handlingarne.

Herr Hierta: Jag anser det vara ganska förtjenstfullt af den förste talaren, som var reservant bland statsrevisorerna i denna punkt, att han sökt bevaka det allmännas rätt så mycket som möjligt, genom att fästa uppmärksamheten på ifrågavarande förhållande, och jag får bekänna, att, då jag hörde hans anmärkningar mot Utskottets första betänkande, jag fruktade, att Utskottet gjort sig skyldigt till något förbiseende, då det icke fästat sig vid hans reservation vid revisionsberättelsen, utan tillstyrkt fullmäktige decharge. Men sedan ärendet genom återremiss anländt till Utskottet och fullmäktiges protokoll noga genomgåts, kunde jag icke komma till annan öfvertygelse, än att herrar fullmäktige från första början införlifvat sig med den föreställningen, att den så kallade jouissancen skulle under den form, hvilken nu är föremål för klander, till Raphael & Sons utgå. Det är svårt att uttrycka sig mera tydligt härom, än man finner vara gjordt i förevarande betänkande, i fall man genomläser det i dess helhet; men jag vill blott särskildt fästa uppmärksamheten på ett ställe i slutet af tredje sidan, der det heter: "af dessa bestämmelser" — nemligen bestämmelserna i kontraktet — "framgår alltså, att Raphael & Sons betingat sig att, mot det de inom bestämda tider inbetalade den öfverenskomna valutan, utbekomma de deremot svarande obligationerna; och då i § 2 förekomma följande ord: *och skall hvarje obligation åtföljas af halfårsvis eller den 1 Januari och den 1 Juli hvarje år till betalning förfallande, af Riksgäldskontoret likaledes utfär-*

dade och på innehafvaren ställde räntekuponger, så måtte deraf oförtydligt följa, att, när Raphael & Sons redan inom den 15 Augusti 1868 inbetalt hela den öfverenskomna valutan, 870,000 Pd. St., fullmäktige måste till dem låta utlemna obligationer å ett sammanräknadt belopp af 1,000,000 Pd. St., åtföljda af samtliga till dessa obligationer hörande räntekuponger af den beskaffenhet, som omförmåles i kontraktets 2 §^o. Nu säger reservanten — och det synes i första ögonblicket hafva skenet för sig — att, då Raphael & Sons erbjödo Riksgäldskontorets fullmäktige att göra större inbetalningar af lånet före den tid de dertill voro förpligtade, och då de fingo uppbära kupongerna jemte obligationerna, så betingade de sig för denna mellantid en särskild ränta utöfver hvad de borde hafva fått. Derpå svara nu herrar fullmäktige, att, då vi behöfde använda dessa penningar, så hade vi skäl att gå in på att, enligt långifvarens önskan, betala denna ränta. Detta var en jouissance, eller hvad man vill kalla det, som Raphael & Sons beräknat sig till godo för denna tid, och då man möjligen kunde anse det hafva varit ett förbiseende af fullmäktige att icke öppna skriftvexling med Raphael & Sons och göra protest i detta hänseende, så finnes dock ett föregående telegram från Raphael & Sons, af hvilket oförtydligt den slutsatsen måste dragas, att dessa från början varit berättigade till denna jouissance. Jag har gjort de största möjliga bemödanden för att fullständigt taga reda på förhållandena, men ej kunnat finna att någon förseelse i detta fall kan läggas fullmäktige till last. Den skulle bestått deruti, att man från början utfäst sig att lemna icke blott obligationer, utan äfven kuponger med ränta från den 1 Juli 1868 för alla inbetalningar, som skedde äfven efter denna dag. Emellertid anser jag efter den samvetsgrannaste pröfning af saken, hvartill jag varit i stånd — och Stats-Utskottet i sin helhet har funnit detsamma — att, under den form som öfverenskommelsen mellan fullmäktige och Raphael & Sons från början antagit, icke någonting kan i detta hänseende läggas fullmäktige till last, hvarföre jag ock yrkar, att förevarande betänkande må utan ogillande läggas till handlingarne.

Herr Agarödh: Efter att, så godt jag förstått, hafva sökt studera mig in uti den ifrågavarande lånefrågan, har jag icke kunnat finna något synnerligen klandervärdt uti de åtgärder, som här så strängt bedömas. Förevarande kontrakt eller affär sönderfaller i tvänne delar, af hvilka den ena handlar derom, att de s. k. långifvarne egde rättighet att tidigare, eller före de bestämda terminerna, verkställa inbetalningarne af lånet. Att de, i fall penningarne sålunda inbetalades i förskott, derför skulle erhålla en särskild godtgörelse, är mig — och jag förmodar äfven alla andra — så tydligt, att deröfver icke behöfver diskuteras; är emellertid inbetalningen i förskott en särskild affär, så bör äfven den för förskottet utgående räntan hållas skild från sjelfva låneräntan och icke inräknas såsom en kostnad för lånet. Hvad åter beträffar den andra delen af kontraktet, eller hvad angår sjelfva lånet, tror jag äfven denna del vara temligen klar. Men för att riktigt kunna göra sig reda för meningen med kontraktets bestämmelser, bör man, enligt mitt förmenande, eriura sig, att dessa herrar, Raphaël & Sons, icke egentligen äro att betrakta såsom *långifvare* utan såsom *lånöfvertagare*. De öfvertaga obligationerna såsom

ett slags kommissionärer, för att åter försälja dem. Om lånet misslyckas, få de sjelfva behålla dem, hvilket naturligtvis icke är deras önskan; de öfvertaga lånet i förhoppning, att det skall lyckas dem afyttra obligationerna till andra. För att nu undgå att misslyckas, eller för att göra risken mindre, har det vid andra dylika lån varit vanligt, att endast en del, t. ex. en fjerdedel af lånebeloppet, blifvit fixt öfvertaget, men de återstående tre fjerdedelarne öfvertagits med optionsrätt, eller under vilkor att efter någon viss gifven tid derom få fatta beslut. Det är tydligt, att, då en person öfvertager ett helt lån fixt, måste han, i fall lånet misslyckas, och han ej kan finna köpare till obligationerna, beräkna sig en högre ersättning för den större risk han sålunda står. Är denna uppfattning riktig, må vi då fråga, hvad är det som nu är föremål för klander? Jo att några kuponger för en redan förfluten tid medföljt de till Raphaël & Sons utlemnade obligationerna? Om vi, för att bedöma med hvad rätt så skett, gå till kontraktet, så säger 2 §, huru de obligationer skola vara beskaffade som försäljas. Det heter der, att å hela beloppet skola obligationer utfärdas, daterade den 1 Juli 1868, och att hvar och en af dessa skall beledsagas af kuponger, förfallande till betalning halfårsvis, den 1 Januari och 1 Juli hvarje år. Der är således ingen kupong undantagen, och ingen skilnad ifrågasatt för första kupongen, oaktadt kontraktet uppgjordes först den 10 Juli. Man kan lättare föreställa sig, att kontraktet verkligen åsyftat att öfverlemnna samtliga kupongerna åt lånöfvertagarne, om man ser bort ifrån, att här var fråga om ett lån, och i stället tänker sig affären såsom ett köp: Riksgäldskontoret förfärdigar obligationer till hela det ifrågavarande beloppet. Så komma Herrar Raphaël & Sons och säga: vi köpa dessa obligationer och kuponger sådana som de föreligga. Det var således dessa obligationer jemte kuponger som Riksgäldskontoret sålde och Raphaël & Sons emot vissa vilkor köpte. Och hvilka voro dessa vilkor? Jo, att låntagarne skulle öfvertaga obligationerna till ett pris af 87 procent, och att beloppet skulle i vissa terminer inbetalas. Om nu de köpta obligationerna icke kunde säljas, hvad hade låneöfvertagarne då att göra? De kunde antingen nedsätta priset, eller också kunde de säga: priset är visserligen bestämdt till 87 procent, men ni får en kupong till för en förfluten tid, som således nedsätter priset. Hvad är väl detta annat än hvad som tota die försiggår på Stockholms börsauktioner. Der säljer t. ex. Skandinaviska kreditaktiebolaget obligationer med vidhängande kuponger för ett förflutet år. Häruti ligger således ingenting besynnerligt. Dessa bestämmelser i kontraktet få således sin enkla och naturliga förklaring i den omständigheten, att Herrar Raphaël & Sons voro *låneöfvertagare* och icke *långifvare*, och att de derföre måste hafva någonting i reserv, i fall lånet misslyckades.

För min del kan jag således icke annat än tillstyrka full decharge åt Riksgäldskontorets fullmäktige i förevarande fall.

Herr Hedin: Till väsendtlig del förekommen af den siste talaren, vill jag endast yttra några få ord.

Jag ber då att dels få bemöta ett alldeles uppenbart missförstånd, hvartill en talare gjort sig skyldig, och dels fästa uppmärksamheten på betydelsen af den åtgärd, som från vissa håll påyrkas, att Kammaren

skulle gifva Riksgäldskontorets fullmäktige ett mer eller mindre fördoldt misstroendevotum. Jag har icke med min röst bidragit till den återremiss, hvarpå Stats-Utskottet nu svarat, men när jag fick Utskottets förnyade Utlåtande i hand, ansåg jag emellertid återremitteringsåtgärden riktig, ity att jag trodde mig kunna antaga, att de, som icke förut fixerat sin åsigt i denna fråga, genom den enkla och klara utredning Utskottet lemnat, nu borde kunna göra det och komma till den öfvertygelsen, att Riksgäldskontorets fullmäktige förfarit såsom de bort, då de velat iakttaga bona fides — som också i sanning är ett statsintresse — vid uppfyllandet af det kontrakt de ingått med Herr Raphaël & Sons. Jag har emellertid nu funnit, att detta mitt antagande var förhastadt.

Nu till den anmärkning som framkommit från en talare med anledning deraf, att Stats-Utskottets ärade ordförande nämnde, att det icke var något ovanligt, att man på detta sätt vid dylika tillfällen försökte fördölja den s. k. jouissancens belopp. Deraf har nu den värde talaren dragit den slutsats, att — såsom han uttryckte sig — fullmäktige velat draga sina principaler, Riksdagens ledamöter, vid näsan. Det är emellertid alldeles omöjligt, att fullmäktige kunnat hafva en sådan afsigt, eller att, i fall så varit, de kunnat insvepa denna sak i en så ogenomtränglig slöja, att det åsyftade målet uppnåtts; ty jag erinrar om den offentlighet och den kontroll, som ju deras förvaltning är underkastad, och i nu ifrågavarande fall äro ju länge sedan alla nödiga upplysningar i tryck tillgängliga. Deremot förefaller det den i dylika ämnen mindre hemmastadde, som om afsigten varit att verka något till Sveriges förmån på den utländska penningemarknaden. Här vid lag kan visserligen anmärkas, att utlandets affärsmän ej lära underlåta att förskaffa sig de upplysningar om verkliga kostnaden, som de kunna önska. Men utom det att det kan vara svårt nog, att få veta, huru låneöfvertagaren begagnat sig af sin rättighet att före de bestämda terminerna inbetala lånet, så är det klart, att ett första gynnsamt intryck alltid vinnes genom publicerandet af ett lån, som är för lånesökanden fördelaktigt.

Jag vill vidare anmärka, att man icke bör, om man hyser den åsigt att lånet är dyrt — hvilket är en sak för sig — låta sig af harmen deröfver förledas till att gifva Riksgäldskontorets fullmäktige ett misstroendevotum eller ogilla deras tolkning af lånekontraktet; det är endast denna sista omständighet som är här föremål för bedömande. Huruvida lånet blifvit för oss ofördelaktigt, öfverlåter jag till dem att afgöra, som bättre förstå dylika saker i allmänhet och särskildt känna ställningen på den tid, då lånet afslöts. För egen del är jag benägen tro att, äfven om lånet blifvit något dyrt, så ligger dock en fördel deruti, att Sverige genom detsamma gjort en början till att emancipera sig från den tyska penningemarknaden, en fördel som knappt kan nog högt uppskattas. Om man emellertid nu, förblandande sin harm öfver ett lån, som man anser för dyrt, med frågan om kontraktets tolkning, skrider till ett emot fullmäktige riktadt misstroendevotum, som lyder ungefär så: vi gifva Eder decharge, men det är blott för denna gång; då frågar jag, om en sådan åtgärd mot fullmäktige för deras handlingssätt, då de handlat i god tro och, efter hvad jag kan finna, fullkomligt riktigt, kan vara för Statens affärer och kredit i utlandet fördelaktigt.

Jag yrkar, att Kammaren måtte på det rätta sättet sig efter Stats-Utskottets uppmaning att fatta beslut, att den bifaller den punkt i Utskottets föregående Utlåtande, hvori tillstyrkes full décharge åt Riksgäldskontorets fullmäktige.

Herr Liss Olof Larsson: Om denna fråga för mig framstått så otydlig och invecklad som den tyckes hafva förefallit den förste talaren, så skulle jag icke hafva vågat begära ordet, men den förefaller mig mycket enkel. Om det nu vore fråga om att pröfva huruvida Riksgäldsfullmäktige oriktigt förfarit, då de upptogo ifrågavarande lån, så vore denna vidlyftiga diskussion på sin plats; men då Fullmäktige redan vid föregående riksdag fått decharge för laneåtgärden, så skulle diskussionen nu röra allenast tolkningen af kontraktet. Men när Fullmäktige afslutat kontrakt om upptagande af ett lån, och de, med hvilka kontraktet blifvit uppgjort, äro eniga med fullmäktige angående tolkningen af kontraktet, så vet jag icke med hvad rätt en tredje person kan komma emellan och säga: "ni hafva icke tydt kontraktet riktigt." För att förtydliga detta kan man taga hvilket exempel som helst, såsom om jag t. ex. med disponenten för en fabrik afslutar kontrakt om någon leverans eller annan affär, och vi äro ense om tolkningen af kontraktet, men delegarne af fabriken lägga sig emellan och säga: en otydlighet förefinnes i kontraktet, vi skola se till, om vi ej kunna gifva det en annan tolkning, än den ni, som uppgjort kontraktet, är öfverens om; så tror jag att detta förfarande är obehörigt, och jag är derjemte förvissad, att en disponent, som icke kan ingå i aftal, utan att dessa sedermera kunna af tredje person förtydas eller tolkas annorlunda än de egentliga kontrahenterna åsyftat, en sådan disponent — säger jag — kan icke åtnjuta synnerligt förtroende af andra affärsmän. Riksgäldsfullmäktige framstå här icke såsom enskilda personer, utan såsom representanter för Svenska staten, på hvars vägnar de afslutat kontraktet, och jag tror att vår kredit ingalunda skulle vinna derpå, om man kommer och säger: oaktadt att ni, som uppgjort kontraktet, äro eniga om detsamma tolkning, så vilja dock vi tyda det annorlunda, emedan vissa paragrafer i detsamma dertill kunna gifva anledning.

Om man, såsom Herr Forssbeck föreslagit, förfar på sådant sätt och tolkar kontraktet annorlunda, så vet jag dock icke hvad dermed skulle vinnas eller hvad följden skulle blifva, om man i sådan händelse nekar fullmäktige decharge. Ingen lärer väl kunna begära, att fullmäktige skola utgifva ersättning till Statsverket eller åläggas att af det engelska bankirhuset uttaga hvad man anser sig hafva utgifvit utöfver kontraktets föreskrift. Och hvad skulle vid sådant förhållande blifva följden af ett beslut sådant som han med flera här påyrkat?

Jag hade antecknat och ämnat framhålla åtskilligt mera, som rör denna fråga, men jag har blifvit förekommen af den föregående talaren och vill derföre nu endast instämma i hans yrkande.

Grefve Posse: Det är med anledning af ett yrkande, hvilket framställdes af en representant från Östergötland, som jag återigen begärt ordet.

Denne

Denne ärade representant har nemligen yrkat, att "då större ränteutgifter blifvit till långifvarne gjorda, än kontraktet fastställer, Riksdagen, med ogillande af nämnda förhållande, likväl måtte i öfrigt tillerkänna Fullmäktige decharge för de beslut och åtgärder, som finnas antecknade i deras protokoll från den 19 Januari 1869 till och med den 20 Januari 1870". Jag tillåter mig fästa Kammarens uppmärksamhet derå, att den i detta yrkande uppställda premiss icke är riktig. Åtminstone kan icke jag inse och erkänna, att kontraktet blifvit oriktigt tolkadt, ett förhållande hvilket således icke får anses såsom någonting redan bevisadt. Jag åtminstone tillåter mig bestrida detsamma, intill dess det verkligen blir bevisadt, och vidhåller det yrkande jag förut framställt.

Då en föregående talare yttrat, att Utskottet uti sjetten punkten af dess Utlåtande N:o 34 skall hafva uttalat något berörmande omdöme angående fullmäktige, innefattande erkännande af nit och omsorg, etc. etc., så tillåter jag mig hänvisa till sjetten punkten i betänkandet, der dechargen tillstyrkes, helt enkelt utan tillägg af det ena eller andra omdömet. Jag tror derföre, att det alls icke är skäl att formulera något nytt förslag, utan bäst att bifalla Utskottets förut gjorda hemställan i ämnet.

Herr Lyttkens: Jag är till en del förekommen af den siste talarren, ty, likasom denne anmärkt, förefaller det äfven mig såsom alldeles klart att fullmäktige handlat rätt.

Man vill att ett ogillande af deras åtgöranden skulle här uttalas, men — vill jag fråga — hvem, skulle detta ogillande drabba? Jo, just Riksdagen sjelf, som oupphörligt upptager lån, och det icke blott mot 13 procent, såsom det står på papperet, utan mot 16 å 17 procent, ty der-till uppgår det, om man räknar ihop alla afbränningar. Då Riksgäldskontoret i förevarande fall icke kunde få lånet på billigare vilkor, så hade det ej annat att göra; och hvem träffar kiandret då? När vi komma längre fram i dagens förhandlingar, tror jag att denna punkt, som erinrar om dyra lån och utländsk skuldsättning, torde förtjena att hafvas i godt minne.

Jag vill icke vidare upptaga tiden, utan instämmer uti det yrkande Grefve Posse framställt.

Herr Leijer: Jag ber om ursäkt, att jag ånyo tager till orda i denna fråga; men en talare från Stockholmsbanken har riktat åtskilliga anmärkningar mot de talare, som klandrat fullmäktiges åtgöranden, och då jag är en bland desse talare, och han mot mig synes särskildt riktat anmärkningar, vill jag reservera mig mot desamma. — Den ärade Stockholmsrepresentanten ansåg — såsom jag vill minnas — att de som klandrat fullmäktige i denna sak "förblandat harnen öfver lånets dyrhet med missnöjet öfver det sätt, hvaruppå fullmäktige tolkat kontraktet". Jag vill dock häremot aumärka, att jag icke föranledts till anmärkning emot fullmäktige af harn öfver lånets dyrhet, ty denna har jag icke nu tagit i betraktande, utan jag har haft ett annat skäl för ögonen, nemligen det att Riksgäldskontoret, enligt min åsigt, gått alldeles för långt, då det lemnat långifvarne ej blott kupongerna för halfåret 1869 utan äfven för

halfåret 1868. Jag gillar fullkomligt och instämmer uti hvad en Norrlandsrepresentant nyss yttrade derom; och jag tror, såsom han, förvisst, att Herrar Raphael & Sons blifvit förvånade öfver den liberalitet man visat dem, då man rent af skänkte dem ett halfårs räntekuponer utöfver hvad de enligt kontraktet väntat sig, och jag kan icke annat än hvarnas öfver att Staten uppträder såsom en Don Ranudo på den utländska penningemarknaden. Jag tror, att Statens kredit bättre stärkes, om Staten visar sig veta att taga vara på hvad som är dess rätt, än om den visar sig så der utomordentligt fin och gentil samt oombedd och utan prut gör eftergifter åt utländska bankirer.

Herr Medin: På det att icke allt för många propositioner skola framställas i denna fråga, så vill jag återkalla det af mig väckta förslaget och i stället förena mig uti Herr Forssbecks yrkande.

Öfverläggningen var slutad. Derunder hade yrkats dels bifall till den hemställan som af Stats-Utskottet blifvit gjord i sjetten punkten af dess Utlåtande N:o 34, dels jemväl bifall till det af Herr Forssbeck nu framställda förslaget. Propositioner gäfvos å dessa yrkanden, och då ja förklarades öfvervägande för den förra meningen, begärdes votering.

Uppsattes, justerades och anslogs denna voteringsproposition:

Den, som bifaller i oförändradt skick hvad Stats-Utskottet, i fråga om decharge för Riksgälds-kontorets styrelse och förvaltning, hemställt i sjetten punkten af dess Utlåtande N:o 34,

röstas ja;

Den det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, har Kammaren, beträffande den ifrågavarande dechargens meddelande, för sin del fattat ett så lydande beslut:

Då under den tid, som i kontraktet mellan Riksgälds-kontoret och Herrar R. Raphaël & Sons i London blifvit bestämd för indragning af 1868 års lån, större ränteutgifter blifvit till låneutgifvarne gjorda, än nämnda kontrakt fastställer, vill Riksdagen, med ogillande af nämnda förhållande, likväl i öfrigt tillerkänna Riksgälds-kontorets fullmäktige decharge för de beslut och åtgärder, som finnas i deras protokoll från den 19 Januari 1869 till och med den 20 Januari 1870.

Omröstningen visade 110 ja mot 44 nej; och hade Kammaren alltså bifallit hvad Utskottet, i fråga om decharge för Riksgälds-kontorets styrelse och förvaltning, hemställt uti sjetten punkten af dess Utlåtande N:o 34.

§ 14.

Föredrogs Stats-Utskottets Memorial N:o 56, i anledning af erhållna återremisser å femte, sjunde och åttonde punkterna i Utskottets Utlåtande N:o 19, angående dels anslag till fortsättande af Statens jernvägsbyggnader, dels stambanornas spårvidd och anläggningssätt m. m.

Punkten 1.

Bifölls.

Punkten 2.

Härvid anförde

Herr Lyttkens: För min del måste jag af flerfaldiga skäl afstyrka bifall till denna punkt. Ett af dessa skäl är, att, enligt nu framställda förslag, det skulle tillkomma Kongl. Maj:t att utreda, huruvida norra stambanan bör byggas smalspårig, och om en svagare öfverbyggnad än å de hittills utförda stambanorna bör användas. Jag anser nemligen, att Riksdagen bör nu bestämma detta, och jag vill för min del förorda en mindre spårvidd och ett billigare byggnadssätt, och yrkar derföre att Kammaren måtte fatta ett beslut, öfverensstämmande med det förslag som inom Första Kammaren framställdes under den diskussion, som der förehades, innan frågan återremitterades, och hvilket förslag nu finnes intaget under tredje punkten å sjunde sidan af detta betänkande.

Herr Bjerkander: Jag vill gifva Kammaren till känna, att, ehuru jag icke reserverat mig emot föreliggande förslag, jag inom Utskottet likväl icke biträdt detsamma. Jag har nemligen ansett, att Riksdagen i en så vigtig fråga som denna icke bör afsäga sig sin beslutanderätt, ty om så sker och en skrifvelse affåtes till Kongl. Maj:t af så sväfvande innehåll som Utskottet föreslagit, befarar jag högeligen, att man hädanefter skall begagna samma dyra byggnadssätt som hittills, kanske endast med några mindre förändringar.

Deremot har jag å afdelningen inom Utskottet biträdt ett annat förslag, som Utskottet sedermera i plenum förkastat med stor majoritet — det afgafs nemligen endast tre röster för bifall till detsamma; men jag tillåter mig dock att ånyo framkomma med detta förslag, som är af följande innehåll: att Riksdagen måtte besluta att i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t behagade låta verkställa en på fullständig och noggrann undersökning af så väl de tekniska som ekonomiska förhållandena grundad utredning, huruvida norra stambanan till hela sin längd eller någon del deraf skulle kunna på ett ändamålsenligt sätt byggas med mindre kostnad, vare sig genom användande af mindre spårvidd eller svagare öfverbyggnad än de hittills utförda stambanorna; och att Kongl. Maj:t täcktes till nästa Riksdag göra den framställning i ärendet, hvartill en sådan utredning kan föranleda.

På Utskottsafdelningen var jag i början af den åsigt, att Riksdagen borde nu besluta, att norra stambanan skulle byggas smalspårig; men då jag tyckte mig finna, att en sådan åsigt icke hade någon framgång att vänta, så framställde jag nyssnämnda förslag, på det nästa Riksdag må blifva i tillfälle, att, med ledning af den utaf Kongl. Maj:t begända propositionen, öfverväga och afgöra frågan.

Jag får hos Herr Talmannen vördsamt anhålla om proposition på mitt nyss upplästa förslag.

Herr Carl Ifvarsson: Det af den siste talaren framställda förslaget kan jag för min del ingalunda biträda. Det är just samma förslag som af Riksgäldsafdelningen framlades, men som tillika med åtskilliga andra förslag af Utskottet förkastades. Det kunde inom Utskottet icke ens komma allvarligt på tal om att antaga detta förslag, emedan det hade varit detsamma som att upprifva ett redan fattadt beslut. — Men jag tror det vara högst angeläget, att Riksdagen nu fattar ett definitivt beslut i ämnet, och jag vill i sådant afseende förorda det förslag Herr Lyttkens tillstyrkt. Detta förekommer å sjunde sidan af Betänkandet och är hemtadt från den diskussion, som föreföll inom Första Kammaren, då detta ämne förut der behandlades, och ider sålunda: "att norra stambanan i dess fortsättning måtte byggas med en spårvidd af 3 fot 6 tum, engelskt mått, och med de inskränkningar i anläggningskostnaden, som af den mindre spårvidden betingas eller i öfrigt kunna finnas ändamålsenliga". — Jag tror, att detta i korthet formulerade beslut är lämpligare både än Utskottets och det af Herr Bjerkander framställda, och jag anser det tillika vara ganska fördelaktigt att nu antaga detsamma och icke uppskjuta afgörandet af frågan till nästa riksdag, ty vi skola derigenom förebygga nya stridigheter inom Representationen. — Jag hade trott, att Norrländingarne icke skulle sätta sig emot, att denna bana byggdes med en mindre spårvidd än de hittills utförda stambanorna, ty förutom det att Norrländingarne, gemensamt med nationen i öfrigt, hade fördel af de besparingar i anläggningskostnaden, som blefve en följd af den mindre spårvidden, så skulle en smalspårig bana ytterligare bereda dem en väsendtlig förmån.

Jag föreställer mig nemligen att, om enskilda bibanor till den nu ifrågavarande stambanan komma att framdeles byggas, dessa bibanor icke göras bredspåriga utan smalspåriga, och det blefve då en synnerlig fördel att undslippa omlastning, som icke kan undvikas, om denna stambana utföres bredspårig. Hvad hufvudstadens intresse angår, så blefve äfven detta bäst tillgodosedt, om banan anlägges med en mindre spårvidd än den vanliga, ty i sådant fall förändrade man den redan fullbordade delen af norra stambanan till smalspårig, och då kan samma jernvägsmateriel begagnas ända fram till Stockholm, och någon omlastning icke ifrågakomma för annat gods än sådant, som skall forslas längre söderut. Äfven skulle den förtjenst, som genom omlastningen uppstår för ett ganska betydligt antal arbetare, i sådant fall stadna i Stockholm. Jag tror det vara af nöden, att man, hvad stambanorna norr om Mälaren beträffar, bestämmer den mindre spårvidden, ty om dessa banor icke kunna anläggas med så lindrig kostnad, att de sedermera något så när bära sig, så måste vi snart alldeles upphöra med jernvägsföretag; och sådant bör man väl söka att förekomma. Men om banorna deremot kunna utföras så billigt, att trafikinkomsten i jämförelse med anläggningskostnaden kan visa ett nöjaktigt resultat, så skola banorna kunna utsträckas så långt som behovet kräfver.

Jag finner det således i alla afseenden vara fördelaktigast, att nu ifrågavarande bana anlägges med en mindre spårvidd än den hittills brukliga, och jag anser det af mig nyss upplästa förslaget vara det lämp-

ligaste samt förordar derföre detsamma framför de af Utskottet och Herr Bjerkander framställda förslag.

Herr Hierta: Jag får till en början erkänna, att inom Stats-Utskottet på riksgäldsafdelningen jag var ganska böjd för Herr Bjerkanders förslag att ingå till Kongl. Maj:t med begäran om anställande af en noggrann undersökning, huruvida icke norra stambanan skulle kunna byggas billigare än de hittills utförda stambanebyggnaderna, och att Kongl. Maj:t ville till påföljande Riksdag göra den framställning i ämnet, hvar till en sådan undersökning kunde föranleda. Anledningen, hvarför jag var benägen för ett sådant beslut, var — jag säger det uppriktigt — att jag föreställde mig, att under nuvarande förhållanden Chefen för Civildepartementet skulle befinna sig i en ganska kinkig belägenhet, om han nödgades att ensam afgöra eller tillstyrka Konungens öfrige rådgifvare och Konungen sjelf att afgöra saken i enlighet med den allmänna opinionen, som nu tyckes hafva gjort sig gällande om nödvändigheten af ett billigare byggnadssätt. Det torde ej vara någon öfverdrift, om man, i betraktande deraf att det ifrån första början af våra jernvägsbyggnader varit så många och så starka påtryckningar på Regeringen för bibehållande af det byggnadssätt, som i följd af den häftiga omkastning, hvilken egde rum från 1853 till 1856, infördes — om man, säger jag, vågar befara, att det kanske är för mycket begärtdt, att Chefen för Civildepartementet skall taga på sitt ansvar att motstå den dubbla påtryckningen å ena sidan af de orters intressen, som skola få banan till skänks af Staten, och å den andra af ingeniörsintresset, att motstå denna påtryckning och fatta ett annat, derifrån afvikande beslut, om ock detta må hafva en ganska betydlig opinion för sig inom Representationen. Vi hafva vid denna riksdag sett, huru frågan om ett billigare byggnadssätt gjort stora framsteg från den tid, då endast två eller tre af Riksdagens ledamöter vågade framkomma med ett förslag, att jernvägarne skulle byggas smalspåriga, och detta hänfullt förkastades af de maktgande, hvilka betraktade det nästan såsom hvad man kallar en fix idé. Under de framsteg, som denna opinion gjort, har man dock nu omsider hunnit till ett sådant stadium, att det låter sig förmodas, att inom en icke aflägsen utan antagligen ganska snar framtid man skall komma till full visshet i detta hänseende; och det torde då komma att blifva en motsatt påtryckning på Regeringen, tillräckligt stark för att förtjena afseende. Men man torde, såsom jag nämnt, icke skäligen kunna begära, att Chefen för Civildepartementet nu skall ega styrka nog att motstå det dubbla intresse, som på allt sätt försöker undertrycka denna, alltmera framträdande åsigt.

Inom Utskottet gjordes emot denna mening samma invändning, som vi nu hört af den siste talaren, nemligen att den på visst sätt skulle leda till ett upphäfvande af det beslut, Riksdagen redan fattat om norra stambanans byggande på Statens bekostnad. Jag tror dock icke, att den skulle hafva en så vådlig påföljd. Det bör nemligen besinnas, att nästa Riksdag börjar den 15 Januari. Ifrån årets början kunna ganska många terrasserings- och andra arbeten undångöras, utan afseende på om jernvägen sedermera skall blifva smal- eller bredspårig, och tillräcklig syssel-

sättning kan sålunda, efter mitt förmenande, beredas arbetarne, innan Riksdagen kommer att fatta sitt beslut i anledning af den framställning i ämnet, som från Kongl. Maj:t kan varda gjord. Då tror jag för öfrigt, att opinionen i detta ämne skall vara på grund af pålitliga upplysningar så stadgad och så känd, att den äfven återverkat på Regeringen, så att man af henne kan våga hoppas en framställning i enlighet med de önskingar om ett billigare byggnadssätt, som redan nu så ifrigt låta sig förnimmas. Men då här nu blifvit väckt ett annat förslag, att nemligen Riksdagen måtte fatta ett direkt beslut, huruvida den ifrågavarande banan skall byggas bred- eller smalspårig, så vill jag visserligen icke underlåta att deruti deltaga, för den händelse att Kammaren finner för godt att fatta ett sådant beslut. Jag skulle då önska, att detta framställdes såsom den ena propositionen och Herr Bjerkanders förslag såsom kontraposition, emedan man då, i hvilketdera fallet som helst, hade något mera bestämdt än Stats-Utskottets förslag, hvilket af en föregående talare icke utan skäl kallats något sväfvande.

Jag kan icke dölja, att under de sista dagarne, synnerligen efter den disputationsakt, som egde rum i slöjdskolans lokal och som åhördes af många bland Riksdagens medlemmar samt i många afseenden var särdeles upplysande, stora ansträngningar gjorts, i afsigt att söka bevisa, det fördelarne af det smalspåriga byggnadssättet icke vore så stora, som man vid nyssnämnda disputationsakt måste hafva fått som resultat af de båda talarnes olika sätt att föra diskussionen, och isynnerhet befarar jag, att mången torde hafva tagit intryck af ett par anföranden, afgifna af chefen för ban- och trafikafdelningen i Jernvägstrafikstyrelsen, hvilka anföranden varit synliga i ett par nummer af Aftonbladet, och deruti författaren med åberopade siffror söker visa, att det smalspåriga byggnadssättets användande vid ifrågavarande bana icke skulle komma att medföra någon besparing. Dessa anföranden äro af särdeles intresse, men det blefve för mycket vidlyftigt att nu ingå i en kontrakritik af dem; och måhända vore det af mig äfven alltför vågadt. Men då en opinion nu bör uttalas i ena eller andra riktningen, ber jag att, möjligen till någon liten ledning dervid, blott få fästa uppmärksamheten på en omständighet, som förekommer i dessa anföranden, och hvilken jag anser nödigt att söka gendrifva, på det att icke någon deraf måtte förmås att frångå en öfvertygelse, för hvilken han tilläfvventyrs eljest vore böjd. Till bevis på, att en smalspårig banas trafikförmåga skulle vara mindre än en bredspårig banas, påstår nemligen Herr Elworth, att den smalspåriga banans vagnar väga endast 84 centner och lasta 120 centner, under det att våra stambanors vagnar väga 101 centner och lasta 200 centner. Om detta nu alltid vore förhållandet och ingen ändring deri kunde ske, skulle man kunna föräntledas att deraf draga den slutsatsen, att det vid en viss grad af trafik vore svårt att komma fram på en smalspårig bana med den rörliga materiel, som der finnes att tillgå. Häremot torde jag derföre få erinra, att vid den omnämnda disputationen i slöjdskolan man kom till en temligen bestämd slutsats af de upplysningar, som der lemnades, att en smalspårig bana med den rörliga materiel, som på en sådan begagnas, är fullt tillräcklig att framföra icke blott den trafik, som förefinnes på våra Svenska jernvägar i allmänhet, utan äfven rätt mycket derutöfver, och att

hvad som dervid möjligen kan brista för en enkel bana, lätteligen ersättes genom att vid vissa stationer belägga ett stycke väg med dubbla banor. Jag skall icke inlåta mig på några mekaniska detaljer, men har ansett mig böra erinra om detta, emedan saken är af stor vikt för frågans bedömande. När nu Herr Elworth säger, att de smalspåriga vagnarne i Norge väga 84 centner och lasta 120 centner, men att våra stambanors vagnar väga 101 centner och lasta 200 centner, så ber jag att, hvad de sednare beträffar, i förbigående få göra den anmärkningen, att uppgiften angående dem icke är fullt riktig. Stambanornas nuvarande vagnar lasta nemligen icke 200 utan 160 centner, men väl kunna vagnar göras för dessa banor, som lasta 200 centner. Beträffande åter de smalspåriga banornas trafikförmåga, så är, enligt de upplysningar som i detta hänseende blifvit mig lemnade af en skicklig ingenjör, hvilken ledt bygandet af en smalspårig jernväg, förhållandet det, att de vanliga lastvagnarne på smalspåriga banor väga, icke 84, utan 79 centner och lasta 140 centner. Härigenom uppstår sålunda redan en betydlig skilnad till förmån för de smalspåriga banorna, emot hvad Herr Elworth uppgifvit. Men derjemte torde det icke kunna förnekas, att det ej bör hafva någon inverkan på de smalspåriga banornas bärighet, om man ökar styrkan af vagnarnes axlar och fjedrar, hvarigenom, då, enligt hvad Trafikstyrelsen medgifvit, skenornas vikt tillåter dem att bära hela den tyngd, som på bredspåriga banor förekommer, eller 160 centner, intet hinder bör möta att på dem kunna föra lika stor vagnslast som på de bredspåriga vagnarne med samma slags skenor.

Jag skall icke uppehålla Kammaren med flera detaljer, men jag har velat anföra detta, emedan det är en så oändligt viktig omständighet. Huruvida en minskning af spårvidden ock bör anses föranleda en minskning i banans trafikförmåga, så att man derföre kan tveka, om man bör slopa ett hittills följdt system och antaga ett annat. Då jag ber att få fästa uppmärksamheten derpå, så hemställer jag tillika, att en hvar bland Kammarens ledamöter måtte såsom utgångspunkt i frågan tänka sig försatt i den ställning, att han skulle gå in såsom delegare i ett aktiesällskap, som ämnar anlägga jernväg, och öfverväga, huruvida han då skulle välja den dyrare eller den billigare. Att en smalspårig jernväg är billigare, har redan blifvit så fullständigt bevisadt, att några vidare argumenter derför icke behöfva framdragas.

Den ärade ledamot af Jernvägsstyrelsen, hvars anföranden jag förut något litet vidrört, har deruti, bland annat, äfven nämnt såsom ett bevis emot de smalspåriga banorna, att ingen annan sådan bana blifvit anlagd utomlands och burit sig mer än banan emellan Antwerpen och Gent. Det är likväl icke fullt riktigt, ty jag vet en bana i Österrike nära Linz, hvilken utmynnar i Kajser Ferdinands Nordbane, och som icke heller har mer än $3\frac{1}{2}$ fots spårvidd. Den har funnits i flera år och användes för att ifrån de i trakten belägna saltgrufvorna föra salt, som sedan fortskaffas vidare på Statens jernvägar. Den har nu exsisterat i omkring 20 år, och bolaget, som eger densamma, har icke funnit sin räkning vid att förändra denna korta bana från smalspårig till bredspårig, oaktadt den omlastning godset nu fordrar. Så är äfven förhållandet med Antwerpen-Gent-banan. Oaktadt den också funnits i 20 år, och oaktadt

den å båda ändarne gränsar till jernbanor, som hafva större spårvidd, har icke heller det bolaget funnit någon uträkning i att förändra densamma till bredspårig. I afseende på denna bana vill jag anmärka, att år 1862, då en likartad fråga förevar i Stats-Utskottet, egde en skriftväxling derom rum med chefen för Jernvägsstyrelsen. Den nuvarande chefen för Byggnadsstyrelsen ingaf då en berättelse om en undersökning, som han på stället hade gjort af jernvägen emellan Antwerpen och Gent, uti hvilken berättelse han uppgaf sig hafva på denna bana åkt med en hastighet af, om jag icke missminner mig, fyra mil i timmen, samt i afseende på banans trafikförmåga, att den varumängd, som der fortskaffades, vida öfversteg hvad som förts på de Svenska banorna. Dock bör det medgifvas, att han tillade, att denna bana till hela sin längd går genom slättmark. Jag är icke i stånd att bedöma, huruvida denna sista omständighet förtjenar att i någon väsentlig mån tagas i betraktande, men jag tror dock, att om man behagar till utgångspunkt taga hvad jag nyss nämnde, att man vore i den ställning att nödgas sjelf betala kostnaderna för banan, det skulle vara ganska få, som icke röstade för det billigare byggnadssättet, sedan det visat sig, att, äfven om man vid vissa stationer skulle nödgas anlägga dubbla spår, en smalspårig bana ovilkorligen är den, som gifver den bästa behållningen.

Det förefaller mig likväl ingalunda på något vis förunderligt eller onaturligt, utan såsom en sak som härleder sig från en temligen vanlig mensklig svaghet, att de orters innevånare, som veta, att de få en bana till skänks, äfven vilja hafva den så dyrbar som möjligt. Jag är icke förundrad deröfver och vill icke heller kalla det precis egennyttan, utan snarare ett slags partikular-patriotism, provins-patriotism eller något dylikt. Detta torde hafva varit anledningen, hvarför Östgötarne så lifligt önskade en bredspårig bana. Om Östgötarne hade nödgats bygga sin bana på egen bekostnad, är jag öfvertygad, att de skulle gjort den smalspårig, och deraf drager jag den slutsatsen, att det är skäl att för norra banan nu besluta sig för det smalspåriga systemet, sedan man kommit till den öfvertygelsen, att de invändningar, som deremot gjorts af åtskilliga intresserade personer, hufvudsakligen torde bero derpå, att de hänga fast vid vissa förutfattade idéer. Om man icke låter fånga sig i någonting sådant, tror jag, att alla, som sjelfva skulle betala sin bana, också skulle göra den smalspårig.

Detta är anledningen, hvarför jag för min del med största nöje nu vill sluta mig till dem, som yrka, att Kammaren måtte bestämma sig för antagande af det smalspåriga systemet för banorna norr om Stockholm, utan att begära någon vidare undersökning. Ett sådant beslut skulle gifva tillkänna att Kammaren redan stadgat sin öfvertygelse; och om jag har en öfvertygelse, bör jag icke tveka, att också uttala den. För min egen del har jag redan länge hyst en sådan och sökt att få ytterligare skäl för densamma genom så noggranna undersökningar, som jag varit i stånd att anställa. Jag har sökt öfverväga saken med så stor opartiskhet som möjligt, då jag ej har något intresse i saken annat än det allmännas, och ej funnit skäl att ändra min mening. Om, såsom jag önskar, förhållandet är detsamma med majoriteten inom denna Kammare, skall jag derföre gerna sluta mig till densamma och anser, såsom jag redan

nämnt, att det vore bäst, om det af mig nu förordade förslaget uppställdes såsom den ena propositionen och Herr Bjerkanders såsom den andra, emedan, för den händelse att detta sednare skulle segra, jag icke anser det vara någon fara, att icke Riksdagen hinner fatta sitt beslut i ämnet, innan den million, som redan blifvit beviljad till norra stambanan, tager slut.

Herr Fredricson: Som jag är fullt öfvertygad, att norra stambanan, äfven om den kommer att byggas smalspårig, fullkomligt uppfyller det dermed afsedda ändamål, så instämmer äfven jag uti det af Herr Lyttkens med flera framställda förslag.

Herr Sven Nilsson i Elveröd: Äfven jag har kommit till samma resultat som Herr Lyttkens med flera, och är således ej nöjd med Utskottets förslag. Jag tror, att Riksdagen bör uttala en bestämd åsigt i ämnet och således äfven fatta ett bestämdt beslut, och har jag för min del den öfvertygelsen, att om ifrågavarande bana bygges smalspårig, den kommer att fullkomligt tillfredsställa behofvet. Jag går till och med så långt, att jag anser, att om det smalspåriga och således äfven billigare byggnadsättet för statens jernvägar blifvit användt för hela landet, det hade varit ganska godt, och statskassan således inbesparat åtskilliga miljoner Riksdaler.

På grund häraf ansluter jag mig till Herr Lyttkens' förslag och kommer sålunda att rösta för, att norra stambanan bygges smalspårig.

Herr Hedengren: Då denna fråga först var före inom Stats-Utskottet, tog jag mig friheten, just för det att norra stambanan måtte byggas så billigt som möjligt, att framställa det förslag till skrifvelse, som Utskottet nu för Riksdagen framlagt. Jag borde väl derföre nu i främsta rummet yrka bifall till detsamma, men då jag finner, att inom Kammarerna den åsigt gjort sig gillande, att Riksdagen i afseende på anläggningssättet af norra stambanan bör mera bestämdt uttala sin åsigt, skulle jag vilja föreslå en förändring i Stats-Utskottets förslag. Jag tror, att det för närvarande icke är skäl att binda sig vid det smalspåriga systemet, innan man vunnit full öfvertygelse om att detta system icke allenast är det billigaste utan äfven det i andra afseenden lämpligaste. För min del tror jag icke, att skillnaden i anläggningstkostnaden för bredspåriga, med lättare öfverbyggnad, och smalspåriga banor är så stor, som man i allmänhet föreställer sig. Den största nedsättning i kostnaden för båda slagen af banor vinnes otvifvelaktigt genom att begagna lättare räler. Svårt är dock att så här på stående fot, utan närmare undersökning af fackmän, yttra sig i ämnet, ty jag får bekänna att oaktadt jag läst en och annan skrift i ämnet, jag ännu icke vunnit en fullt stadgad öfvertygelse om det ena eller det andra bansystemets företräde. Men jag är förvissad om, att norra stambanan kan anläggas med mycket mindre kostnad, än som åtgått för byggandet af Statens öfriga banor, ty trafiken på denna bana lär väl icke blifva större eller bedrivas med större hastighet, än att den bör kunna bestridas med skenor af 15 skålpunds vikt. Om man beslutar sig för att använda bredspårig bana med sådana skenor, åstadkommes,

enligt min åsigt, derigenom en nedsättning i kostnaden, som nära motsvarar den besparing, som skulle vinnas genom att bygga banan smalspårig, och man undviker på detta sätt de olägenheter, som onekligen skulle blifva en följd af det smalspåriga systemets antagande för norra stambanan, ty det är klart, att man, ifall det sistnämnda byggnadssättet användes, måste anskaffa en alldeles ny materiel och anlägga särskilda reparationsverkstäder för densamma. För att undvika detta och möjligen kunna använda reparationsverkstäderna vid Liljeholmen, torde då möjligen vara skäl uti att förändra Upsala-banan till smalspårig, och dervid mot lätta räler utbyta de tunga, hvilka i stället kunde läggas på den beslutade östra banan, der större tåghastighet erfordras; men det torde vara omöjligt att verkställa denna omflyttning, utan att under tiden nedlägga trafiken på nämnda bana. Jag tror derföre, att man går försigtigast till väga genom att besluta att norra stambanan skall byggas med så lätt öfverbyggnad som möjligt och med räler af 15 skålpunds vikt, men att till Regeringens bedömande öfverlemna, huruvida det kan vara ändamålsenligast att använda det bredspåriga eller smalspåriga systemet.

Man får, hur mycket man än må vara böjd för det smalspåriga byggnadssättet, likväl icke förglömma, att omlastningen icke är någon småsak. Om norra stambanan i sin fortsättning bygges smalspårig, och en dylik bana kommer till stånd emellan Köping och Sala, får norra stambanan tre anknytningspunkter med bredspåriga banor, nemligen vid Upsala, Köping och Storvik, och således omlastningar på tre ställen. Om norra stambanan deremot bygges bredspårig, med lätt öfverbyggnad, vinnas, utom betydlig besparing i byggnadskostnaden, den fördelen, att man kan hjälpa sig med ett mindre quantum rörlig materiel, enär vid förefallande behof dylik materiel kan från flera håll, der den för tillfället ej behöfves, samlas till den punkt, der den erfordras i större mängd än under vanliga förhållanden, hvilket naturligtvis icke låte sig göra, om norra stambanan byggdes smalspårig.

För att icke längre upptaga Kammarrens tid genom att ingå i närmare detaljer, tager jag mig friheten uppläsa det förslag, jag nu vill hafva äran framlägga, så lydande:

att Riksdagen måtte besluta, att alla arbeten vid norra stambanan hädanefter böra utföras med de inskränkningar, som äro möjliga och ändamålsenliga för en bana med skenor af 14 eller högst 15 skålpunds vikt per löpande fot, och att i underdånig skrifvelse anhålla, det täcktes Kongl. Maj:st, efter fullständig och noggrann utredning af alla på frågan inverkan förhållanden, taga i nädigt öfvervägande, huruvida det icke må finnas lämpligt att å norra stambanan använda en spårvidd af 3 fot 6 tum, engelskt mått.

Då det vore mindre välbetänt att på förhand, utan närmare utredning af saken, besluta sig för att använda ett byggnadssätt, hvarigenom man möjligen kunde bespara en anläggningskostnad af 15 å 30,000 R:dr per mil, men hvaraf vinsten dock icke torde blifva stor, enär man löpte fara att få större trafik kostnad, så tillåter jag mig förorda mitt förslag och anhåller att Herr Talmannen derå ville framställa proposition.

Herr Gustaf Jonsson: Jag föreställer mig, att man inom denna Kammare allmänt är af den åsigt att, vid byggandet af norra stambanan, det billigaste byggnadssättet bör användas. Då ett smalspårigt system otvifvelaktigt är billigare än ett bredspårigt, och då ett sådant system i alla afseenden kan uppfylla de norra orternas behof, hvilket åtskilliga representanter för Norrland, med hvilka jag talat om saken, äfven medgifvit, så torde det vara klart, att ett sådant byggnadssätt bör föredragas. Det skulle vara särdeles olyckligt för vårt land, om en ny bredspårig jernbana åter skulle sluka millioner, som på bättre sätt kunde användas. Jag sluter mig därför till dem, som yrka att norra stambanan från Upsala till Storvik måtte byggas smalspårig.

Herr Lyttkens: Här har talats så mycket om den obetydliga skilnaden, om man bygger norra stambanan efter bredspåriga eller smalspåriga systemet, men då den bredspåriga jernvägen skulle kosta minst 2 millioner mera, och då man vet, att dessa penningar måste lånas samt att man för sådana lån kan få betala ända till 16 procent kapitalrabatt, så torde den större kostnaden stiga till mera än 2 millioner och uppgå till en för ett så fattigt land som Sverige ganska betydlig summa.

Det gifves en omständighet, som, efter mitt förmenande, utgör ett ganska viktigt och bestämmande skäl vid afgörandet af norra stambanans spårvidd. Bygges denna bana bredspårig, så måste alla dessa bibanor, på hvilka — säge hvad man vill — Upsala—Salabanan dock måste lefva, äfven byggas bredspåriga för att undvika omlastningarne, och man skulle således, genom ett dylikt beslut, icke blott ådraga *Staten* större kostnad, utan äfven tvinga de orter, hvilka ansåge med sin fördel nödvändigt att till stambanan anlägga bibanor, att för dem använda det kostsammare, bredspåriga byggnadssättet. Man kan lätt tänka sig, att bergsbruken snart komma i behof af bibanor till norra stambanan, och det är möjligt att en jernväg mellan Upsala och Margrethill inom kort kommer till stånd.

Att, såsom Herr Hedengren föreslagit, upprifva Upsalabanen och lägga dess räler på östra stambanan blir nödvändiga följderna af att norra stambanan bygges smalspårig och hvilket äfven är ändamålsenligt. I Stockholm torde icke blifva mycken omlastning, ty sammanbindningsbanan, i all dess herrlighet, torde snarare komma att ligga som ett lysande prof på herrar ingenjörers skicklighet än uppfylla det med densamma afsedda ändamålet, då varorna från Stockholm nog taga sjövägen för att komma till slutliga bestämmelseorten. På detta skäl och för att derigenom framlocka billiga smalspåriga banor tror jag, för min del, att norra stambanan bör byggas smalspårig. Våra stambanor hafva hittills, tyvärr, uppsökt ödemarker, hvilket den, som reser genom Småland och Svältorna, är i tillfälle att bedöma. Öfver dylika trakter har nu äfven beslutats att norra stambanan skall komma att läggas. Den kommer att blifva en lokalbana, och dess trafik blir ringa, om den icke upphjelpes genom bibanor.

Man har mot de smalspåriga banorna invändt, att de icke befordra passagerare så hastigt som de bredspåriga, men det torde väl icke betyda så särdeles mycket, om Norrländingarne ett par timmar förr eller sednare framkomma till Stockholm.

Om vi kasta en blick på de banor, Staten hittills anlagt, finna vi beklagligen ett oerhördt slöseri utveckladt; vi se stationshus uppförda som ståtliga monumenter. Detta måste för framtiden undvikas, och på det att kungscordet "den största sparsamhet måste iakttagas", en gång måtte blifva en sanning i vårt land, yrkar jag att norra stambanan i sin fortsättning måtte byggas spalspårig.

Herr Staaff: Jag vill endast anhålla att i största korthet få angifva min ståndpunkt i frågan, hvilket jag anser så mycket nödvändigare, som en talare på Smålandsbanken sagt, att han samtalat med åtskilliga Norrlandsrepresentanter, hvilka medgifvit, att en smalspårig bana fullkomligt skulle uppfylla de norra orternas behof. Jag har icke haft något samtal i frågan med den värde representanten och fritager mig således helt och hållet från ett dylikt yttrande.

Hvad nu sjelfva saken beträffar, så är jag icke för smalspårig jernväg, men ej eller för någon bredspårig, ty jag får bekänna att jag i närvarande stund icke eger tillräckliga insigter för att kunna afgöra, hvilket system som bör föredragas. Frågan är mycket omtvistad bland män af facket, och den ene ingenjörens åsigt står i rak strid mot den andres. Kammarens ledamöter hafva haft tillfälle att bevista en disputationsakt, der båda systemens företräden ifrigt framhöllos, men jag tror att de flesta gingo ifrån akten lika litet öfvertygade om någotdera systems förträfflighet, som de kommo dit. Jag hemställer om i denna Kammare finnes mer än en eller ett par ledamöter, som äro fullt kompetente att afgöra frågan, och att, under sådana förhållanden, nu på stående fot afgöra en fråga, hvars oberäkneliga följder komma att sträcka sig långt fram i tiden, skulle, efter min öfvertygelse, vara i hög grad olämpligt. Jag hembär derföre min tacksamhet till Stats-Utskottet, som föreslagit att till Kongl. Maj:t öfverlemna valet af byggnadssätt, sedan en utredning af hithörande tekniska och ekonomiska förhållanden blifvit verkställd. Enligt min åsigt är denna ordning att behandla frågan den riktigaste och den enda, hvarigenom full säkerhet kan vinnas om, hvilketdera byggnadssättet är det ändamålsenligaste.

Det torde, efter hvad jag nu yttrat, vara öfverflödigt omnämna, att jag icke kan biträda Herr Hæggströms förslag. Skulle jag kunna gå in på något annat förslag än Stats-Utskottets, vore jag mest böjd för att instämma med Herr Hedengren, men på grund af hvad jag anför, yrkar jag bifall till Stats-Utskottets hemställan, desto heldre som Första Kammaren redan med betydlig pluralitet godkänt densamma.

Herr Sahlström: Jag vill endast tillkännagifva, att jag, oaktadt Första Kammaren bifallit Stats-Utskottets hemställan, förenar mig med dem, som yrkat att norra stambanan i dess fortsättning måtte byggas med en spårvidd af 3 fot 6 tum, engelskt mått, och med de inskränknin-gar i anläggningskostnader, som af den mindre spårvidden betingas eller eljest kunna finnas ändamålsenliga.

Herr Axel Bergström: För det förslag, jag går att framlägga, vågar jag, med afseende å de yttranden, hvilka dels vid föregående öfver-

läggningar under Riksdagen, dels ock i afton afgifvits, visserligen icke vänta framgång; men sådant oakadt anser jag mig böra framställa mitt förslag för att i och med detsamma tillkännagifva min ståndpunkt i frågan. Jag bor vidt aflägsset från den ort, hvilken, såsom en föregående talare uttryckte sig, fått en jernväg till skänks. Jag är ej yrkesman och bör således vara fri från den rutiniermessiga uppfattning, som enligt samme talares förmenande vidlåder yrkesmän i allmänhet och styrelsen för Statens jernvägsbyggnader i synnerhet. Ändock är det för mig klart, att en bana, som afser att förena tvänne bredspåriga banor, bör hafva samma spårvidd som dessa. Fördelarne af likhet i spårvidd emellan de tre banorna äro, enligt min åsigt, så stora, att afseende å kostnaderna icke bör afskräcka från fasthållandet vid den en gång antagna och hittills vid byggande af statsbanorna stüde tillämpade spårvidden. Dessutom är jag öfvertygad att en bredspårig bana kan byggas mycket billigare än förut skett här i landet och tillåter mig att till stöd för denna min öfvertygelse åberopa den utredning af hithörande förhållanden och de beräkningar, som förefinnas uti en af Öfverdirektören Elworth författad tryckt skrift, som blifvit bland Kammarens ledamöter utdelad. Principielt skulle jag visserligen icke hafva något emot att åt Kongl. Maj:ts Regering öfverlemna afgörandet af norra banaens spårvidd, förvissad som jag är att dy-medelst det bästa och klokaste beslutet i förevarande afseende skulle åstadkommas; men med hägkomst af de bittra strider angående norra stambanans sträckning, hvilka så nyss inom Riksdagen utkämpats, vid tanken på huru mäktigt meningsskiljaktigheten i nyssnämnda afseende återverkar på bedömandet af frågan om spårvidden, skyggar jag tillbaka för att på Regeringen hvälfva valet af spårvidd och ält det deraf härflytande ansvar.

På grund af hvad jag salunda i största korthet anført tager jag mig friheten hemställa, att Kammaren ville besluta, att *norra stambanan i sin fortsättning från Upsala till Storvik skall anläggas med samma spårvidd, som vid de hittills utförda stambanorna blifvit begagnad, men med svagare öfverbyggnad*; och får jag anhålla om proposition å detta mitt yrkande.

Herr Jonas Jonasson: Jag har begärt ordet med anledning deraf, att en representant från Norrland yttrade, att han icke vågade bestämma, huruvida en bredspårig eller smalspårig jernbana skulle blifva den bästa. Det är dock känt och erkänt, att de smalspåriga banorna i utlandet i alla afseenden väl uppfylla sitt ändamål och bära sig så bra, att de på vissa orter gifva ända till 8 å 10 procent, då jernbanorna i Sverige gifva 2 å 3 procent. Orsaken härtill torde bäst sökas i den stora misshushållning som egt rum under byggandet af våra jernvägar inom landet, ehuru Sverige är det rikaste land i Europa, på jern, och utlandet tager sitt tackjern i Sverige, så har utlandet byggt sina banor för hälften billigare emot Sverge, och detta till följd deraf att Sverige återköpt eller rättare tagit materielen med sämre kvalitet från utlandet, och derigenom, jemte inånga andra misshushållningar, som vore allt för vidlyftigt att

uppräknade, fördyrat järnvägsbyggnaderna inom vårt land. Med stöd af denna erfarenhet tror jag icke att det kan blifva vådligt för Riksdagen att nu bestämma, att den norra stambanan skall byggas smalspårig, och af denna anledning förenar jag mig uti Herr Hægströms yrkande.

Herr Gustaf Jonsson: Jag har begärt ordet med anledning af Herr Staaffs inkast mot mitt yttrande, att jag talat med representanter från Norrland, som delat min åsigt om det smalspåriga systemets företräde. Det är verkligen beklagligt, att den värde representanten icke hunnit stadga sin öfvertygelse i en så viktig fråga, i hvars afgörande han nu skall deltaga. För min del är jag icke det ringaste tveksam, och jag vet att flere representanter från Norrland äro af samma åsigt som jag. Herr Staaffs invändning innebar alldeles icke något för mig grave-rande, och hvad jag yttrat torde få stå för min räkning.

Herr Lithner: Det lär icke vara tvifvel underkastadt, att hvar och en af denna Kammares ledamöter utan betänkande skulle biträda det smalspåriga systemet, såvida han vore fullt öfvertygad om dess ändamålsenlighet. Jag upptager ordet "såvida", emedan detsamma blifvit begagnadt af en ärad representant för Stockholm i hans försvar för det smalspåriga byggnadssättet. Jag får dock derjemte förklara, att jag icke ens af *hans* anförande blifvit öfvertygad om ändamålsenligheten af detta byggnadssätt, och jag tror icke, att man af utsigten till besparing bör låta förleda sig att omfatta ett byggnadssätt, som säkerligen sedermera skulle befinnas hafva varit ett misstag.

Med vaulig skicklighet förstod samme ärade representant att vända udden af sin bevisning emot de orter, såsom han uttryckte sig, fått en järnväg till skänks. Han yttrade nemligen, att han icke undrade öfver att dessa orter, delande den allmänna menliga svagheten, ville hafva den skänk, de fått, så dyrbar som möjligt. Förmodligen menade han så *ändamålsenlig* som möjligt, och det får den ärade talaren icke förtänka de norra provinserna, att de, när de äntligen fått sig tillförsäkrade tidsenliga kommunikationer, äro intresserade för att dessa icke genom ett förhastadt beslut af Riksdagen blifva för dem af ringa eller intet värde.

Det har redan af en representant för Norrland blifvit yttradt att ganska få — om ens någon — af oss inom denna Kammar ega de tekniska insigter, som äro erforderliga för att kunna afgöra företrädet emellan de ifrågavarande tvänne olika slagen af jernbanor. Man kan i allmänhet lika litet fordra detta af oss, som att vi skulle kunna yttra oss om bästa sättet att bygga fästningar eller krigsfartyg, och jag tror för min del, att vi dertill i allmänhet skulle vara föga skickliga.

Under sådana förhållanden och då meningarne om det ena eller det andra systemets företräde äro så delade, finner jag, att Stats-Utskottet beträddt den bästa och klokaste vägen, då Utskottet föreslagit Riksdagen att åt Regeringen öfverlemna ej mindre utredningen af de tekniska och ekonomiska förhållandena, än äfven valet af spårvidd för den blifvande banan, och jag är fullkomligt öfvertygad om att den åsigt, som Stats-Utskottet uttalat, nemligen att så stor sparsamhet som möjligt bör iakttagas, delas af alla, och minst böra väl de orter, som hittills icke varit i åtnjutande

af jernvägskommunikationer, mistänkas för att genom benägenhet att nedlägga för stora kostnader på anläggningen söka beröfva sig den nu utlofvade fördelen. Det smalspåriga byggnadssättet skulle icke vara någon af oss norrländingar okärt, om vi blott vore öfvertygade om att det blefve ändamålsenligt och tillräckligt för vår trafik; men då jag åtminstone för min del hyser tvekan härom, yrkar jag bifall till Stats-Utskottets förslag och finner ett ytterligare skäl dertill i den onständighet, att samma förslag redan af Första Kammarne blifvit bifallet. Om nu denna Kammarne fattar ett annat beslut, hur skall frågan då lösas? Jag vill icke inlåta mig på någon grundlagstolkning, utan blott uttrycka min farhåga att, i händelse Kammarne i denna fråga fatta olika beslut, en svår knut kommer på tråden, som kan göra att saken invecklar sig på ett betänkligt sätt. Skall frågan anses hafva förfallit, eller kan Kongl. Maj:tt af de olika besluten hemta anledning att för nästkommande Riksdag framlägga ny Proposition i ämnet? För att undvika dessa olägenheter och då det så mycket mindre kan ligga någon våda uti att antaga Stats-Utskottets förslag, som deruti tydligt finnes uttalandt, att större sparsamhet måste iakttagas vid byggandet af norra stambanan, anhåller jag att Utskottets förslag måtte af Kammarne bifallas.

Med Herr Lithner förenade sig Herr *Tjernlund*.

Herr Sven Nilsson i Österslör: När man skall besluta sig för ett så betydande och storartadt företag som att bygga en jernbana, så är det framförallt nödvändigt, att man tager framtiden i betraktande, ty dervidlag är icke samma förhållande, som då det gäller att skaffa sig ett plagg eller något dylikt, som man snart kan utbyta mot ett annat. Följaktligen bör man tänka på, att man icke sparar så, att möjligen till följd af sin sparsamhet mau gör en förlust genom att öka utgifterna för framtiden till större belopp, än hvar till de skulle uppgå, om arbetet gjordes genast färdigt. Jag kan icke föreställa mig, att prisskillnaden skulle vara så ofantligt stor, som här under diskussionen och vid andra tillfällen blifvit framhållet, om banvallen ifrån den bredd, som behöfves för en smalspårig bana, utlades till vanlig stambanabredd, förutsatt nemligen att de lokala förhållandena i öfrigt vore lika; ty icke kan väl gerna banvallens ökande med en eller annan alm kosta så enorma summor. Såsom ett upplysande exempel härvid kan jag nämna, att bibanan från Christianstad till Hessleholm ifrån början var beräknad att byggas smalspårig, emedan man ville hafva den så billig som möjligt. Men vid närmare besinnande fann mau hvilka stora olägenheter skulle uppstå deraf, att denna bibana ej hade samma spårvidd som statsbanorna, hvarföre mau ock ändrade sig och beslöt att bygga banan med samma bredd som dessa, men med lättare och billigare öfverbyggnad. Och har nu denna bana varit trafikerad i flera år, utan att, såvidt jag hört, någon varit missnöjd med detta beslut. Då nu förhållandena vid den norra stambanans fortsättning verkligen påkalla, att densamma bygges med samma spårvidd som statsbanorna, emedan den vid båda ändarne träffar bredspåriga banor, så tror jag det vore ändamålsenligt att, såsom Herr Bergström föreslagit, bygga ifrågavarande bana bredspårig, men med lättare öfverbyggnad, för att derigenom göra den så billig som möjligt. Jag vill derföre uttala mig för denna åsigt, ty jag tror

mig derigenom tillgodose såväl sparsamheten som framtidens fordringar, och jag förenar mig alltså i det yrkande som Herr Bergström framställt.

Herr Gumælius: Af intresse för Norrland och för en hastig jernvägsförbindelse mellan Norrland och öfriga delar af Riket tillhörde jag, då den stora jernvägsstriden här utkämpades, sjelfhjelpspartiet eller den så kallade nihilismen; af intresse för Norrland yrkar jag nu, att man icke bör nedlägga öfverflödiga kostnader på det första stycket af jernvägsnätet norrut, emedan vederbörande derigenom kunde afskräckas från vidare fortsättning af detsamma. Således kan jag icke instämma i den af en talare från Norrland nyss yttrade åsigt, att det icke skulle ligga någon fara uti att antaga Utskottets förslag, och att Stats-Utskottet här inslagit den bästa banan. Fastheldre tror jag, att det ur mer än en synpunkt är en sämre bana, som Utskottet föreslår, och jag tror det vara nog att antyda, tror det ej behöfva föras i bevis, att man har ringa utsigter att på den vägen komma till det mål, som sannolikt flertalet inom denna Kammare i frågans nuvarande skick åsyftar.

Jag anhåller få påyrka, det Kammaren måtte besluta, att norra stambanans fortsättning bygges smalspårig.

Herr Lyttkens: Jag vill endast taga fasta på ett yttrande utaf en talare på Skånebanken, hvilket tyckes bevisa motsatsen af hvad han ville framhålla. Han säger nemligen, att vid dylika företag som detta man bör taga framtiden med i beräkning, och derutinnan gifver jag honom fullkomlig rätt. Men just af denna anledning anser jag, att norra stambanan bör byggas smalspårig; ty blir den sådan, så komma i framtiden flera bibanor — hvilka naturligtvis alltid i dessa trakter måste göras så billiga som möjligt — alltså smalspåriga — att förenas med densamma. Att nu hänskjuta frågans afgörande till Regeringen och på sådant vis sätta Regeringen i mellanhand mellan de hvarandra motsatta, starkt påtryckande opinioner, som i denna fråga söka göra sig gällande, anser jag orätt, ty jag tror att Kammaren sjelf bör i detta fall stå risken och fatta ett bestämdt beslut i den ena eller andra riktningen.

Af denna anledning är det ock som jag vidhåller mitt förra yrkande, att Kammaren måtte besluta norra stambanans fortsättande efter det smalspåriga systemet.

Herr Martin: Jag har begärt ordet med anledning af ett yttrande utaf en representant på Norrlandsbanken, att vi nu fatta ett beslut för århundraden. Ja, mine Herrar, om vårt beslut nu blir till förmån för en bredspårig bana, då hafva vi verkligen fattat ett beslut för århundraden, ty de stora summor, som derpå komma att nedläggas, äro en gång för alla borta, och dem kunna vi ej få igen; men om åter vi besluta banans byggande efter det smalspåriga systemet, då hafva vi dermed beredt oss möjlighet att, om trafiken skulle blifva större än att den kunde med en sådan bana tillgodoses, företaga de förändringar, som banan i sådant fall kunde pakalla.

För min del kan jag emellertid icke tro, att trafiken hos oss är eller kan blifva så stor, att vi vore i behof utaf lika storartade banor, som behöfvas i utlandet, der trafiken är ofantligt mycket större.

Friherre Alströmer: Jag tror mig icke ega de tekniska kunskaper, som erfordras för att bedöma smalspårighetens eller bredspårighetens företräden, och jag är derföre benägen att instämma uti det af Herr Bergström framställda förslaget. Men då diskussionen har sväfvat ut temligen långt, bör jag måhända icke undertrycka min egen åsigt derom, att det finnes ett praktiskt sätt att lösa hela denna stridsfråga. Man vet, att för en bredspårig bana med lätt öfverbyggnad och en smalspårig med samma öfverbyggnad erfordras enahanda byggnadssätt, endast med den skilnad att vid den förra banvallen och sleepers skola vara något bredare. För att nu slita den tvist, som i denna fråga i förevarande hänseende förefinnes, anser jag det vore lämpligt, att man beslöt sig för att banan emellan Upsala och Sala skulle byggas bredspårig, men med lättare öfverbyggnad, så att man verkligen finge se hvad en sådan bana kostar. Derigenom skulle man icke hafva lagt hinder i vägen för att, om sedermera ett smalspårigt byggnadssätt, i afseende å banans öfriga sträckning, beslutas, förändra den sålunda bredspårigt byggda vägdelen till smalspårig, enär då endast erfordras att flytta skenorna, hvilka äro af samma beskaffenhet, närmare hvarandra. På detta sätt finge man utrönt, hvilken prisskilnad som förefinnes emellan bredspåriga banor med lättare öfverbyggnad och smalspåriga; ty att denna skilnad icke kan vara så ofantligt stor, som man här velat låta påskina, det är min fulla öfvertygelse.

Grefve Sparre: Icke heller jag eger de tekniska kunskaper, att jag kan åtaga mig att bygga en jernväg, men jag har icke desto mindre en lång erfarenhet så väl i fråga om jernvägars byggande som deras trafikerande, och då jag bestämdt vill tillerkänna mig sundt förnuft, så kan jag inse, att en bana, der icke mycket gods kommer att föras, icke bör tilltagas med samma dimensioner som de banor i utlandet, å hvilka millioner centner framföras. För att förstå sådant äro således inga stora utredningar af nöden. Jag har kanske någon rättighet att yttra mig i denna fråga, då jag var en af dem eller kanske just den, som gjorde det första försöket, sedan stambaneanläggningarne voro påbörjade, att byta om de gamla spåren och bygga smalspåriga banor, och jag vet hvilka förfärliga strider jag hade att utstå för att komma till detta mål. Detta motstånd, mine Herrar, kom just i första rummet från stambanestyrelsens sida. Ty denna styrelse, icke nöjd med att hafva för Statens banor infört ett byggnadssätt, som blifvit onaturligt dyrt, ville med all gewalt förhindra, att privata banor skulle få lof att byggas smalspåriga, utan borde, enligt styrelsens mening, allt gå efter samma stil. Jag försäkrar Herrarne, att de strider, vi från detta håll hade att uthärda, för att komma in på det smala spåret, ingalunda voro obetydliga. Deraf slutar jag också, att, om Representationen nu skulle till Kongl. Maj:t aflåta en sådan skrifvelse som den här af Stats-Utskottet föreslagna, så skulle den

stöta på sådana hinder hos vederbörande, att resultatet af densamma blefve rakt ingenting; och ur denna synpunkt anser jag derföre oeftergiffligen nödvändigt, om Riksdagen vill en verklig besparing, att den sjelf i frågan fattar ett bestämdt beslut och icke inskränker sig till en underdånig anhållan, hvilken blefve utan verkan.

Det har blifvit sagdt, att män af facket i allmänhet äro emot de smalspåriga banorna. Med all aktning för männen af facket, vågar jag utan deras ledning påstå, att det är onödigt att bygga en bana, som kan bära tunga lokomotiv, hvilka kunna framdraga 40 vagnar, under det att man under vanliga förhållanden icke begagnar mer än 5 eller 6 vagnar. Hvarför skall man göra dyrbara tillredelser med tunga räler, med tunga lokomotiv, hvarmed man kan draga ofantliga massor, då man i allmänhet icke har några ofantliga massor att föra fram utan tvärtom temligen obetydliga kvantiteter. Och om detta är förhållandet med de banor, jag närmare känner till, om på dessa smalspåriga banor, till hvilkas anläggande jag medverkat, dragkraften har varit tillräcklig och mycket mer än tillräcklig att framföra det gods, som kommit i fråga, så är jag fullt öfvertygad om, att den skall vara det på de orter, om hvilkas förseende med jernväg här är fråga; ja, jag tror mig nära nog kunna säga, att man icke skulle kunna tillverka ett lokomotiv nog litet, för att det icke skulle vara tillräckligt för att framföra den blifvande trafiken på linien ifrån Upsala till Sala. Således är det min bestämda åsigt, att en smalspårig jernväg der skall vara fullkomligt tillfyllestgörande.

Man har visserligen sagt, att man här vid lag hufvudsakligast borde se på framtiden och huru mycket trafiken skulle komma att ökas, men, då man gör detta, bör man också taga någon hänsyn till den erfarenhet man redan eger i förevarande hänseende. Och om vi då, med betraktande utaf det gods, som hittills framförts på våra stambanor, eftersinna, att en smalspårig bana är alldeles tillräcklig att framföra detta gods, ja, att föra dess dubbla och tredubbla belopp, böra vi *då* verkligen tro, att trafiken på den nu ifrågasatta linien inom kort skulle tillväxa i så hög grad, att den icke allenast skulle motsvara, utan fördubbla och tredubbelt öfverstiga den, som finnes på öfriga stambanor. Jag tror det icke, och vid sådant förhållande kan, efter min öfvertygelse, icke den ringaste tvekan uppstå derom, att vi här kunna inskränka oss till en smalspårig bana. Man behöfver icke vara man af facket för att begripa detta. Männen af facket må bedöma det tekniska, sjelfva konstruktionen af banan, angifva hvar den bör gå fram o. s. v., men den enkla, simpla, förståndiga mannen, då han har reda på huru mycket som kan föras på den ena eller andra vägen, eger tillräckliga resurser för att sätta sig in i och bedöma, huruvida han för sina ändamål är i behof af en smalspårig eller en bredspårig bana.

Man har talat om, hvilken fördel med afseende å omlastningen det vore, att denna bana byggdes med samma spårvidd som Statens, under det att den för billighetens skull borde erhålla lättare öfverbyggnad. Hvad då angår omlastningen, så bör jag, som har någon erfarenhet i detta hänseende, efter som jag temligen länge deltagit i förvaltningen af tvänne banor, der omlastning kommer i fråga, upplysa, att densamma icke egentligen förtjenar att tagas i betraktande, och att, i fall man ville

värdera kostnaden för omlastningen, den möjligen skulle kunna beräknas — det är trafikchefens egna ord jag anför — till en tredjedels eller ett fjerdedels öre per centner. Men faktiskt är, att densamma ingenting kostar, ty personalen vid stationen, hvilken större delen af dagen icke har något att göra, kan mycket väl vidkännas densamma. Om herrarne dessutom se efter uti Trafikstyrelsens berättelse för år 1868, behagade herrarne finna, att antalet karlar, som är stationerad vid Herrljunga — en dylik omlastningsplats — är lika stort med det som är engageradt t. ex. vid Eslöfs station; ja, jag tror till och med, att det finnes ett biträde mer vid Eslöf. Detta bevisar, att omlastningen åtminstone vid Herrljunga icke fordrar någon tillökning i den vanliga personalen; men förhållandet är i allmänhet det, att en stor del gods — nemligen det som icke utgör full vagnslast — i alla fall plägar omflyttas, emedan man icke vill låta en mängd vagnar onödigtvis gå längre än som behöfves.

Den siste talaren yttrade, att det är samma byggnadsätt för smalspåriga som för bredspåriga banor. Nej, det är det visst icke; det finnes en väsendtlig skilnad mellan den ena och andra i detta hänseende. På den smala banan kan man nemligen t. ex. göra kurvor på helt annat sätt än på den breda, och denna omständighet bidrager i väsendtlig mån att nedsätta kostnaderna vid den förra. Om jag emellertid nu skulle ingå i ett vidlyftigare yttrande häröfver, skulle jag derigenom komma in på det tekniska området, och det skulle hvarken öfverensstämma med min förmåga, ej heller tror jag att herrarne skulle önska fördjupa sig i detta ämne. Men besynnerligt vore det verkligen, om det icke här vid lag skulle vara någon betydande skilnad i byggnadsättet, då det är en så stor skilnad i kostnaden, att våra bredspåriga stambanor öfver hufvud taget kosta 870,000 R:dr per mil, under det att de smalspåriga bibanorna uppgå till 530,000 R:dr, äfven då de — såsom fallet är med de två banor, till hvilkas anläggning jag bidragit — till väsendtlig del af sin längd hafva att genomlöpa mycket svåra trakter. Ty, mine herrar, så är verkligen förhållandet med Borås-banan i dess helhet samt med mer än hälften af Wenersborgs-banan.

Om således Kammaren önskar, att sparsamhet vid detta tillfälle skall iakttagas — och meningarne tyckas här allmänt gå i den riktningen att så bör ske — så tillstyrker jag, att Kammaren fattar ett sådant beslut som Herr Lyttkens föreslagit, och som under diskussionen i Första Kammaren före återremissen påyrkades samt återfinnes i punkten 3 på sjunde sidan af föreliggande betänkande.

Herr Hierta: Klockan är så mycket, att jag högst ogerna upptager Kammarens tid, men jag har icke kunnat undgå att begära ordet i anledning af ett par ledamöters framställningar af sin egen föreställning, att en bredspårig bana med lättare räler icke bör uppgå till större kostnad i jämförelse med en smalspårig bana än 15,000 till 20,000 R:dr per mil mera än denna — en föreställning som förmodligen också gifvit anledning till det förslag, som Friherre Alströmer framställt, att man nemligen skulle bygga banan från Upsala till Sala bredspårig såsom ett experiment. I anledning häraf ber jag att få fästa uppmärksamheten derpå, att det finnes något i logiken, som man kallar axiomer, och till dessa

räknar jag bland annat det faktum, att om jag schaktar undan en viss massa jord, så måste kostnaden för denna schaktning stå i förhållande till den bredd jag har öppnat i jorden. På samma sätt, om jag vill genomspränga ett berg, måste kostnaden för denna sprängning och stenens bortförande derifrån vara beroende utaf huru bred den öppning är jag gör i berget. Ja, om jag också antager, att en smalspårig eller bredspårig bana skall byggas på fullkomligt jemn mark, så måste skilnaden i kostnaden emellan hvardera i alla fall blifva så stor som skilnaden i kostnaden är för sleepers af olika längd. Dessa omständigheter måste alltid tagas i beräkning, likasom ock bör ihågkommas, att ifrågavarande kostnader stiga ganska betydligt, i fall det är fråga om att göra några djupare gräfningar eller upplägga högre bankar. Jag tror att man endast behöfver fästa uppmärksamheten på detta, för att finna den betydliga skilnaden emellan bredspåriga och smalspåriga banor — något som äfven finner sin bekräftelse i den stora prisskilnad emellan 800,000 R:dr och 500,000 R:dr per bammil för de olika banorna, hvarom Grefve Sparre redan erinrat, för att icke nämna den betydligt mindre kostnad, för hvilken man erhållit vissa smalspåriga banor, t. ex. den emellan Köping och Uttersberg.

Samma förhållande är det också till viss grad med den rörliga materielen. Man har velat förutsätta, att den rörliga materielen icke skulle kunna bära samma tyngd på den smalspåriga banan som på den bredspåriga med samma räler. Men om det är styrkan af rälerna, som betingar huru mycket banan kan bära, så måtte det väl icke vara någon svårighet att genom förstärkande af vagnarnes axlar och fjedrar komma derhän, att i dem kan föras lika stor last på den smalspåriga som på den bredspåriga banan; ty antingen kan icke en bredspårig bana med samma räler som den smalspåriga bära den ifrågavarande tyngden, eller också, om denna tyngd kan framdragas på den bredspåriga banan, så kan den det äfven på den smalspåriga.

Hvad jag nu i största korthet anfört angående de båda bansystemens olikhet, anser jag icke böra lemnas ur sigte, då man har att afgöra hvilketdera systemet kan vara, med iakttagande af den största sparsamhet, ändamålsenligast att använda i afseende å den norra stambanan, och jag har i betraktande häraf kommit till den åsigt, att denna bana bör byggas smalspårig.

Herr Per Nilsson i Espö: Jag hade icke ämnat begära ordet och ingå i den tvist, som här föres, men då jag hört flere talare hafva haft ordet flera gånger, så tillåter jag mig för några ögonblick taga Kammarrens tid i anspråk. Jag kommer då att yrka bifall till Stats-Utskottets Utlåtande, och det gör jag derföre att jag vill, att vi skola åstadkomma en verklig besparing i sättet att bygga våra jernvägar. Utskottet har uttalat den åsigt, att detta skulle ske med den minsta möjliga kostnad, vare sig nu linien blifver smalspårig eller bredspårig; och jag kan verkligen icke göra för mig klart, hvilken fördel man skulle ega utaf att bestämman en smalspårig bana från Upsala till Storvik, helst det är min fulla öfvertygelse, att åtminstone linien Sala—Storvik kommer att blifva mer trafikerad än någon annan bana i hela Sverige. Man kan derjemte

lätt göra sig begrepp derom, att, när man bygger en så liten bana smalspårig inom hela det stora system man redan har bredspårigt, så får man hålla en ganska stor materiel, lämpad särskildt för den smalspåriga banan för att underhålla rörelsen å densamma, hvadan jag fruktar, att den besparing, man väntar sig af smalspårigheten, skall blifva ganska ringa. Då jag emellertid själf icke kan fullkomligt utreda för mig dessa förhållanden, vågar jag icke obetingadt gå in på det smalspåriga systemet, utan anser att man bör öfverlemna frågan till Kongl. Maj:ts bepröfvande.

En talare yttrade, att man näppeligen skulle kunna bygga ett lokomotiv så litet, att det icke kunde framdraga trafiken på linien från Upsala till Sala. Hade banan kommit att gå från Thureberg öfver Sevilla, så hade man kanske icke kunnat tillverka ett nog stort lokomotiv för att kunna framföra de höga anspråk man ställde på denna bana. Samme talare sade, att trafikpersonalén vid Eslöf var lika stor som vid Herrljunga. Jag kan icke kontrollera denna uppgift, enär jag icke har Trafikstyrelsens berättelse till hands, men jag har åtminstone varit på båda dessa ställen, och jag har förundrat mig öfver den stora skilnad i rörelsen, vid Eslöf och vid Herrljunga. Man kan icke lätt göra sig en föreställning om denna skilnad; vid Eslöf är rörelsen mycket stor och liffig, vid Herrljunga åter förekommer den särdeles ringa och obetydlig.

I början utaf diskussionen yttrade en talare, att han önskade det tillägg till den af Stats-Utskottet föreslagna skrifvelsen, att Kongl. Maj:t efter en noggrann undersökning skulle *till nästa år* underställa Riksdagen hvilket som befunnits fördelaktigast, en bredspårig eller en smalspårig bana. Ett sådant förslag var framlagdt inom Riksgäldsafdelningen, men förkastades i Utskottet, eftersom man icke kunde finna annat, än att förslaget afsåg att förhindra Kongl. Maj:t att fortsätta med banbyggnaderna, enligt det beslut som fattats af de båda Kamrarne, då vid den gemensamma voteringen en million R:dr anslogs för norra stambanans fortsättning från Upsala till Sala och Störvik. Skulle man nu säga i beslutet, att Kongl. Maj:t icke får bygga denna bana, förr än vi hunnit komma öfverens om, huru den skall byggas, så refve man derigenom upp ett redan af Riksdagen i laga ordning fattadt beslut, och dertill vill jag för min del icke bidraga.

Jag vill icke upptaga tiden längre, ehuru mycket ännu kunde vara att säga, utan slutar med att yrka bifall till Utskottets hemställan.

Friherre Alströmer: Jag har begärt ordet för att tillbakavisa en oförtjent, för att icke säga obefogad anmärkning, som min embetsbroder från Elfsborgs län behagat rikta mot mitt förra yttrande.

Jag har icke uppdragit någon jämförelse mellan en stambana, byggd på samma sätt som våra stambanor hittills blifvit byggda, och en smalspårig bana, utan den jämförelse jag uppdrog gällde en bredspårig bana *med lätt öfverbyggnad* och en smalspårig bana, och det är med hänsyn härtill som jag påstår, att skilnaden i kostnaden emellan hvardera af dessa båda sistnämnda icke kan vara så stor, som man här velat låta påskina. Att kostnaden skulle vara *densamma* för dessa båda slags banor har jag ingalunda sagt, men jag har sagt, att om man gjorde ett försök att bygga en bredspårig bana med lätt öfverbyggnad från Upsala till Sala, så kunde

man få se, hvilka besparingar derigenom skulle kunna åstadkommas, och huruvida det icke kunde vara fördelaktigt att antaga detta hittills opröfvade system. Jag tror man lätt nog kan beräkna, att kostnaden för en *sådan* bredspårig bana ej bör blifva mycket större än för en smalspårig, om för öfrigt de lokala förhållandena äro lika, ty icke kan väl den något större banbredden i så väsendtlig mån öka kostnaden för terrasseringen, jordensättningen eller de något längre sleepers som behöfvas. Emellertid skulle man, såsom sagdt, erhålla fullständig erfarenhet i denna sak, ifall, såsom jag föreslagit, ett försök gjordes att bygga den första fortsättningen af norra stambanan *bredspårig med lätt öfverbyggnad*, och om det då visade sig, att kostnaden för en sådan bana icke betydligt öfverstege kostnaden för en smalspårig, så vore genom den derigenom bibehållna likheten i spårvidden så många och stora fördelar beredda, att det måhända befunnnes lämpligt att för framtiden antaga detta byggnadssätt för hela norra stambanan.

Öfverläggningen var slutad. Herr Talmannen, som vid densammas början uppkommit och derefter ledt förhandlingarne, upptog de yrkanden som förekommit och framställde i enlighet dermed propositioner, så väl på bifall till Utskottets hemställan som jemväl på bifall till hvart och ett af de förslag, hvilka framställes af Herrar Lyttkens, Bjerkander, Hedengren och Bergström, samt förklarade, efter det Herr Hedengren afstått från sitt särskilda yrkande, ja vara öfvervägande för bifall till Utskottets hemställan. Votering blef emellertid begärd, i anledning hvaraf och sedan Herr Lyttkens förslag antagits till kontraposition, följande voteringsproposition uppsattes, justerades och anslogs:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i punkten 2 af dess Memorial N:o 56,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren med afslag å Utskottets hemställan beslutit, att norra stambanan i dess fortsättning skall byggas med en spårvidd af 3 fot 6 tum engelskt mått, och med de inskränkingar i anläggningkostnaden, som af den mindre spårvidden betingas eller i öfrigt kunna finnas ändamålsenliga.

Omröstningen visade 60 ja mot 110 nej, i följd hvaraf Kammaren beslutat enligt nej-propositionen.

Punkten 3.

Herr Carl Ifvarsson: Det är vanligt att, då ett enskildt storartadt arbete utföres, det faller sig billigare att upplåta detsamma på en-

treprenad eller beting, och jag föreställer mig, att enahanda skulle blifva förhållandet med Statens jernvägsbyggnader, om samma princip i afseende å dem tillämpades. Af denna anledning tager jag mig friheten hemställa om bifall icke blott till hvad Utskottet i denna tredje punkt föreslagit, utan äfven till det tillägg, som jag med flere i en betänkandet bifogad reservation afgifvit och som lyder sålunda: och tillse om ej detta ändamål kunde säkrast vinnas genom upplåtandet af större eller mindre del af arbetet på entreprenad. Jag vill icke uppehålla Kammarens tid med någon längre öfverläggning i ämnet, utan får blott hos Herr Talmannen anhålla om proposition så väl å denna tredje punkt som ock å det af mig nyss upplästa tillägget till densamma.

Herr Gumælius: På grund af den erfarenhet, man i förevarande hänseende vunnit i den ort jag tillhör, der flera jernvägsbyggnader äro med fördel och till belåtenhet utförda genom entreprenad, ber jag få hemställa, att det tillägg till denna punkt, som blifvit gjordt af trenne reservanter, måtte af Kammaren bifallas.

Herr Key: Jag skall icke länge upptaga Kammarens tid, utan vill blott påyrka ett litet tillägg till det förslag, som Herr Carl Ifvarsson och jag i en reservation vid denna punkt framställt, och hvarigenom punkten skulle erhålla följande lydelse: "att Riksdagen måtte etc. — — — kan vara förenlig, samt tillse om ej detta ändamål kunde säkrast vinnas genom upplåtandet af större eller mindre del af arbetet på entreprenad *under Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens kontroll*. Det är dessa sist nämnda ord: "under Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens kontroll," som jag önskar få tillagda. Då jag nemligen ännu hyser den kanske alltför sanguiniska föreställningen, att vi skola kunna lyckas blifva utaf med vår Jernvägsbyggnadsstyrelse, så tror jag det vara nödvändigt att ställa dessa entreprenader under Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens kontroll. Sådant är nu förhållandet med de enskilda banorna; det är Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen som har uppsigt öfver arbetena å desamma och afsynar dem. Skulle dessa banor, som man väl bör hoppas, alltjemt tillväxa i antal, så får denna styrelse äfven en allt större omfattning och betydelse. Således är det af mig nu framställda förslag, att också de arbeten, som å våra stambanor på entreprenad utfördes, skulle ställas under kontroll af Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, i full öfverensstämmelse med hvad som redan nu är föreskrifvet i afseende på de enskilda banorna, och tror jag deruti ligger tillräcklig anledning för Kammaren att bifalla den formulering af denna punkt, jag nu tagit mig friheten föreslå.

Herr Carl Ifvarsson: Jag vet icke, om Kammaren bör våga sig på att antaga det förslag Herr Key nu framställt, ty jag tror, att det samma utgör en aldeles ny fråga, helst man icke ännu känner till, huruvida Jernvägsbyggnadsstyrelsen kommer att bibehållas. Jag föreställer mig, att de arbeten, som upplåtas på entreprenad, i alla fall skola erhålla nödig kontroll, denna må nu utöfvas utaf den ena styrelsen eller den andra.

Enligt min öfvertygelse är det således försigtigast att icke på förhand säga något i detta hänseende, hvarföre jag ock fortfarande anhåller om bifall till mitt förut i ämnet framställda yrkande.

Herr Key: Om Staten skulle fortfarande och uteslutande bygga jernvägar, så kunde det, såsom den siste talaren ganska riktigt förmenat, vara skäl att betänka sig, innan man bestämde, att Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen skulle utöfva den ifrågavarande kontrollen. Men ur min synpunkt är det fråga om, att Staten sjelf skall fullgöra så få af dessa byggnadsarbeten som möjligt samt upplåta de öfriga på entreprenad, d. v. s. åt enskilda. Då ställer sig frågan väsendtligt olika, ty om dessa arbeten uppdragas åt entreprenörer, så komma ju stambanorna i samma ställning som våra enskilda banor, hvilka åter kontrolleras utaf Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. För öfrigt förefaller det dem, som hoppas blifva utaf med Jernvägsbyggnadsstyrelsen, högst oegentligt, att man nu skulle än vidare läsa fast denna styrelse genom att låta den hafva uppsigt öfver och afsyna äfven de arbeten å statsbanorna, som upplåtas på entreprenad. I allmänhet hafva vi här i Sverige, så länge det icke fanns någon konkurrens vid jernvägsbyggandet, inslagit endast en och samma väg vid dessa företag och byggt våra jernvägar alltför präktigt och dyrbart, lika i ödemarken och på slättbygden, fästade hufvudsakligt afseende icke blott vid det solida utan äfven vid hvad som var vackert och kunde blända ögat. Detta kan man verkligen icke så mycket undra på. Äfven ingenjörsfåfången spelar sin roll i verlden, och önskan att låta efterkommande beundra öfvervunna svårigheter är frestande nog, synnerligen för den som icke sjelf släpper till penningarne. Dessutom faller lättast i allmänhetens ögon det vackra och ståtliga och derefter bedömes ingenjörens förmåga. Om det kostat onödigtvis ett eller annat hundratusental mera, detta förgätas snart, nedbäddadt som det blir i räkningar dem ingen tager reda på, och kan dessutom icke beräknas af den förbiresande trafikanten eller turisten. Härifrån härleder sig till stor del våra statsingenjörens motvilja att bygga billigt; ju mera fria händer de hafva med hänsyn till kostnaden, ju lättare är det att visa sig på styfva linan såsom ingenjör och förvärfva sig ett namn; deremot äro besparingar för Statsverket ett otacksamt göromål och ett oangenämt.

Derför var det först sedan man fick enskilda banor att jemföra Statens med och såg att dessa enskilda banor utvisade ett lika godt och solidt arbete, om också icke ett lika finpolerat, samt fann att de hade åstadkommit för betydligt bättre pris än statsbanorna, först derefter har man kommit underfund med att de sistnämnda kostat Staten långt mera än lämpligt och behöfligt varit. Jag tror, att denna erfarenhet skulle ökas och ytterligare tydliggöras, om man i afseende på de jernvägar, som nu skola anläggas, beslutar sig för att öfverlemnna en del af dem på entreprenad. Jag är öfvertygad, att man skall producera ett lika varaktigt arbete för betydligt bättre pris, och att vi skola komma på samma punkt som andra länder, vida rikare än vårt, der man bygger lika goda jernvägar som våra, men billigare.

Herr Staaff: Det är här icke endast fråga om den punkt som nu föreligger, utan äfven om det tillägg till densamma som reservanten dervid gjort, samt slutligen det ytterligare tillägg till tillägget, hvilket af Herr Key närmare formulerats och hvilket går derpå ut att Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen skulle kontrollera den del af jernvägsarbetet som komme att på entreprenad upplåtas. Hvad nu först detta sista yrkande beträffar, synes mig verkligen den värde reservanten genom detta sitt ytterligare tillägg likasom hafva gjort ett försök att på en gång likasom med en enda liten blåsning få bort hela Styrelsen för Statens jernvägsbyggnader. Jag tror dock för min del att detta hans förslag bör vara byggt på säkrare grunder, innan en sådan der bortblåsning skall kunna komma i fråga. I öfrigt ber jag få fästa uppmärksamheten på det besynnerliga förhållande, som skulle uppkomma, derest Herr Keys sist gjorda yrkande bifölles. Utskottet föreslår nemligen, att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes anbefalla Styrelsen för Statens jernvägsbyggnader att vid utförandet af dessa byggnader iakttaga all den sparsamhet, som med trafikens trygghet och banornas ändamålsenlighet kan vara förenlig. Till denna hemställan, hvaruti reservanterna i den tryckta reservationen instämt, hafva de endast gjort följande tillägg: "och tillse om ej detta ändamål kunde säkrast vinnas genom upplåtande af större eller mindre del af arbetet på entreprenad."

Äfven i denna reservation förutsättes sålunda, att det är Jernvägsbyggnadsstyrelsen som skall hafva uppsigt öfver arbetet. Icke dessmindre föreslår nu Herr Key, att jemväl Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen skall utföra nämnda kontroll; sålunda skulle, om detta hans förslag bifölles, dessa begge styrelser kontrollera ett och samma arbete. Detta förefaller mig vara en högst besynnerlig metod, hvilken jag för min del icke kan godkänna, och jag hoppas äfven, att detta föreslagna tillägg till tillägget icke måtte blifva af Kammaren bifallet, enär detsamma är på en gång ändamålslost, vådligt och oformligt. Vidkommande åter Herr Car Ilvarssonns förslag, så anser jag det temligen oskyldigt; men som jag dock fruktar, att detsamma möjligen kan leda derhän, att vi genom detsammans antagande kunna komma att kasta oss i entreprenörers armar, hvilket äfven kan medföra ganska stor våda, samt då jag slutligen anser, att uti Utskottets förslag tillräcklig garanti ligger för iakttagande af all möjlig sparsamhet vid arbetets fullbordande, så yrkar jag att detta Utskottets förslag i oförändradt skick måtte af Kammaren vardas bifallet.

Herr Hörnfeldt: Då jag inom Utskottet biträdt den åsigt, som äfven blef Utskottets beslut, så ber jag att i korthet få angifva skälen dertill. Om nu det af reservanterna föreslagna tillägget endast afser, att en del af jernvägsarbetena skulle upplåtas på entreprenad, så anser jag detta vara en besynnerlig samt derjemte helt och hållet öfverflödig åtgärd. Jernvägsbyggnadsstyrelsen går nemligen så till väga, att den öfverlåter en del af arbetet, såsom stationshus och hvarjehanda andra byggnader, på entreprenad, hvadan alltså reservanternas önskan i denna del kommer att uppfyllas, utan att de derom behöfva framställa särskildt yrkande. Skulle åter deras mening vara, att en större eller mindre del af sjelfva *jernvägens* byggande borde upplåtas på entreprenad, så anser jag ett

sådant förslag till sina följder blifva ganska vådligt. Detta vore nemligen ungefär detsamma, som om vi vid yppad ledighet i civila och militära tjänstebefattningar skulle engagera endast dem som erbjuda sig att sköta dessa tjänster för det billigaste priset. Jag betviflar visserligen icke att, om denna princip gjorde sig gällande, många konkurrenter skulle finnas och inga platser behöfva stå obesatta, men deremot fruktar jag högeligen, att i sådant fall göromålen icke skulle komma att skötas på det samvetsgranna sätt man hade rätt att fordra. Likaså skulle, derest reservanternas förslag bifölles, ingalunda saknas tillgång på entreprenörer som ville åtaga sig jernvägsarbetet, men huruvida detsamma komme att utföras med den trygghet och säkerhet som önskligt vore, derom tror jag man vore högeligen berättigad att hysa tvifvelsmål. Då man dessutom vet, att Gefle-Dala jernvägsbolag i början kastade sig in på detta system att upplåta arbetet åt entreprenörer, men derifrån snart måste afstå, då det fann att dessa icke utförde sitt uppdrag på ett tillfredställande sätt, så tror jag äfven uti denna omständighet ligga ett skäl för oss att icke inkasta oss på denna bana, utan att nödig försigtighet bjuder, det vi låta oss nöja med det slut hvartill Utskottet kommit, hvarföre jag ock yrkar bifall till Utskottets hemställan i oförändradt skick.

Herr Lyttkens: I fall det skulle gå så lätt som en talare från Norrlandsbanken tycktes förmoda, att endast genom en liten blåsning få bort hela Jernvägsbyggnadsstyrelsen, så skulle jag icke vilja afstyrka en sådan åtgärd, men som detta väl svårligen låter sig göra, vill jag åtnöja mig med Utskottets förslag jemte det tillägg som åtskilliga reservanter dertill fogat. Hvad arbetets upplåtande på entreprenad beträffar, så anser jag en sådan åtgärd vara både med klokhet och billighet öfverensstämmande, enär i sådant fall det är entreprenörerna sjelfva som få upp-bära risken för det af dem öfvertagna arbetet, i fall det vid en besigtning kaseras, då deremot de af Staten affönade jernvägsingenjörerna, hvilka ofta äro unga och oerfarna män, icke öfver arbetet lemna samma noggranna tillsyn som entreprenörer. Äro deremot Statens ingenjörer odugliga att utföra det arbete de åtagit sig, så är det icke på ingenjörernas utan på Statens bekostnad som arbetet får göras om igen, och exempel på dylika fördubblade utgifter vid jernvägsbyggnadsföretag saknas icke heller helt och hållet.

Jag kan derföre för min del icke annat än instämnia uti reservanternas förslag, hvaremot jag ej vill inlåta mig på den frågan, huru stor eller liten del af jernvägsarbetet bör på entreprenad upplåtas, äfvensom huruvida det verkställda arbetet bör af Jernvägsbyggnadsstyrelsen eller af Styrelsen för allmänna väg- och vattenbyggnader kontrolleras.

Herr Key: Jag har endast begärt ordet för att bemöta den värde talaren på Norrlandsbanken. Jag vill icke gå in på hans påstående, att det skulle ligga någon oegentlighet uti att, såsom jag föreslog, låta båda de omnämnda styrelserna kontrollera olika delar af det verkställda jernvägsarbetet. Det är nemligen helt naturligt att, om arbetet utlyses på entreprenadauktion och intet anbud antages, då kvarstår Jernvägsbyggnadsstyrelsens skyldighet, så länge denna styrelse existerar, att bygga på bästa

sätt den förmår, äfvensom att själf kontrollera arbetets utförande; men om deremot entreprenörernas anbud antagas, då torde det icke längre böra vara den nyssnämnda styrelsens utan Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens skyldighet att kontrollera arbetet. Från min synpunkt och då jag icke vill hjälpa till att blåsa in nytt lif uti Jernvägsbyggnadsstyrelsen, har jag ej kunnat påyrka, att densamma skulle hafva uppsigt öfver de af entreprenörer verkställda jernvägsarbetena, utan har jag för min del trots, att det här vid lag tillkommer Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som har befattning med alla allmänna väganläggningar i landet, att äfven öfver dessa arbeten utöfva kontroll. Det är icke obekant att, då nordvestra stambanan skulle anläggas, enskildt anbud gjordes att bygga denna bana till ett vida billigare pris — jag har hört uppgifvas en hel million under det uppgjorda kostnadsförslaget — men detta anbud blef icke antaget. Jag anser och mången med mig, att vi icke hafva råd att gå lika kavaljerement och slösande till väga som hittills, utan att vi böra se oss om, huru vi till billigaste pris kunna få våra jernvägsarbeten utförda, på det att vi i stället må kunna åstadkomma så mycket mera. Att sådana enskilda entreprenörer äfven ganska väl kunna utföra dylika arbeten, derpå har man bevis i Köping—Uttersbergs-banan, hvilken kostat endast 227,000 R:dr per mil, men hvilket arbete af så väl in- som utländska ingenjörer blifvit berömdt för dess förträffliga och solida beskaffenhet. Den som utfört detta arbete och derigenom dokumenterat sig, var just samme man, hvilken förgäfvades gjorde det af mig nyss omnämnda anbudet att bygga nordvestra stambanan för en million billigare än Jernvägsbyggnadsstyrelsen.

Ehuru jag helst vill fortfara uti mitt yrkande, att arbetet icke blott måtte på entreprenad upplåtas, utan att detsamma äfven af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen skall kontrolleras, så vill jag dock, derest ingen annan yrkar bifall till detta sistnämnda tillägg, icke längre hålla på detsamma, utan åtnöja mig med att yrka bifall till den vid Utlåtandet fogade reservationen. Jag har längesedan gjort den erfarenheten att i fall sådana som detta lyckas man icke att ernå mycket på en gång, utan får åtnöja sig med ett framåtgående steg för steg.

Herr Granlund: Ehuru det visserligen kan vara nog med hvad Stats-Utskottet i föreliggande punkt föreslagit, vill jag tillkännagifva, att jag med nöje förenar mig i reservanternas förslag. Det är en allmän klagan i landet, att Statens jernvägars anläggning kostar för mycket. Hvarföre, frågar man sig, skola statsbanorna kosta så ofantligt mycket mer än de enskilda bolagsbanorna? Hvarföre har man icke lyckats komma derhän, att en någorlunda billig proportion härutinnan förefinnes emellan Statens och de privata banorna? Byggnads sättet är ju merendels detsamma och arbetsackordena äro icke eller böra icke vara högre för statsbanorna än de enskilda bolagsbanorna. Någon felaktighet i själfva organisationen måste följaktligen förefinnas. Af kompetenta personer hör man uppgifvas, att dessa statsbanor, hvilka nu kosta öfver 800,000 R:dr per mil, ganska väl skulle kunna byggas till ett pris af 615,000 R:dr milen. Jag tror alltså, att i reservanternas förslag ligger den lämpligaste utväg att söka i någon mån nedbringa den nu så enorma byggnadskostnaden. Vi känna dessutom, att Svenskarne äro ärliga och redbara i sina åta-

ganden, och jag tror ej att, om en del jernvägsarbeten blefve upplåtna åt entreprenörer, man skulle få anledning att beskylla dessa för att hafva missbrukat det förtroende dem lemnats; och dessutom har man väl i vår Jernvägsbyggnadsstyrelse en tillräcklig kontrollerande myndighet att tillse det arbetet utföres med all omsorg.

Jag känner en vägbyggare, en man från allmogen, utan den ringaste teoretiska underbyggnad, som utfört ett ej obetydligt jernvägsarbete i bergslagen och verkställt detamma till sådan belåtenhet å bolagets sida, att han därför, utom den öfverenskomna ackordssumman, erhållit en betydlig gratifikation. Då jag sålunda tror, att man på detta praktiska sätt bör gå till väga, för att till billigaste pris få ett jernvägsarbete utfördt, förenar jag mig i det af reservanterna framställda förslaget.

Herr Gumælius: Då jag yttrat, att jernvägar i min hemort på ett tillfredsställande sätt blifvit byggda af entreprenörer, och då sedermera en talare på Norrlandsbänken invändt, att de visserligen på sådant sätt till billigt pris kunde byggas, men att på samma gång arbetet blefve dåligt, så ber jag deremot få erinra, att Nora—Ervalla-banan, som besörjer en betydlig trafik, sålunda blifvit till vederbörandes belåtenhet utförd. Vidare har Köping—Uttersbergs-banan blifvit byggd på entreprenad till ett pris, som för Sverige ansetts oerhördt billigt, och likväl på ett sätt, som äfven af utländingar vunnit uppmärksamhet och ett välförtjent erkännande. Likaså har äfven Arboga—Köpings-banan blifvit af entreprenör på ett så förtjenstfullt sätt byggd, att bolaget för denna jernväg funnit sig föranlåtet att utom det öfverenskomna priset tilldela en ej obetydlig gratifikation åt sin entreprenör. Då nu samtliga dessa banor blifvit granskade, godkända och lofordade af allmänna Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, torde sådan erfarenhet få något gälla, och finner jag all anledning vidhålla mitt yrkande, att Kammaren måtte lemna bifall till Utskottets hemställan, med det af reserervanterna gjorda tillägget, sådant detsamma i den tryckta reservationen finnes formuleradt.

Herr Hierta: Ehuru jag vid ärendets behandling inom Utskottet icke kommit att tänka på de fördelar reservanternas förslag kunde innebära, vill jag dock nu med dem instämma. Orsaken, hvarföre jag anser det vara riktigt att, såsom reservanterna föreslagit, upplåta en del af arbetet på entreprenad, är helt enkelt den att i sådant fall det gäller entreprenörernas eget skinn att söka till det minsta möjliga pris och på sitt eget ansvar fullgöra det arbete de åtagit sig, under det att deremot Statens jernvägar hittills blifvit anlagda af jernvägsingenjörer, hvilka lika litet haft intresse utaf att arbetet till möjligast billiga pris komme att utföras som de för detsammans utförande stått i något det ringaste ansvar.

Grefve Sparre: Då det af reservanterna framställda förslaget hufvudsakligen öfverensstämmer med hvad jag i en motion vid riksdagens början yrkade, nemligen att jernvägsarbetet till större eller mindre del borde på entreprenad upplåtas, så, på samma gång jag med dessa reservanter instämmer, ber jag äfven dertill få angifva orsaken. Efter det nyss fat-

tade beslutet är det en alldeles oeftergiftig pligt för oss att bifalla detta reservanternas förslag, ty vi hafva, mine herrar, af ett inom Kammaren utdeladt blad, hvars författare är ledamot af Jernvägsstyrelsen, likasom ock flere föregående talares yttrande inhemtat, att Jernvägsbyggnadsstyrelsen hyser en bestämd motvilja mot allt hvad smalspåriga jernbanor heter. Vilja vi nu ålägga denna styrelse att bygga denna smalspåriga bana, så fruktar jag att ändamålet icke rätt vinnes, ty denna styrelse skulle ju då på ett märkvärdigt sätt nödgas gifva dementi åt sina egna yttranden. Jag vill icke utkasta förebräelser och tillvitelser emot denna styrelse, men jag kan dock icke underlåta anmärka, att stambanorna kosta 340,000 R:dr mera per mil än till och med de privata banor som hafva nästan samma spårvidd som Statens. Hvad öfverbyggnaden beträffar, så förorsakar densammas olika beskaffenhet icke större prisskillnad än 30,000 till 40,000 R:dr per mil och det oaktdadt uppstår den enorma skillnaden i pris som jag nyss nämnde. Man må säga, att dessa stambanor byggas alldeles förträffligt. Jag vill medgifva detta, men jag tror dock, att vi kunna berga oss äfven med sådana banor som kosta 200,000 à 300,000 R:dr mindre per mil än de hittills byggda. Männe vi verkligen här i Sverige fortfarande hafva råd att så der lätt låta millionerna rulla ut öfver bordet som vi för några dagar sedan gjorde?

Jag tror i sanning att vi böra se oss om på allt möjligt sätt för att åstadkomma sparsamhet i detta företag, och något annat sätt att vinna detta mål finnes icke än genom att upplåta en del af dessa banors byggande på entreprenad.

Jag upprepar ännu en gång, att jag icke vill utkasta tillvitelser mot Jernvägsbyggnadsstyrelsen, men jag vill betrakta människorna sådana de verkligen äro och se till, hvadan denna ofantliga prisskillnad mellan stambanor och privatbanor må kunna härleda sig. Huru uppgöras väl kostnadsförslagen till beggedera? När det är fråga om att upprätta ett kostnadsförslag för en bibana, så försöka alla deruti intresserade att göra detta så billigt som möjligt, och äfven de ingenjörer som åtaga sig arbetets utförande tvingas att dervid iakttaga den största möjliga sparsamhet. Huru går det deremot till när en statsbana skall byggas?

Jernvägsbyggnadsstyrelsen låter upprätta ett kostnadsförslag, en dyrbar förberedande undersökning verkställes, vanligen af ingenjörer af lägre grad, hvilka genom vissa instruktioner hafva sig föreskrifvet att t. ex. göra kurvor af 3,000 fots radie, ehuru de å andra banor icke behöfva vara större än 1,000 fot. Vidare hafva dessa herrar icke det ringaste intresse utaf att få kostnadsförslaget lågt beräknadt, utan tvärtom så högt som möjligt, på det att det måtte blifva ett vackert arbete och något att skryta öfver. Nu frågar jag — alltjemt utan att vilja utkasta förebräelser mot Jernvägsbyggnadsstyrelsen — kunna vi då undra om vid sådant förhållande kostnadsförslaget uppgöres något rundt, och om arbetskostnaderna sedermera blifva lika runda. Eller, hvad är eljest orsaken att vid hvarje nytt kostnadsförslag till en stambana summan alltjemt växer, så att äfven jernvägen genom Uplandsslätten skall komma att kosta ända till 800,000 R:dr per mil? Med den kannedom jag har om de slättbygder, hvarigenom denna bana kommer att gå, förefaller det mig i sanning obegripligt, att denna bana icke för ett vida billigare pris skall kunna

byggas. Men, som sagdt, jernvägsingenjörerna hafva icke något intresse utaf att kostnadsförslaget sättas lågt, endast de kunna åstadkomma ett vackert arbete. Jag tror icke heller, att stambanorna i allmänhet äro bättre byggda än bibanorna, af hvilka sednare en, om hvilken jag har den närmaste kännedom, redan är trafikerad under fem års tid och en annan sådan under tre år. För öfrigt kunna äfven olyckor lika lätt inträffa på stambanorna som på de enskilda jernvägarne, och man har exempel på, huru tvänne bankar på Upsala-banan rasat, visserligen icke sedan banan blifvit upplåten för trafik, men dock sedan bankarne ansågos vara färdiga. Jag vill härmed icke hafva sagt, att bibanorna äro solidare och starkare byggda än stambanorna, men jag tror att de hufvudsakligen äro ungefär lika solida. och det förekommer mig då obegripligt hvarföre dessa sednare skola blifva 340,000 R:dr dyrare än de förra. Vid sådant förhållande, och då jag befarar att, äfven om det smalspåriga byggnadssystemet antages, vårt bemödande att nedbringa anläggningskostnaden fortfarande skall stranda mot Jernvägsbyggnadsstyrelsens åsikter i detta afseende, anser jag det kraftigaste medel att uppnå detta vårt mål vara att upplåta en del af detta byggnadsföretag på entreprenad, hvarföre jag ock i allo delar de åsikter som till försvar för detta reservanternas förslag blifvit uttalade.

Herr Medin: Jag vill endast i största korthet tillkännagifva, att jag i allo förenar mig i det af reservanternas framställda förslaget, sådant detsamma i den tryckta reservationen föreligger, och utan det ytterligare tillägg, hvilket Herr Key åt detsamma sedermera velat gifva.

Öfverläggningen var slutad. Efter det Herr Key återkallat sitt särskilda förslag, upptog Herr Talmannen återstående yrkanden, nemligen dels på bifall till Utskottets förslag i oförändradt skick och dels på bifall till samma förslag, men med ett sådant tillägg som förordats af Herr Carl Ifvarsson. Propositionen å den sednare meningen fann Herr Talmannen besvarad med öfvervägande ja, och hade alltså Kammaren, med bifall till Utskottets hemställan i öfrigt, beslutit, att den af Utskottet föreslagna underdåniga skrifvelsen skulle erhålla följande tillägg: "och tillse om ej detta ändamål kunde säkrast vinnas genom upplåtandet af större eller mindre del af arbetet på entreprenad".

Punkten 4.

I anledning af Utskottets hemställan i denna punkt företog Kammar-
ren nu till afgörande 7:de och 8:de punkterna i Utskottets Utlåtande N:o 19; och blefvo Utskottets i berörda tvänne punkter framställda förslag af Kammar-
aren bifallna.

§ 15.

Föredrogs och bifölls Stats-Utskottets Utlåtande N:o 57, i anledning af väckt motion om befrielse för manufakturdiskonten att af dess vinstmedel årligen till Riksgäldskontoret inbetala 21,000 R:dr.

§ 16.

Bordlades följande inkomna ärenden:

Stats-Utskottets Utlåtande N:o 58, i anledning af väckta motioner angående upphörande af tackjernstionde m. m.;

Bevillnings-Utskottets Betänkande N:o 8, angående villkoren för tillverkning och försäljning af bränvin;

Banko-Utskottets Memorial N:o 8, med förslag till ändringar i bankoreglementet; och

Särskilda Utskottets Betänkande N:o 1, i anledning af Herr F. A. Palanders motion om reorganisation af rikets sjöförsvär m. m.

Kammaren beslöt, att dessa ärenden skulle sättas främst till föredragning i nästa sammanträde.

§ 17.

Ledighet från riksdagsöromålen beviljades

Herr *Olof Olsson* i Olebyn från den 3 Maj under 14 dagar,

” *Olof Olsson* i Mosstakan ” 3 ” ” 14 ”

” *Ehrenborg* ” 4 ” ” 12 ”

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 11 e. m.

In fidem
H. Husberg.